Ἱερεὺς ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΔΙΩΤΗΣ
Ἐφημέριος Ἱ. Ν. Ἁγ. Παντελεήμονος Ἀχαρνῶν
Γραμματεὺς Συντάξεως

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ σύγκρισις τῶν ἀγαθῶν τῆς παρούσης ζωῆς πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς ἄλλης εἶναι τὸ θέμα τῆς πρώτης ὁμιλίας τοῦ παρόντος τόμου. Ὁ Χρυσόστομος ἐπαινεῖ αὐτοὺς ποὺ ἦλθαν διὰ νὰ τὸν ἀκούσουν ἀψηφοῦντες «τὸ σφοδρὸν καῦμα καὶ τὸν βαρὺν αὐχμόν».

Τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου εἶναι ἐφήμερα καὶ παροδικά, καὶ πάντοτε χάνονται, ὅταν ἀποθνήσκωμεν, πολλάκις δὲ καὶ ἐνῷ ζῶμεν μᾶς ἐγκαταλείπουν. Τὰ ἀγαθὰ ὅμως τῆς ἄλλης ζωῆς εἶναι μόνιμα καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερα ἀπὸ τὰ τοῦ κόσμου τούτου. Ἐπὶ πλέον δὲ εἶναι πολὺ εὔκολος ἡ ἀπόκτησίς των, καθόσον παρέχονται δωρεὰν εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰ ἐπιδιώκουν. Χρειάζεται καθημερινὸς ἀγὼν ἐναντίον τοῦ πονηροῦ διὰ τὴν τελικὴν νίκην. Ὁ Χριστὸς ἔθεσε μὲν τὰ προστάγματα, πλὴν ὅμως ἔθεσε καὶ τὰ ἔπαθλα, διὰ νὰ καταστήσῃ τὸν ἀγῶνα εὐκολώτερον. Διὰ τῶν χωρίων τῆς Κ. Διαθήκης ποὺ ἀναφέρει ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος ἐτήρησε ὅλα τὰ προστάγματα, ἑπομένως καὶ ἡμεῖς ἠμποροῦμεν νὰ τὰ τηρήσωμεν, ὅπως εὐκολώτερον δύναται νὰ βαδίσῃ τις ἄβατον ὁδόν, ἐὰν ἴδῃ προηγουμένως κάποιον νὰ βαδίζῃ αὐτήν.

Προφανῶς ἡ ὁμιλία ἐλέχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους εἰς κάποιο προάστειον ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ὅπου ἐπαινεῖ τὸν ζῆλον τῶν ἀκροατῶν του τοὺς ὁποίους θεωρεῖ καλυτέρους ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν εἰς τὴν πόλιν. Τὸ ἔτος τῆς ἐκφωνήσεως εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ.

Οἱ ἑπόμενοι δύο λόγοι «Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν» καὶ «Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν, μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας· καὶ πρὸς ἄνδρας περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης» ἐξεφωνήθησαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸ ἔτος 386, μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ πέμπτου λόγου κατὰ Ἀνομοίων.

Ἡ δημοσίευσις τῶν ἁμαρτημάτων τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν ἄλλων καθιστᾷ αὐτοὺς θρασυτέρους καὶ ἀναισχυντοτέρους, καὶ ὡς ἐκ τούτου καθίσταται δυσκολωτέρα ἡ διόρθωσις καὶ ἡ θεραπεία

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Ἐποπτεία
ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ — ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΥ
Καθηγητῶν Πανεπιστημίου

∴

Ἐπιμέλεια
ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑ — ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗ
Διδακτόρων τῆς Θεολογίας

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 20

1. ΠΕΡΙ ΑΠΟΛΑΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΝΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΞΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΡΟΝΤΩΝ
2. ΠΕΡΙ ΜΗ ΚΟΙΝΟΛΟΓΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΩΝ
3. ΠΕΡΙ ΜΗ ΑΠΟΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ ΚΑΤΑ ΕΧΘΡΩΝ
4. ΟΜΙΛΙΑ ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ
5. ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΤΗΣ ΑΓ. ΕΙΡΗΝΗΣ
6. ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΓΟΤΘΟΥΣ
7. ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΠΑΛ. ΠΕΤΡΑΣ

Εἰσαγωγή—Μετάφρασις—Σχόλια
ΝΙΚΗΤΑ Β. ΤΣΙΟΜΕΣΙΔΗ
Κείμενον: B. Montfaucon

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γνωστοποιοῦνται τὰ ἁμαρτήματα διὰ νὰ θεραπεύωνται εὐκολώτερον.

Ἐπειδὴ γνωρίζει ὁ διάβολος ὅτι, ὅταν προσευχώμεθα, ὠφελούμεθα πάρα πολύ, διὰ τοῦτο τότε ἀκριβῶς παραμονεύει καὶ στήνει τὰς παγίδας του, ὥστε καὶ κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ νὰ ἐμβάλλῃ εἰς ἡμᾶς κακοὺς λογισμούς, καὶ τὸ χείριστον ὅλων μὲ τὸ νὰ μᾶς παρακινῇ νὰ προσευχώμεθα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας. Αὐτὸ ποὺ πράττουν ὡρισμένοι, προσευχόμενοι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των, εἶναι ὕβρις πρὸς τὸν Θεόν, λέγει ὁ ἱερὸς πατήρ. Ἀφοῦ ἀποτρέπει τοὺς πιστοὺς ἀπὸ αὐτὸ στρέφει τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἰς ἕνα ἄλλο σημεῖον ἐξ ἴσου σπουδαῖον. Ἡ προσευχή μας πρέπει νὰ εἶναι ἐπίμονος καὶ διαρκής, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀπογοητευώμεθα ὅταν δὲν εἰσακουώμεθα ἀμέσως· ὁ Θεὸς ἄλλων τὰς προσευχὰς εἰσακούει ἀμέσως καὶ ἄλλων μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, ἀκριβῶς διὰ νὰ διδάξῃ καὶ μὲ τοὺς μὲν καὶ μὲ τοὺς δέ.

Ἡ θαυμασία ὁμιλία ἡ ὁποία ἐλέχθη εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Ἀναστασίας ἐνώπιον μικρᾶς συγκεντρώσεως, εἶναι προτρεπτικὴ εἰς ἀρετὴν καὶ ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ἐλήφθη δὲ μαζὶ μὲ τὰς ἑπομένας ὁμιλίας τοῦ τόμου ἐκ συλλογῆς 11 ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου. Καθημερινῶς εὑρισκόμεθα εἰς πόλεμον, εἰς πόλεμον ὄχι μὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ πρὸς τὰς φάλαγγας τοῦ διαβόλου, καὶ διὰ νὰ ἐξέλθωμεν νικηταὶ ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτὸν πρέπει νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ραθυμίαν ἡ ὁποία μᾶς καθιστᾷ ἀνικάνους νὰ πολεμήσωμεν. Ἐξεφωνήθη πιθανώτατα εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 398.

Εἰς τὴν ἑπομένην ὁμιλίαν ὁ Χρυσόστομος κατηγορεῖ ἐκείνους ποὺ δὲν παρευρέθησαν διὰ νὰ ἀκούσουν αὐτήν, ἐπαινεῖ δὲ ἐκείνους ποὺ μὲ ζῆλον τὸν παρακολουθοῦν καὶ τοὺς παρακαλεῖ νὰ μεταφέρουν τὰ λεγόμενα καὶ εἰς τοὺς ἀπόντας, ὥστε νὰ τοὺς προσελκύσουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ τοὺς κάμουν καὶ αὐτοὺς μετόχους τῶν πνευματικῶν κερδῶν. Διὰ νὰ μὴ στερήσῃ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν καταναλίσκων τὸν χρόνον του εἰς κατηγορίας, κάμνει λόγον διὰ τὴν ὠφέλειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν κοινὴν ψαλμωδίαν. Εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅλοι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα· δὲν ὑφίσταται διάκρισις μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, σοφῶν καὶ ἀμαθῶν· ἑπομένως ἡ γυναικεία φύσις δὲν πρέπει νὰ ἀποτελῇ διὰ τὰς γυναῖκας ἐμπόδιον εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρετῆς, ὅπως δὲν ἀπετέλεσε καὶ διὰ τὴν μητέρα τῶν Μακκαβαίων, τὴν Φοίβην καὶ τὴν Πρίσκιλλαν. Ἡ ὁμιλία ἐξεφωνήθη εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε καθεδρικός, πιθανώτατα κατὰ τὸ ἔτος 398.

Τὴν μετὰ τὸ Πάσχα ἑβδομάδα τοῦ 399 ἐλειτούργησεν ὁ Χρυσόστομος εἰς τοὺς Γότθους. Εἶχε χειροτονήσει ἤδη εἰς αὐτοὺς

πρεσβυτέρους, διακόνους, ἀναγνώστας ἀπὸ ὁμογλώσσους, ἔδωσεν εἰς αὐτοὺς ναὸν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ πολλάκις ἠκροᾶτο τῆς λειτουργίας των. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔκαμε διὰ νὰ τοὺς προσεγγίσῃ εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, διότι πάρα πολλοὶ παρεσύρθησαν ἀπὸ τὸν Ἀρειανισμόν. Κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας καθώρισεν ὄχι μόνον αἱ ἀναγνώσεις νὰ γίνωνται εἰς τὴν Γοτθικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμιλία νὰ ἐκφωνῆται εἰς αὐτήν. Ἀφοῦ ἔλαβε πέρας ἡ εἰς τὴν γοτθικὴν ὁμιλία ὁ Χρυσόστομος ἔλαβε τὸν λόγον καὶ εἶπεν· «Ἐβουλόμην παρεῖναι Ἕλληνας τήμερον, ὥστε τῶν ἀνεγνωσμένων ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν, πόση τοῦ Σταυρωθέντος ἡ ἰσχύς, πόση τοῦ Σταυροῦ ἡ δύναμις, πόση τῆς Ἐκκλησίας ἡ εὐγένεια, πόση τῆς πίστεως ἡ εὐτονία, πόση τῆς πλάνης ἡ αἰσχύνη, πόσος τῶν δαιμόνων ὁ γέλως». Τὸ Πάσχα τοῦ 399 ἦτο τὴν 8ην Ἀπριλίου.

Τριάκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐτροπίου ὁ Χρυσόστομος λαβὼν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχον ἔλθει ὀλίγοι διὰ νὰ τὸν ἀκούσουν εἰς μίαν ὁμιλίαν του ἀναλογίζεται μήπως ἡ βροχὴ καὶ ἡ λάσπη ἦσαν αἱ αἰτίαι. Αὐτὸ ὅμως, συμπεραίνει, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ εἰς ἀνθρώπους ποὺ ἔχουν θέλησιν. Τὸ μόνον σοβαρὸν ἐμπόδιον διὰ τὴν προσέλευσιν τῶν Χριστιανῶν ἦτο ἡ ραθυμία των, καὶ ἡ φιλαργυρία των· ἐναντίον δὲ τοῦ πάθους τούτου ἀπευθύνει ἔντονον μομφήν. Ἡ ὁμιλία ἐλέχθη εἰς τὸ μαρτύριον τῆς Παλαιᾶς Πέτρας, τὸ ὁποῖον ἦτο πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Montfaucon, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς λέξεως σεισμός, ἐνόμισεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ σεισμοῦ τοῦ ἐπισυμβάντος τὸ 398. Ἀλλὰ ὁ Χρυσόστομος τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐτροπίου καλεῖ ἄλλοτε μὲν σεισμόν, ἄλλοτε δὲ χειμῶνα καὶ ἄλλοτε ναυάγιον.

Ὁ Εὐτρόπιος ἐξωρίσθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Αὐγούστου τοῦ 399 καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεκεφαλίσθη εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Ἡ ὁμιλία ἑπομένως ἐλέχθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 399.

ΝΙΚΗΤΑΣ ΤΣΙΟΜΕΣΙΔΗΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΠΟΛΑΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΝΤΩΝ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΞΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΡΟΝΤΩΝ

1. Εἶναι ὑπερβολικὸς ὁ καύσων καὶ ἀνυπόφορος ἡ ξηρασία· ὅμως δὲν ἐξησθένησε τὴν προθυμίαν σας καὶ οὔτε ἐμάρανε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀκροάσεως. Ἔτσι εἶναι ὁ ἀκροατὴς ὁ θερμὸς καὶ ἐνθουσιώδης· δυναμοῦται διὰ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἀκροάσεως καὶ δύναται νὰ ὑποφέρῃ τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτὴν τὴν καλὴν καὶ πνευματικήν. 338 A Καὶ οὔτε τὸ ψῦχος, οὔτε ἡ ξηρασία, οὔτε τὰ πολλὰ ζητήματα, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν φροντίδων, οὔτε τίποτε ἄλλο τέτοιον ἠμπορεῖ νὰ τὸν καταβάλῃ· ὅπως τὸν ἀδρανῆ καὶ ῥάθυμον, οὔτε οἱ εὐχάριστοι καιροί, οὔτε ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ἀσφάλεια, οὔτε ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ ἄνεσις δύνανται νὰ διεγείρουν, ἀλλὰ παραμένει κοιμώμενος ὕπνον ἄξιον πολλῆς κατηγορίας.

Σεῖς ὅμως δὲν εἴσθε τέτοιοι, ἀλλὰ εἴσθε καλύτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ κατοικοῦν εἰς τὴν πόλιν, διότι σεῖς εἴσθε τὸ ἐκλεκτὸν μέρος τῆς πόλεως, καὶ μὲ προθυμίαν καὶ συφροσύνην παρακολουθεῖτε πάντοτε τὰ λεγόμενα.

Αὐτὸ ἐδῶ τὸ θέατρον εἰς ἐμὲ εἶναι σεμνότερον ἀπὸ τὰς βασιλικὰς αὐλάς. Διότι ἐκεῖ τὰ διδόμενα, ὁποῖα καὶ ἂν εἶναι, ἐξαφανίζονται μαζὶ μὲ τὴν παροῦσαν ζωήν, B καὶ εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ θόρυβον καὶ ταραχήν. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τίποτε τέτοιον· ἐδῶ ὑπάρχει κάθε ἀσφάλεια καὶ τιμή, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ταραχήν, ἐξουσίαι ποὺ δὲν ἔχουν τέλος καὶ ποὺ δὲν διακόπτονται οὔτε ἀπὸ αὐτὸν τὸν θάνατον, μᾶλλον δὲ ποὺ γίνονται τότε περισσότερον ἀσφαλεῖς. Διότι μὴ μοῦ ἀναφέρῃς αὐτὸν ποὺ κάθηται ἐπάνω εἰς τὴν ἅμαξαν, καὶ εἶναι ἐπηρμένος, καὶ ἔχει πολλοὺς σωματοφύλακας, οὔτε τὴν ζώνην καὶ τὴν φωνὴν τοῦ κήρυκος. Νὰ μὴ χαρακτηρίσῃς ἀπὸ αὐτὰ τὸν ἄρχοντα, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴν ψυχικήν του κατάστασιν· ἐὰν κυριεύῃ τὰ πάθη του, ἐὰν νικᾷ τὴν ἁμαρτίαν· δηλαδὴ ἂν ἐξουσιάζῃ τὸν πόθον τῶν χρημάτων, ἂν ὑπέταξε τὸν ἀχόρταστον ἔρωτα τῶν σωμάτων, C ἂν δὲν λυώνῃ ἀπὸ φθόνον, ἂν δὲν πα-

ρασύρεται εἰς τὸ φοβερὸν πάθος τῆς ματαιοδοξίας, ἂν δὲν φοβῆται καὶ τρέμῃ τὴν πτωχείαν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χειρότερον μεταβολήν, ἂν δὲν ἀποθνήσκῃ ἀπὸ τὸν φόβον τοῦτον. Τέτοιον νὰ μοῦ δείξῃς τὸν ἄρχοντα, διότι αὐτὸ σημαίνει ἐξουσία. Ἐὰν μὲν ἄρχῃ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι δὲ δοῦλος τῶν παθῶν, αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὸν ἄρχοντα θὰ τὸν ὀνομάσω δουλικώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· καθὼς καὶ δι᾽ ἐκεῖνον ποὺ ἔχει κατακεκλεισμένον εἰς τὸ βάθος τὸν πυρετόν, ἂν καὶ τίποτε τέτοιον δὲν φανερώνῃ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τοῦ σώματός του, θὰ ἠδύναντο μετὰ βεβαιότητος οἱ ἰατροὶ νὰ εἰποῦν ὅτι ἔχει ὑψηλὸν πυρετόν, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἀγνοοῦν αὐτὸ οἱ ἀδαεῖς.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐγώ, αὐτὸν ποὺ ἔχει ὑποδουλωμένην τὴν ψυχήν του, **D** καὶ αἰχμάλωτον εἰς τὰ πάθη, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν φανερώνῃ κάτι τέτοιον ἡ ἐξωτερική του ὄψις, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον, δύναμαι νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι εἶναι δουλικώτερος ὅλων, αὐτὸς ποὺ ἔχει εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τὸν πυρετὸν τῶν κακῶν, καὶ ἔχει ἱδρυμένην εἰς αὐτὴν τὴν ψυχήν του τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τῶν παθῶν· θὰ ὠνόμαζα δὲ ἄρχοντα καὶ ἐλεύθερον καὶ τῶν βασιλέων βασιλικώτερον, καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ κουρέλια, καὶ ἂν κατοικῇ εἰς φυλακήν, καὶ ἂν εἶναι δεμένος μὲ ἁλυσίδα, αὐτὸν ποὺ ἀπέβαλε τὴν τυραννίαν τῶν παθῶν, καὶ δὲν εἶναι κυριευμένος ἀπὸ πονηρὰς ἐπιθυμίας, καὶ οὔτε φοβᾶται καὶ τρέμει ἀπὸ παράλογον φόβον πτωχείας καὶ ἀτιμίας, ποὺ θεωροῦνται ὅτι εἶναι λυπηρὰ εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν.

2. Τὰ ἀξιώματα αὐτὰ δὲν ἀγοράζονται μὲ χρήματα, οὔτε ἔχουν κανένα ποὺ τὰ φθονεῖ· **E** αὐτὴ ἡ δύναμις δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ γλῶσσαν κατηγόρου, οὔτε ἀπὸ μάτια φθονερῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἀπὸ ἐπινοήματα κακοβούλων, ἀλλὰ μένει συνεχῶς ἀκυρίευτος, ὡσὰν νὰ κατοικῇ εἰς κάποιον ἀπάτητον τόπον τῆς φιλοσοφίας, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς ἄλλας δυσχερεῖς περιστάσεις, ἀλλὰ οὔτε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν θάνατον ὑποχωρεῖ.

Καὶ αὐτὰ τὰ ὑποδεικνύουν οἱ μάρτυρες, τῶν ὁποίων τὰ μὲν σώματα διελύθησαν καὶ ἔγιναν σκόνη καὶ στάχτη, ἡ δὲ δύναμίς των καθημερινῶς ζῇ καὶ ἐνεργεῖ, **339 A** ἐκδιώκουσα δαιμόνια, φυγαδεύουσα τὰ νοσήματα, ἐμψυχώνουσα ὁλοκλήρους πόλεις καὶ συναθροίζουσα ἐδῶ πλῆθος. Τόση εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἐξουσίας αὐτῆς, ὄχι μόνον ὅταν ζοῦν οἱ ἄρχοντες, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀποθάνουν· ὥστε διὰ τῆς βίας μὲν κανεὶς δὲν ἔρχεται εἰς αὐτήν, διὰ τῆς ἰδίας δὲ προαιρέσεως καὶ ἐπιθυμίας ἔρχονται ὅλοι πρὸς αὐτήν, καὶ δὲν χάνει τὴν δύναμίν της ἀπὸ τὸν χρόνον.

Βλέπετε, λοιπόν, ὅτι δὲν τὸ εἶπα χωρὶς λόγον ὅτι τὸ θέατρον τοῦτο εἶναι πιὸ λαμπρὸν ἀπὸ τὰς βασιλικὰς αὐλάς; Δι-

ότι ὅσα συμβαίνουν ἐκεῖ ὁμοιάζουν μὲ φύλλα ποὺ μαραίνονται καὶ μὲ σκιὰς ποὺ περνοῦν καὶ χάνονται· αὐτὰ δὲ ποὺ δίδονται ἐδῶ ὁμοιάζουν μὲ ἀδάμαντα, μᾶλλον δὲ εἶναι στερεότερα καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον, καθόσον εἶναι ἀθάνατα καὶ ἀκλόνητα καὶ δὲν ὑποχωροῦν ποτὲ εἰς οὐδεμίαν μεταβολήν, **B** καὶ εἰς αὐτοὺς ποὺ τὰ ἀγαποῦν πολὺ ἔρχονται ἀφόβως, καὶ εἶναι ἀπηλλαγμένα ἀπὸ διαμάχην καὶ φιλονικίαν, ἀπὸ φθόνον καὶ δικαστήρια καὶ ἀπὸ κακοβούλους καὶ συκοφαντίας. Διότι τὰ μὲν κοσμικὰ ἔχουν πολλοὺς ποὺ τὰ φθονοῦν, τὰ δὲ πνευματικὰ εἰς ὅσον πιὸ πολλοὺς ἔλθουν, τόσον περισσότερον φανερώνουν τὴν ἰδικήν των ἀφθονίαν. Καὶ αὐτὸ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ μάθετε σεῖς ἀπὸ τὸν λόγον τοῦτον. Διότι τὸν λόγον τὸν ὁποῖον εἰς ἄλους μεταδίδω, ἐὰν κρατήσω εἰς τὴν οἰκίαν πλησίον μου, γίνομαι πτωχότερος, ἂν ὅμως τὸν μεταδώσω εἰς ὅλους, ὅπως ἀκριβῶς σπέρνω εἰς εὔφορον ἀγρόν, ἐπαυξάνω τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν, κάμνω περισσότερον τὸν πλοῦτον μου **C** καὶ ἐσᾶς καθιστῶ πλουσιωτέρους χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ γίνω πτωχότερος ἐξ αἰτίας τῆς εὐπορίας σας, ἀλλὰ μᾶλλον περισσότερον πλούσιος, διότι δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον ὅπως μὲ τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον. Ἐὰν εἶχα ἀποταμιευμένα χρήματα, καὶ ἤθελα νὰ τὰ διανείμω εἰς ὅλους, δὲν θὰ ἠμποροῦσα νὰ ἔχω τὴν προηγουμένην ἀφθονίαν, διότι θὰ ἐλαττωθοῦν ἐξ αἰτίας τῆς διανομῆς.

3. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τόσον ὑπέροχα τὰ πνευματικὰ ἀγαθά, καὶ εἶναι πολὺ εὔκολος ἡ ἀπόκτησίς των, καθόσον εἰς ὅλους ποὺ θέλουν δίδονται δωρεάν, αὐτὰ περισσότερον νὰ ἀγαπῶμεν, καὶ νὰ ἀφήνωμεν τὰς σκιάς, καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώκωμεν τοὺς κρημνοὺς καὶ τοὺς σκοπέλους. **D** Καὶ διὰ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὴν τὴν ἀγάπην ὁ Θεός, πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ ὁ ἄνθρωπος ποὺ τὰ κατέχει ἐπισυνῆψεν εἰς αὐτὰ τὸν θάνατον. Τοῦτο θέλω νὰ εἰπῶ· δὲν ἐξαφανίζονται καὶ αὐτά, μόνον ὅταν ἀποθάνῃ αὐτὸς ποὺ τὰ κατέχει, ἀλλὰ καὶ ἐνῷ ἀκόμη ζῇ μαραίνονται καὶ ἀφανίζονται, διὰ νὰ δηλώσουν τὴν προσωρινότητά των καὶ αὐτοὺς ποὺ τὰ ἀγαποῦν πολὺ καὶ ἐμμένουν εἰς αὐτά, νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν φοβερὰν αὐτὴν μανίαν μὲ τὸ νὰ φανερώνουν τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ νὰ διδάσκουν διὰ τῆς πείρας ὅτι εἶναι πιὸ ἀσθενέστερα ἀπὸ σκιάς, καὶ νὰ ἐξαφανίσουν ἔτσι τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτά. Καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσω διὰ παραδείγματος· ὁ πλοῦτος δὲν ἐγκαταλείπει τὸν πλούσιον ὅταν ἀποθάνῃ μόνον, **E** ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη ζῇ χάνεται πολλάκις. Ἡ νεότης δὲν ἐγκαταλείπει τὸν νέον, μόνον ὅταν ἀποθάνῃ, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὑρίσκεται εἰς τὴν ζωὴν τὸν ἐγκαταλείπει καταστρεφομένη σὺν τῇ αὐξήσει τῆς ἡλικίας καὶ παραχωροῦσα τὴν θέσιν της εἰς τὸ γῆρας. Τὸ κάλλος καὶ ἡ εὐμορφία καὶ ὅταν

ἀκόμη ζῇ ἡ γυναίκα χάνονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ἀσχημίαν. Αἱ δόξαι καὶ αἱ δυναστεῖαι πάλιν ὁμοίως· αἱ τιμαί, αἱ ἐξουσίαι εἶναι ἐφήμεροι καὶ πρόσκαιροι καὶ πιὸ φθαρταὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κατέχουν αὐτὰ καὶ καθὼς βλέπομεν νὰ ὑπάρχουν καθημερινοὶ θάνατοι τῶν σωμάτων, ἔτσι ὑπάρχουν καὶ θάνατοι τῶν πραγμάτων. 340 A Τοῦτο δὲ συμβαίνει διὰ νὰ παραβλέπωμεν τὰ παρόντα καὶ νὰ ἀφοσιωνώμεθα εἰς τὰ μέλλοντα, καὶ νὰ εἴμεθα ἐξηρτημένοι ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν ἐκείνων, καὶ ἐνῷ εὑρισκόμεθα εἰς τὴν γῆν νὰ εὑρισκώμεθα μὲ τὸν πόθον εἰς τοὺς οὐρανούς. Διότι δύο κόσμους ἔκαμεν ὁ Θεός, τὸν μὲν ἕνα παρόντα, τὸν δὲ ἄλλον μέλλοντα· τὸν μὲν ὁρατόν, τὸν δὲ ἀόρατον· τὸν μὲν ἀντιληπτὸν διὰ τῶν αἰσθήσεων, τὸν δὲ διὰ τοῦ νοῦ· τὸν μὲν ἔχοντα ἀνάπαυσιν σωματικήν, τὸν δὲ πνευματικήν· τὸν μὲν ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τῆς ἐμπειρίας, τὸν δὲ διὰ τῆς πίστεως· τὸν μὲν ἕνα τὸν ἔχομεν βέβαιον, τὸν δὲ ἄλλον τὸν ἐλπίζομεν· καὶ τὸν μὲν ἕνα καθώρισε νὰ εἶναι τόπος ἀγώνων, τὸν δὲ ἄλλον βραβεῖον· καὶ εἰς αὐτὸν μὲν ἀγῶνας καὶ πόνους καὶ ἱδρῶτας ἐπισυνῆψεν, εἰς ἐκεῖνον δὲ στεφάνους καὶ βραβεῖα καὶ ἀμοιβάς· καὶ τὸν μὲν ἔκαμε πέλαγος τὸν δὲ λιμένα, B τὸν μὲν σύντομον, τὸν δὲ ἀτελεύτητον καὶ ἀθάνατον.

Ἐπειδὴ λοιπόν, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους προετίμων ἀπὸ τὰ νοητὰ ἐκεῖνα τὰ αἰσθητά, ἐπισυνῆψεν εἰς αὐτὰ τὸ φθαρτὸν καὶ τὸ πρόσκαιρον διὰ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰ παρόντα καὶ νὰ τοὺς προσηλώσῃ ὁλοψύχως εἰς τὴν ἀγάπην τῶν μελλόντων. Ἔπειτα ἐπειδὴ ἦσαν ἐκεῖνα ἀόρατα καὶ νοερὰ καὶ πραγματούμενα διὰ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος, βλέπε τί πράττει. Ἀφοῦ ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἔλαβεν ἀνθρώπινον σῶμα, καὶ ἀφοῦ ἐπραγματοποίησεν τὸ θαυμαστὸν σχέδιον τοῦ Θεοῦ, μᾶς γνωστοποιεῖ τὰ μελλοντικά, πληροφορῶν καὶ τὰς πλέον παχυλοτέρας διανοίας δι' αὐτοῦ. Διότι ἀφοῦ ἦλθεν φέρων ἀγγελικὴν πολιτείαν C καὶ μετέβαλε τὴν γῆν εἰς οὐρανόν, καὶ διέτασσεν αὐτὰ ποὺ ὅσους ἦσαν πρόθυμοι νὰ τὰ πράξουν ἐξωμοίωνον μὲ ἀσωμάτους δυνάμεις, καὶ ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους ἀγγέλους, καὶ προσεκάλει πρὸς τὴν δόξαν τῶν μελλόντων, καὶ ὥριζεν μικροὺς ἀγῶνας, καὶ προέτρεψεν νὰ πετοῦν ὑψηλότερα καὶ νὰ ἀναβαίνουν πρὸς αὐτὰς τὰς ἀψῖδας τῶν οὐρανῶν καὶ νὰ ἀγωνίζωνται ἐναντίον τῶν δαιμόνων, καὶ νὰ ἀντιμετωπίζουν ὁλόκληρον τὴν φάλαγγα τοῦ διαβόλου, ἐνῷ ἔχουν σῶμα καὶ εἶναι συνδεδεμένοι μὲ σάρκα, νὰ νεκρώνουν τὰ σώματα καὶ νὰ διώχνουν μακρυὰ τὴν ταραχὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ νὰ φέρουν μόνον τὴν σάρκα, καὶ νὰ ἁμιλλῶνται πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις.

4. D Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὰ διέταξε βλέπε τί πράττει· πόσον

εὔκολον τὸν ἀγῶνα καθιστᾶ. Μᾶλλον δὲ προηγουμένως νὰ ἀναφέρωμεν, ἂν θέλετε, τὸ μέγεθος τῶν προσταγμάτων καὶ πόσον ἰσχυρὰς ἔκαμε τὰς πτέρυγας, καὶ ἀποξενώνων σχεδὸν ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, προέτρεψεν ὅλους νὰ κατευθύνωνται πρὸς τὸν οὐρανόν. Διότι ἐνῷ ὁ νόμος προστάζει ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, αὐτὸς λέγει «Ἐάν τις σὲ ῥαπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην» (Ματθ. 5, 39). Δὲν εἶπε νὰ ὑπομένῃς μόνον γενναίως καὶ μὲ πραότητα τὴν ἀδικίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ προχωρήσῃς περισσότερον τὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ προετοιμάζεσαι νὰ πάθῃς μεγαλύτερα κακὰ E ἀπὸ ὅσα ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ νὰ σοῦ προξενήσῃ. Διὰ τῆς μεγάλης σου ὑπομονῆς νὰ νικήσῃς τὴν θρασύτητα τῆς ὕβρεως, διὰ νὰ φύγῃ μακρὰν κατεντροπιασμένος ἀπὸ τὴν ὑπερβολικήν σου καλωσύνην. Καὶ πάλιν λέγει· «Εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς· εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν· καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς» (Ματθ. 5, 44). Τὴν συμβουλὴν πάλιν περὶ τῆς παρθενείας εἰσήγαγεν λέγων· «ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω» (Ματθ. 19, 12). Ἐπειδὴ ἐκ τοῦ παραδείσου ἔφυγεν αὕτη καὶ μετὰ τὴν παρακοὴν ἀνεχώρησε κατελθὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἐπανέφερεν πάλιν, ὡς φυγάδα εἰς τὴν προτέραν πατρίδα της, καὶ τὴν ἀπήλλαξεν ἐκ τῆς μακροχρονίου ἐξορίας. 341 A Καὶ ὅταν ἦλθεν, ἐγεννήθη κατ' ἀρχὴν ἐκ παρθένου καὶ μετέβαλε τοὺς νόμους τῆς φύσεως, φανερώνων ἐξ ἀρχῆς τὴν πρὸς αὐτὴν τιμὴν καὶ ἀποδεικνύων τὴν παρθένον μητέρα.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅταν ἦλθεν ἐδῶ τέτοια παρήγγελε, καὶ ἔκαμε τὸν βίον ἀνώτερον, ἐδιδεν ἀντάξια καὶ τὰ ἔπαθλα τῶν ἀγώνων, καὶ μᾶλλον πολὺ μεγαλύτερα καὶ λαμπρότερα. Ἀλλὰ ἦσαν καὶ αὐτὰ ἀόρατα καὶ παρέμενον εἰς τὴν ἐλπίδα, τὴν πίστιν καὶ τὴν προσδοκίαν τῶν μελλόντων. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ μὲν παραγγέλματα ἦσαν ἐπίπονα καὶ δύσκολα, τὰ δὲ ἔπαθλα καὶ βραβεῖα ἀντικείμενον πίστεως μόνον, βλέπε τί πράττει, πόσον εὔκολον κάμει τὸν ἀγῶνα, πόσον εὐκολώτερα τὰ ἀγωνίσματα. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; B Διὰ δύο ὁδῶν· ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὸ νὰ μετέλθῃ αὐτὸς αὐτά, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸ νὰ μᾶς δείξῃ τὰ βραβεῖα καὶ νὰ τὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν μας. Διότι τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ ἄλλα μὲν ἦσαν ἐντολή, ἄλλα δὲ ἔπαθλα· ἐντολὴ ἦτο τὸ «Εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων» (Ματθ. 5, 44), ἔπαθλον δὲ τὸ «Ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. 5, 45). Πάλιν· «Μακάριοί ἐστε, ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν ψευδόμενοι. Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματ. 11, 12). Εἶδες τὴν ἐντολὴν καὶ τὸ ἔπαθλον; Πάλιν· C «Εἰ θέ-

λεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ» (Ματθ. 19, 21). Εἶδες ἄλλην ἐντολὴν καὶ ἄλλο βραβεῖον; Διότι τὴν μὲν ἐντολὴν προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ τὴν τηροῦν, τὸ δὲ ἔπαθλον ποὺ ἦτο μισθὸς καὶ ἀνταπόδοσις ἡτοίμασεν αὐτός. Καὶ πάλιν· «Ὅστις ἀφῆκεν οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς» τοῦτο εἶναι ἐντολή, «Ἑκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει» (Ματθ. 19, 29)· τοῦτο εἶναι βραβεῖον καὶ στέφανος.

5. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παραγγέλματα ἦσαν μεγάλα καὶ τὰ ἔπαθλα αὐτῶν δὲν ἐφαίνοντο, βλέπε τί πράττει· ὁ ἴδιος ἐφαρμόζει αὐτὰ καὶ μᾶς παρουσιάζει στοὺς στεφάνους. Διότι ὅπως ἐκεῖνος ποὺ διατάσσεται νὰ βαδίζῃ ἄβατον ὁδόν, ἐὰν ἴδῃ προηγουμένως κάποιον νὰ ἔχῃ βαδίσει αὐτόν, εὐκολώτερα ἀκολουθεῖ καὶ προσαρμόζεται D καί, ἔχει μεγαλυτέραν προθυμίαν· ἔτσι καὶ εἰς τὰς ἐντολὰς αὐτοὶ ποὺ βλέπουν τοὺς προηγουμένους ἀκολουθοῦν εὐκολώτερον. Διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ εὐκολώτερον ἡ ἰδική μας φύσις, ἔλαβεν αὐτὸς αὐτὴν τὴν σάρκα καὶ τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν καὶ τοιουτοτρόπως ἐβάδισεν αὐτὴν τὴν ὁδὸν καὶ ἀπέδειξε τὰς ἐντολὰς διὰ τῶν ἔργων. Διότι τὸ «Ἐὰν τίς σὲ ῥαπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην» (Ματθ. 5, 39) τὸ ἐφήρμοσεν αὐτός, ὅταν τὸν ἐρράπισεν ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχιερέως, καθόσον δὲν ἠμύνθη, ἀλλὰ ἔδειξεν τόσην ἐπιείκειαν, ὥστε εἶπεν· E «Εἰ μὲν κακῶς ἐλάλησα μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;» (Ἰω. 18, 23). Εἶδες πραότητα ποὺ προκαλεῖ τρόμον; Εἶδες ταπεινοφροσύνην ποὺ ἐκπλήσσει; Ἐκτυπᾶτο ὄχι ἀπὸ κάποιον ἐλεύθερον, ἀλλὰ ἀπὸ δοῦλον καὶ ὑπηρέτην, καὶ ἀποκρίνεται αὐτὰ μὲ τόσην ἀγαθότητα. Ἔτσι ἔλεγε καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἰουδαίους «Λαός μου, τί ἐποίησά σοι; ἢ τί σὲ ἐλύπησα; ἢ τί παρηνώχλησα; ἀποκρίθητι» (Μιχ. 6, 3). Ὅπως αὐτὸς λέγει «Μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ», ἔτσι καὶ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ «Ἀποκρίθητί μοι»· καὶ ὅπως αὐτὸς λέγει «Τί με δέρεις» ἔτσι καὶ ὁ Πατὴρ «Τί ἐλύπησά σε, ἢ τί παρηνώχλησα;».

Πάλιν θέλων νὰ διδάξῃ διὰ τὴν ἀκτημοσύνην, βλέπε πῶς ἐπιδεικνύει αὐτὴν διὰ τῶν ἔργων· 342 A «Αἱ ἀλώπεκες φωλεὰς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι» (Ματθ. 8, 20). Εἶδες ἀπόλυτον ἀκτημοσύνην; Δὲν εἶχεν οὔτε τράπεζαν, οὔτε λυχνίαν, οὔτε οἰκίαν, οὔτε κάθισμα, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά.

Ἐδίδασκεν ὅτι πρέπει νὰ ὑποφέρουμε μὲ καρτερίαν τὰς συκοφαντίας, καὶ τὸ ἀπέδειξεν ἐμπράκτως. Διότι ὅταν τὸν ὠνόμαζον δαιμονισμένον καὶ Σαμαρείτην, καὶ ἐνῷ ἠμποροῦσε

νὰ καταστρέψῃ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς τιμωρήσῃ διὰ τὴν ὕβριν των, τίποτε τέτοιον δὲν ἔκαμε, ἀλλὰ ἀντιθέτως καὶ τοὺς εὐηργέτει καὶ τὰ δαιμόνια αὐτῶν ἐξεδίωκεν. Καὶ εἰπὼν «Εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς» (Ματθ. 5, 44) B ἔκαμε τοῦτο ὅτε ἀνέβη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὅταν τὸν ἐσταύρωσαν καὶ τὸν ἐκάρφωσαν καὶ ἐνῷ ἦτο ἐσταυρωμένος ἔλεγεν· «Ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι» (Λουκ. 23, 34). Αὐτὰ ἔλεγεν ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο ὁ ἴδιος νὰ τοὺς συγχωρήσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ μᾶς διδάξῃ νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὄχι μόνον διὰ τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων μᾶς ἐδείκνυεν τὴν διδασκαλίαν του δι' αὐτὸ προσέθεσε καὶ τὴν προσευχήν.

Κανεὶς λοιπὸν ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς ἂς μὴ νομίσῃ ὅτι αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν ὑποδηλοῦν ἀδυναμίαν, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ἐξ αἰτίας τῆς μεγάλης αὐτοῦ φιλανθρωπίας, διότι αὐτὸς εἶναι ποὺ λέγει· «Ἵνα δὲ ἴδητε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας» (Ματθ. 9, 6). Ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μᾶς διδάξῃ C (ὁ δὲ διδάσκων ὄχι μόνον δι' ὅσων λέγει, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσων πράττει δεικνύει τὴν διδασκαλίαν του) διὰ τοῦτο προσέθεσε καὶ τὴν προσευχήν. Διότι καὶ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του ἔπλυνεν, ὄχι ἐπειδὴ ἦτο κατώτερος, ἀλλὰ ἂν καὶ ἦτο Θεὸς καὶ Δεσπότης κατῆλθεν εἰς τοιαύτην ταπεινοφροσύνην, διὰ νὰ διδάξῃ ἡμᾶς.

6. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἔλεγε· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ» (Ματθ. 11, 29). Ἄκουσε πάλιν λοιπὸν πῶς ἔφερεν εἰς τὸ μέσον τὰ βραβεῖα αὐτὰ καὶ τὰ ἔπαθλα, καὶ τὰ ἔθετε ὑπ' ὄψιν τῶν πιστῶν. Ὑπέσχετο σωμάτων ἀνάστασιν, ἀφθαρσίαν, τὴν συνάντησιν εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν ἁρπαγὴν εἰς τὰς νεφέλας· D αὐτὰ τὰ ἔδειξεν διὰ τῶν πραγμάτων. Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Ἐνῷ ἀπέθανεν, ἀνεστήθη· διὰ τοῦτο δὲ συνανεστρέφετο μὲ αὐτοὺς τεσσαράκοντα ἡμέρας, διὰ νὰ τοὺς πληροφορήσῃ καὶ νὰ τοὺς δείξῃ ποῖα πρόκειται νὰ εἶναι τὰ σώματά μας μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Πάλιν λέγων διὰ τοῦ Παύλου ὅτι «ἐν νεφέλαις ἁρπαγησόμεθα εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ εἰς ἀέρα» (Α' Θεσσ. 4, 17) καὶ τοῦτο τὸ ἀπέδειξεν ἐμπράκτως. Διότι μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀνέλθῃ εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐνῷ ἦσαν παρόντες οἱ ἀπόστολοι λέγει. «Ἐπήρθη καὶ νεφέλη ὑπέβαλεν αὐτόν, ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν» (Πράξ. 1, 9) καὶ εἶχαν προσηλωμένα τὰ βλέμματα. ἐνῷ ἀνήρχετο εἰς τὸν οὐρανόν. Ἔτσι λοιπὸν καὶ τὸ ἰδικόν μας σῶμα θὰ εἶναι ὁμοούσιον μὲ τὸ σῶμα ἐκεῖνο, καθόσον προέρχεται ἐκ τοῦ ἰδίου φυράματος· E διότι ὅπως εἶναι ἡ Κεφαλὴ ἔτσι καὶ τὸ σῶμα, ὅπως ἡ ἀρχὴ ἔτσι καὶ τὸ τέλος. Καὶ τοῦτο θέλων νὰ δηλώσῃ σαφέστερον ὁ Παῦλος ἔλεγεν·

«Ὃς μετασχηματίσει τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ» (Φιλ. 3, 21). Ἐὰν λοιπὸν γίνῃ ὅμοιον, καὶ θὰ βαδίσῃ τὴν ἰδίαν ὁδὸν καὶ θὰ ὑψωθῇ εἰς τὰς νεφέλας ὁμοίως. Αὐτὰ νὰ ἀναμένῃς καὶ ἐσὺ εἰς τὴν ἀνάστασιν.

Ἐπειδὴ δὲ ἦτο φανερὸς ὁ λόγος περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἰς τοὺς ἀκούοντας τότε, διὰ τοῦτο ἀνελθὼν εἰς τὸ ὄρος μετεμορφώθη ἔμπροσθεν τῶν μαθητῶν του, ὑποδεικνύων εἰς αὐτοὺς τὴν δόξαν τῶν μελλόντων 343 A καὶ αἰνιγματωδῶς καὶ ἀμυδρῶς ἔδειξε ποῖον θὰ εἶναι τὸ ἰδικόν μας σῶμα. Τότε μὲν ἐφάνη μὲ ἐνδύματα, εἰς τὴν ἀνάστασιν ὅμως δὲν θὰ εἶναι ἔτσι. Διότι δὲν χρειάζεται τὸ σῶμα μας ἐνδύματα, οὔτε στέγην, οὔτε πάτωμα, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτά. Καὶ ἀφοῦ, ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς παρακοῆς, ἐνῷ ἦτο γυμνὸς δὲν ἐντρέπετο, διότι ἦτο ἐνδεδυμένος διὰ δόξης, πόσον μᾶλλον τὰ ἰδικά μας σώματα, ὅσα εἰς μεγαλύτερον καὶ καλύτερον τέλος θὰ βαδίσουν, δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ αὐτά. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτός, ὅταν ἀνεστήθη ἄφησε τὰ ἐνδύματα ἐπὶ τοῦ τάφου καὶ τῆς σοροῦ, B ἀναστήσας γυμνὸν τὸ σῶμα πλῆρες ἀνεκφράστου δόξης καὶ μακαριότητος.

Αὐτὰ λοιπὸν ἀφοῦ ἐγνωρίσαμεν, ἀγαπητοί, καὶ ἐμάθαμεν διὰ λόγων καὶ ἐδιδάχθημεν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, ἂς ἐπιδείξωμεν τοιοῦτον βίον, διὰ νὰ ἁρπαγῶμεν εἰς τὰ σύννεφα καὶ νὰ εἴμεθα πάντοτε μὲ αὐτόν, καὶ νὰ σωθῶμεν διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνήκει δόξα, τιμή, δύναμις, προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΟΥΜΕ ΤΑ ΑΜΑΡΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΩΝ, ΚΑΙ ΟΥΤΕ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΩΜΕΘΑ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΩΝ ΕΧΘΡΩΝ

1. Σᾶς μακαρίζω, ἀγαπητοί, διὰ τὴν προθυμίαν μὲ τὴν ὁποίαν τρέχετε εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον. Διότι ἀπὸ τὸν ζῆλον σας τοῦτον ἠμπορῶ νὰ στηρίζωμαι εἰς τὴν ψυχικήν σας ὑγείαν, καθόσον εἶναι θαυμαστὸν ἰατρεῖον τὸ διδασκαλεῖον τῆς Ἐκκλησίας· εἶναι ἰατρεῖον ὄχι τῶν σωμάτων, ἀλλὰ τῶν ψυχῶν. Διότι εἶναι πνευματικὸν καὶ θεραπεύει ὄχι σωματικὰ τραύματα, ἀλλὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς· τῶν ἁμαρτημάτων δὲ καὶ τῶν τραυμάτων τούτων τὸ φάρμακον εἶναι ὁ λόγος· τὸ φάρμακον τοῦτο δὲν κατασκευάζεται ἀπὸ βότανα τῆς γῆς, B ἀλλὰ ἀπὸ λόγια προερχόμενα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· τοῦτο δὲν τὸ κατεσκεύασαν χέρια ἰατρῶν, ἀλλὰ γλῶσσαι προφητῶν. Διὰ τοῦτο εἶναι διαρκές, καὶ δὲν χάνει τὴν δύναμίν του οὔτε μὲ τὴν πάροδον πολλῶν ἐτῶν, οὔτε ἀποδεικνύεται ἀνίσχυρον ὑπὸ τῆς δυνάμεως τῶν νοσημάτων. Διότι τὰ μὲν φάρμακα τῶν ἰατρῶν ἔχουν καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἐλαττώματα· καὶ ἐν ὅσῳ εἶναι καινούργια μᾶς φανερώνουν τὴν δύναμίν των, ὅταν ὅμως παρέλθῃ ἀρκετὸς χρόνος, ὅπως ἀκριβῶς τὰ σώματα ποὺ ἔχουν γεράσει, γίνονται ἀσθενέστερα· πολλάκις δὲ αὐτὰ τὰ ἀποδεικνύει ἀνίσχυρα ἡ σφοδρότης τῶν ἀσθενειῶν· ἄλλωστε εἶναι ἀνθρώπινα κατασκευάσματα. Τὸ θεῖον ὅμως φάρμακον δὲν εἶναι τέτοιον, ἀλλὰ καὶ ἂν παρέλθῃ πολὺς χρόνος, διατηρεῖ ὅλην τὴν δύναμίν του.

C Ἀφ' ὅτου λοιπὸν ἐγεννήθη ὁ Μωϋσῆς (διότι ἀπὸ ἐκεῖνον ἀρχίζουν αἱ Γραφαί), ἐθεράπευσε τόσους ἀνθρώπους, καὶ τὴν δύναμίν του δὲν ἔχασεν, ἀλλὰ καὶ οὔτε ἀσθένεια ὑπερίσχυσε ποτὲ αὐτοῦ. Τὸ φάρμακον αὐτὸ δὲν τὸ λαμβάνει κανεὶς καταβάλλων χρήματα, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ θὰ ἐπιδείξῃ θέλησιν καὶ διάθεσιν γνησίαν, φεύγει ἀπὸ ἐδῶ ἀφοῦ τὸ λάβῃ ὅλον. Διὰ τοῦτο καὶ πλούσιοι καὶ πτωχοὶ καθ' ὅμοιον τρόπον ἀπολαμβάνουν τὴν θεραπείαν αὐτήν. Διότι ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ πληρώσῃ κανεὶς χρήματα, ὁ μὲν εὔπορος ὠφελεῖται, ὁ δὲ πτωχὸς πολλάκις φεύγει χωρὶς νὰ ὠφεληθῇ, διότι δὲν ἀρκοῦν εἰς αὐτὸν τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ φαρ-

μάκου. 345 A Ἐδῶ δὲ ἐπειδὴ δὲν καταβάλλεις χρήματα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπιδείξῃς πίστιν καὶ θέλησιν, αὐτὸς ποὺ καταβάλλει αὐτά, μὲ προθυμίαν, αὐτὸς ὠφελεῖται πολὺ περισσότερον, ἐπειδὴ εἶναι καὶ αὐτὰ τῆς ἰατρείας ὁ μισθός.

Καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ πτωχὸς συμμετέχουν εἰς τὴν ὠφέλειαν καθ' ὅμοιον τρόπον, μᾶλλον δὲ δὲν συμμετέχουν καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀλλὰ πολλάκις φεύγει ὁ πτωχὸς ἀφοῦ ἀπολαύσῃ περισσότερα. Διατί ἆρά γε ; Διότι ὁ μὲν πλούσιος κατεχόμενος ἀπὸ πολλὰς φροντίδας καὶ ἔχων τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν ἀλαζονείαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν εὐπορίαν, ζῶν μὲ ἀδιαφορίαν καὶ νωθρότητα, δὲν δέχεται τὸ φάρμακον ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν τῶν Γραφῶν μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν, οὔτε μὲ πολλὴν προθυμίαν· B ὁ δὲ πτωχὸς ποὺ εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ μαλθακότητα, πολυφαγίαν καὶ νωθρότητα, καὶ καταναλίσκει ὅλον τὸν χρόνον του εἰς χειρωνακτικὴν ἐργασίαν καὶ εἰς τοὺς δικαίους κόπους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ συγκεντρώνει πολλὴν φιλοσοφίαν διὰ τὴν ψυχήν, γίνεται πιὸ προσεκτικὸς καὶ πιὸ δραστήριος καὶ προσέχει μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν εἰς τὰ λεγόμενα· διὰ τοῦτο καὶ ἀπέρχεται ἀφοῦ καρπωθῇ μεγαλυτέραν ὠφέλειαν, διότι ἔχει καταβάλει μεγαλύτερον τίμημα.

2. Δὲν τὰ εἶπα αὐτὰ διὰ νὰ κατηγορήσω ἁπλῶς τοὺς πλουσίους, οὔτε διὰ νὰ ἐπαινέσω τοὺς πτωχούς· διότι οὔτε ὁ πλοῦτος εἶναι κακόν, ἀλλὰ ἡ κακὴ χρῆσις τοῦ πλούτου· οὔτε ἡ πτωχεία εἶναι καλή, ἀλλὰ ἡ καλὴ χρῆσις τῆς πτωχείας. C Ἐτιμωρεῖτο ἐκεῖνος ὁ πλούσιος εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Λαζάρου, ὄχι ἐπειδὴ ἦτο πλούσιος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦτο σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος. Ἐπῃνεῖτο ὁ πτωχὸς ἐκεῖνος, ὁ εὑρισκόμενος εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραάμ, ὄχι ἐπειδὴ ἦτο πτωχός, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπέφερε τὴν πτωχείαν μὲ εὐχαρίστησιν. Διότι ἀπὸ τὰ πράγματα (προσέχετε δὲ μὲ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λόγια αὐτά, διότι θὰ δυνηθοῦν νὰ σᾶς ἐμβάλουν ἀρκετὴν φιλοσοφίαν καὶ νὰ ἐκδιώξουν κάθε ἐσφαλμένην σκέψιν καὶ νὰ σᾶς κάμουν νὰ ἔχετε δι' αὐτὰ ὀρθὴν κρίσιν), ἀπὸ τὰ πράγματα λοιπόν, ἄλλα μὲν εἶναι ἐκ φύσεως καλά, ἄλλα δὲ ἀντιθέτως, ἄλλα δὲ οὔτε καλὰ οὔτε κακά, ἀλλὰ ἔχουν μίαν μέσην θέσιν. D Εἶναι καλὸν πρᾶγμα ἡ εὐσέβεια ἐκ φύσεως, κακὸν δὲ ἡ ἀσέβεια· καλὸν ἡ ἀρετή, κακὸν ἡ πονηρία· ὁ δὲ πλοῦτος καὶ ἡ πτωχεία αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι οὔτε τοῦτο, οὔτε ἐκεῖνο· γίνεται δὲ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ἀπὸ τὴν διάθεσιν ἐκείνων ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν. Διότι ἐὰν μὲν χρησιμοποιήσῃς τὸν πλοῦτον σου διὰ φιλανθρωπίαν, σοῦ ἔχει γίνει τοῦτο ἀφορμὴ καλοῦ· ἂν δὲ εἰς ἁρπαγὰς καὶ πλεονεξίας καὶ αὐθαιρεσίας, μετέτρεψες πρὸς τὸ ἀντίθετον τὴν χρῆσιν αὐτοῦ· ὅ-

μως δὲν εἶναι αἴτιος ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ ἐχρησιμοποίησε τὸν πλοῦτον δι' αὐθαιρεσίαν. Τὰ ἴδια καὶ περὶ τῆς πτωχείας δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν· E διότι ἂν μὲν μὲ γενναιοψυχίαν αὐτὴν ὑποφέρῃς, εὐχαριστῶν τὸν Δεσπότην, σοῦ ἔχει γίνει τοῦτο ἀφορμὴ καὶ ὑπόθεσις στεφάνων· ἂν ὅμως βλασφημῇς δι' αὐτὸ αὐτὸν ποὺ τὴν ἔκαμε καὶ κατηγορῇς τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ, ἔκαμες πάλιν κακὴν χρῆσιν τοῦ πράγματος. Ἀλλ' ὅπως ἐκεῖ δὲν ἦτο αἴτιος τῆς πλονεξίας ὁ πλοῦτος, ἀλλ' αὐτὸς ποὺ ἔκαμε κακὴν χρῆσιν τοῦ πλούτου, ἔτσι καὶ ἐδῶ διὰ τὴν βλασφημίαν δὲν θὰ κατηγορήσωμεν τὴν πτωχείαν, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἤθελε νὰ ὑπομείνῃ τὸ πρᾶγμα μὲ σωφροσύνην. Διότι παντοῦ καὶ ὁ ἔπαινος καὶ ἡ κατάκρισις εἶναι ἐκ τῆς ἰδικῆς μας γνώμης καὶ προθέσεως. 346 A Καλὸς εἶναι ὁ πλοῦτος, ἀλλ' ὄχι ἐν γένει, ἀλλ' εἰς ἐκεῖνον ποὺ δὲν ἔχει ἁμαρτίαν· καὶ πάλιν πονηρὰ εἶναι ἡ πενία, ἀλλ' ὄχι γενικῶς, ἀλλὰ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀσεβοῦς, ἐπειδὴ δυστροπεῖ, ἐπειδὴ βλασφημεῖ, ἐπειδὴ ἀγανακτεῖ, ἐπειδὴ κατηγορεῖ τὸν Δημιουργόν.

3. Λοιπὸν ἂς μὴ κατηγοροῦμεν τὸν πλοῦτον, οὔτε νὰ κακίζωμεν ἐν γένει τὴν πτωχείαν, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ δὲν θέλουν νὰ κάμουν καλὴν χρῆσιν αὐτῶν· διότι αὐτὰ τὰ πράγματα εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλεγον (διότι εἶναι καλὸν νὰ ἐπανέλθω εἰς ἐκεῖνο ποὺ εἶπα προηγουμένως) ὅτι καὶ ὁ πλούσιος καὶ ὁ πτωχὸς ἀπολαμβάνουν μὲ τὴν ἰδίαν ἀφοβίαν καὶ θάρρος τῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν φαρμάκων, B πολλάκις δὲ μὲ μεγαλύτερον ζῆλον ὁ πτωχός. Δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ τὸ ἀξιοθαύμαστον τῶν φαρμάκων τὸ ὅτι θεραπεύουν τὰς ψυχάς, τὸ ὅτι δὲν καταστρέφονται ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸ ὅτι δὲν ἡττῶνται ἀπὸ ἀσθένειαν, τὸ ὅτι παρέχεται δωρεὰν ἡ ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια, τὸ ὅτι ἐξ ἴσου καὶ εἰς τοὺς πλουσίους καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς παρέχουν τὴν θεραπείαν, ἀλλ' ἔχουν καὶ κάτι ἄλλο ὄχι κατώτερον ἀπὸ αὐτὰ τὰ καλά. Ποῖον λοιπὸν εἶναι τοῦτο;

Αὐτοὺς ποὺ ἔρχονται εἰς τὸ ἰατρεῖον ἐμεῖς δὲν τοὺς κοινολογοῦμεν. Διότι ὅσοι μεταβαίνουν εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἰατρεῖα πρὸς σωματικὴν θεραπείαν, ἔχουν πολλοὺς ποὺ βλέπουν τὰς πληγάς των· καὶ ἂν δὲν ἀποκαλύψῃ προηγουμένως ὁ ἰατρὸς τὴν πληγήν, δὲν ἐπιθέτει τὸ φάρμακον. C Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ καίτοι βλέπομεν ἀναριθμήτους ἀσθενεῖς, τοὺς θεραπεύομεν δίχως νὰ τοὺς φανερώσωμεν. Διότι δὲν ὁδηγοῦμεν εἰς τὸ μέσον αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἁμαρτήσει δημοσιεύοντες ἔτσι τὰ ἁμαρτήματά των, ἀλλὰ παραθέτομεν εἰς ὅλους κοινὴν τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ἀφήνομεν εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀκροατῶν, ὥστε κάθε ἕνας νὰ λάβῃ τὸ κατάλ-

ληλον φάρμακον ἀπὸ τὰ λεγόμενα διὰ τὸ ἀνάλογον τραῦμα. Διότι ἐξέρχεται μὲν ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ ὁμιλοῦντος καὶ περιέχει τὴν κατηγορίαν τῆς κακίας, τὸν ἔπαινον τῆς ἀρετῆς, τὴν ἐπίπληξιν τῆς ἀσελγείας, τὸ ἐγκώμιον τῆς σωφροσύνης, τὴν κατάκρισιν τῆς ὑπερηφανείας, τὸν ἔπαινον τῆς ἀγαθότητος, ὡσὰν ποικίλον καὶ πολυσύνθετον φάρμακον ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη. **D** Τὸ νὰ λάβῃ δὲ κανεὶς τὸ κατάλληλον καὶ χρήσιμον διὰ τὸν ἑαυτόν του φάρμακον εἶναι ἔργον ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἀκουόντων. Ἐξέρχεται μὲν λοιπὸν καταφανῶς ὁ λόγος καὶ ἀφοῦ εἰσδύσῃ μέσα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ καθενός, λανθανόντως καὶ τὴν ἰδικήν του θεραπείαν παρέχει, καὶ πρὶν νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ ἀσθένεια πολλὲς φορὲς ἐπαναφέρει τὴν ὑγείαν.

4. Ἀκούσατε λοιπὸν χθὲς πῶς ἐπῄνεσα τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς, πῶς ἐκάκισα αὐτοὺς ποὺ προσεύχονται μὲ νωθρότητα, δίχως νὰ ἀναφέρω κανέναν ἀπὸ αὐτούς. Ὅσοι λοιπὸν συνῃσθάνοντο τοὺς ἑαυτούς των προθύμους, ἐδέχθησαν τὸ ἐγκώμιον τῆς προσευχῆς καὶ ἔγιναν σπουδαιότεροι διὰ τῶν ἐπαίνων· ὅσοι δὲ συνῃσθάνοντο τοὺς ἑαυτούς των νωθρούς, **E** ἐδέχθησαν πάλιν τὴν κατηγορίαν καὶ ἀπεμάκρυναν τὴν ἀδιαφορίαν. Ἀλλὰ οὔτε τούτους οὔτε ἐκείνους γνωρίζομεν· αὐτὴ δὲ ἡ ἄγνοια εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τοὺς δύο· τὸ πῶς δὲ θὰ σᾶς εἰπῶ. Ἐκεῖνος ποὺ ἤκουσε τοὺς ἐπαίνους τοὺς διὰ τὴν προσευχὴν καὶ συνῃσθάνετο τὸν ἑαυτόν του πρόθυμον, ἐὰν εἶχε πολλοὺς μάρτυρας τῶν ἐπαίνων του θὰ ἠδύνατο νὰ κατατρακυλήσῃ πρὸς τὴν ὑπερηφάνειαν· τώρα ὅμως ποὺ ἐδέχθη τὸν ἔπαινον δίχως νὰ τὸν ἀντιληφθοῦν οἱ ἄλλοι ἔχει ἀπαλλαγῆ ἀπὸ κάθε ἀλαζονείαν. Ἐκεῖνος πάλιν, ποὺ γνωρίζει τὴν νωθρότητά του, ὅταν ἤκουσε τὴν ἐπίπληξιν, **347 A** ἔγινε καλύτερος ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιτιμήσεως, χωρὶς κανεὶς νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπιτιμήσεως. Τοῦτο δὲ τὸν ὠφέλησεν ὄχι ὀλίγον. Διότι ἐξ αἰτίας τοῦ ὅτι φοβούμεθα τὴν γνώμην τῶν πολλῶν, καθ᾽ ὃν χρόνον νομίζομεν ὅτι διαφεύγομεν τῆς προσοχῆς των, ἐνῷ εἴμεθα κακοί, προσπαθοῦμεν νὰ γίνωμεν καλύτεροι· ὅταν ὅμως γίνωμεν φανεροὶ εἰς ὅλους καὶ χάσωμεν τὴν παρηγορίαν ποὺ εἴχομεν ὡς ἀγνοούμενοι ὑπὸ τῶν ἄλλων, γινόμεθα τότε πιὸ ἀναιδεῖς καὶ πιὸ ράθυμοι. Καὶ ὅπως ὅταν γυμνώνωνται αἱ πληγές, καὶ ἐκτίθενται συχνὰ εἰς ψυχρὸν ἀέρα γίνονται χειρότερες, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει ἁμαρτήσει, ἂν ἐλέγχεται μεταξὺ πολλῶν δι᾽ ὅσα ἡμάρτησε, γίνεται πιὸ ἀναιδής. **B** Διὰ νὰ μὴ συμβῇ λοιπὸν τοῦτο σᾶς ἐθεράπευσεν ὁ λόγος κρυφά.

Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι ἡ κρυφὴ αὐτὴ θεραπεία ἔχει πολὺ μεγάλην ὠφέλειαν, ἀκούσατε τί λέγει ὁ Χριστός· «Ἐὰν ἁ-

μάρτῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἔλεγξον αὐτὸν» (Ματθ. 18, 15). Δὲν εἶπεν μεταξὺ σοῦ καὶ τῆς πόλεως, οὔτε μεταξὺ σοῦ καὶ τοῦ πλήθους, ἀλλὰ «Μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου». Ἂς εἶναι χωρὶς μάρτυρας ἡ κατηγορία, λέγει, διὰ νὰ γίνῃ εὔκολη ἡ ἀλλαγὴ πρὸς διόρθωσιν. Ἄρα λοιπὸν εἶναι μεγάλον καλὸν τὸ νὰ κάμῃς τὴν συμβουλήν, χωρὶς νὰ τὴν δημοσιεύσῃς. Ἀρκεῖ ἡ συνείδησις, ἀρκεῖ ὁ κριτὴς ἐκεῖνος ὁ ἀμερόληπτος. **C** Δὲν ἐπιπλήττεις κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐσὺ αὐτὸν ποὺ ἡμάρτησεν, ὅπως ἡ συνείδησίς του (εἶναι δριμύτερος ὁ κατήγορος ἐκεῖνος), οὔτε γνωρίζεις μὲ ἀκρίβειαν τὰ ἁμαρτήματα. Λοιπὸν μὴ προσθέσῃς τραῦμα ἐπάνω εἰς τραύματα, γνωστοποιῶν αὐτὸν ποὺ ἡμάρτησεν, ἀλλὰ νὰ κάμῃς τὴν συμβουλὴν χωρὶς μάρτυρα.

Αὐτὸ λοιπὸν πράττομεν καὶ ἡμεῖς τώρα, ὅπως ἔπραξε καὶ ὁ Παῦλος ποὺ ἔκαμεν ἀμάρτυρον τὴν κατηγορίαν τοῦ ἁμαρτήσαντος εἰς τοὺς Κορινθίους. Καὶ ἄκουε πῶς. «Διὰ τοῦτο», λέγει, «ἀδελφοὶ μετεσχημάτισα ταῦτα εἰς ἐμαυτὸν καὶ Ἀπολλῶ» (Α´ Κορ. 4, 6). Καὶ ὅμως δὲν ἦτο οὔτε αὐτός, οὔτε ὁ Ἀπολλῶ **D** ποὺ διέσπασαν τὸ λαὸν εἰς πολλὰς μερίδας, καὶ διῄρεσαν τὴν Ἐκκλησίαν· ὅμως συνεκάλυψεν τὴν κατηγορίαν, καὶ ὡσὰν μὲ κάποια προσωπεῖα, εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἀπολλῶ, ἀπέκρυψε τὰ πρόσωπα τῶν ὑπευθύνων καὶ ἔδωσε τὸ δικαίωμα εἰς αὐτοὺς νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν πονηρίαν ἐκείνην. Καὶ πάλιν· «Μήπως ἐλθόντα με ὁ Θεὸς ταπεινώσῃ καὶ πενθήσω πολλοὺς τῶν προημαρτηκότων καὶ μὴ μετανοησάντων ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ καὶ ἀσελγείᾳ ᾗ ἔπραξαν» (Β´ Κορ. 12, 21). Βλέπε πῶς ὁμιλεῖ καὶ ἐδῶ ἀπροσδιορίστως δι᾽ αὐτοὺς ποὺ ἡμάρτησαν, διὰ νὰ μὴ κάμῃ φανερὰν τὴν κατηγορίαν καὶ κάμῃ θρασυτέρας τὰς ψυχὰς τῶν ἁμαρτησάντων. **E** Ὅπως λοιπὸν ἐμεῖς μὲ τόσην φειδὼ κάμνομεν τοὺς ἐλέγχους ἔτσι, παρακαλῶ, καὶ ἐσεῖς μὲ πολλὴν ζῆλον νὰ δέχεσθε τὴν διόρθωσιν καὶ νὰ προσέχετε μὲ προσοχὴν εἰς αὐτὰ ποὺ λέγονται.

5. Σᾶς ὡμίλησα χθὲς περὶ τῆς δυνάμεως τῆς προσευχῆς. Σᾶς ἔδειξα ὅτι τότε ὁ Διάβολος παραμονεύει, διότι εἶναι κακοῦργος. Διότι, ἐπειδὴ βλέπει νὰ γίνεται εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν προσευχὴν μεγάλη ὠφέλεια, τότε κυρίως μᾶς ἐπιτίθεται διὰ νὰ μᾶς στερήσῃ τὴν ἀπολογίαν, διὰ νὰ μᾶς ἀποστείλῃ μὲ ἄδεια χέρια εἰς τὸν οἶκον μας. Καὶ καθὼς συμβαίνει εἰς τοὺς ἄρχοντας, ὅταν ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἄρχοντος ἐχθρεύωνται τοὺς πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους, τοὺς διώχνουν ἀπὸ μακρυὰ διὰ τῶν ράβδων, καὶ τοὺς ἐμποδίζουν νὰ ἔλθουν νὰ εὐεργετηθοῦν, καὶ τοὺς κτυποῦν· **348 A** ἔτσι καὶ ὁ Διάβολος ὅταν ἴδῃ ἀνθρώ-

πους νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν δικαστὴν τοὺς διώχνει ἀπὸ μακρυά, ὄχι διὰ τῆς ράβδου, ἀλλὰ διὰ τῆς ραθυμίας. Διότι γνωρίζει —καὶ τὸ γνωρίζει καλὰ— ὅτι ἂν προσέλθουν μὲ σωφροσύνην καὶ εἰποῦν τὰ ἁμαρτήματα καὶ θρηνήσουν μὲ θερμὴν τὴν ψυχήν, φεύγουν τελείως συγχωρημένοι, διότι εἶναι φιλάνθρωπος ὁ Θεός. Δι᾿ αὐτὸ λοιπὸν προλαμβάνει ὁ Διάβολος καὶ ἀπομακρύνει αὐτοὺς ἀπὸ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ ἀναστροφήν, διὰ νὰ μὴ ἐπιτύχουν τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔχουν ἀνάγκην. Ἀλλὰ οἱ μὲν στρατιῶται τῶν βασιλέων μὲ βίαν ἐκδιώκουν αὐτοὺς ποὺ τοὺς πλησιάζουν, αὐτὸς ὅμως ὄχι μὲ βίαν, ἀλλὰ ἀφοῦ μᾶς ἐξαπατήση καὶ μᾶς ἐμβάλη εἰς νωθρότητα. Διὰ τοῦτο δὲν εἴμεθα οὔτε ἄξιοι συγχωρήσεως, **B** διότι ἀποστεροῦμεν ἑκουσίως τοὺς ἑαυτούς μας ἀπὸ τὰ ἀγαθά.

Εἶναι φῶς τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς ἡ προσευχὴ ποὺ γίνεται μὲ ζῆλον, εἶναι φῶς ἄσβεστον καὶ διαρκές. Διὰ τοῦτο ἀναριθμήτους φαύλους λογισμοὺς ἐμβάλλει ὁ Διάβολος εἰς τὰς ψυχάς μας, καὶ ἐκεῖνα ποὺ οὐδέποτε ἐσκέφθημεν, αὐτὰ συγκεντρώνει κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς καὶ τὰ ἐκχύνει εἰς τὰς ψυχάς μας. Καὶ καθὼς πολλάκις ἄνεμοι προσπνέοντες ἐξ ἀντιθέτων κατευθύνσεως φῶς λύχνου ποὺ ἀνάβει διὰ τῆς σφοδρότητός των σβύνουν, ἔτσι καὶ ὁ Διάβολος, ὅταν βλέπῃ νὰ ἀνάπτῃ ἡ φλόγα τῆς προσευχῆς εἰς ἡμᾶς, μὲ πολλὰς φροντίδας προσβάλλει αὐτὴν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ ἐκεῖ παρὰ ἀφοῦ προηγουμένως σβήσει τὸ φῶς. **C** Ἀλλὰ ὅ,τι κάμουν οἱ ἀνάπτοντες τοὺς λύχνους ἐκείνους, καὶ ἐμεῖς τὸ ἴδιον θὰ κάμωμεν. Τί κάμουν λοιπὸν ἐκεῖνοι;

Ὅταν ἴδουν ὅτι ἐπέρχεται δυνατὸς ἄνεμος, ἀφοῦ θέσουν τὸν δάκτυλον εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ λύχνου ἀποφράσσουν τὴν εἴσοδον εἰς τὸν ἄνεμον. Διότι καθ᾿ ὃν χρόνον θὰ μᾶς ἐπιτίθεται ἀπὸ ἔξω, θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἀντισταθῶμεν, ὅταν ὅμως ἀνοίξωμεν εἰς αὐτὸν τὰς θύρας τοῦ λογισμοῦ, καὶ δεχθῶμεν ἐντὸς τὸν ἐχθρόν, δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ἀντισταθῶμεν καθόλου, ἀλλὰ ἀφοῦ σβήσει ἐντελῶς τὴν μνήμην μας θὰ ἀφήσῃ νὰ προφέρῃ τὸ στόμα λόγια κενά, ὡσὰν τὸν λύχνον ποὺ καπνίζει.

Ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνοι τοποθετοῦν τὸν δάκτυλον εἰς τὴν ὀπὴν τοῦ λύχνου, **D** ἔτσι καὶ ἐμεῖς ἂς ἐπιθέσωμεν τὸν λογισμὸν εἰς τὴν ἰδικήν μας διάνοιαν, καὶ ἂς κλείσωμεν τὴν εἴσοδον εἰς τὸ πονηρὸν πνεῦμα, διὰ νὰ μὴ μᾶς σβήσῃ τὸ φῶς τῆς προσευχῆς.

Ἐνθυμεῖσθε τὰ δύο παραδείγματα αὐτά, καὶ τὸ παράδειγμα τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ ἄρχοντος, καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ λύχνου; Δι᾿ αὐτὸ λοιπὸν λέγω εἰς ἐσᾶς αὐτὰ τὰ παραδείγματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦμεν νὰ ἐνδιατρίβωμεν καὶ

νὰ εὑρισκώμεθα, διὰ νὰ ἐνθυμούμεθα τὰ λεχθέντα ἀπὸ τὰ παραδείγματα αὐτά, ὅταν θὰ ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ ἐδῶ καὶ θὰ εἴμεθα εἰς τὰς οἰκίας μας. Εἶναι μεγάλο ὅπλον ἡ προσευχὴ καὶ μεγάλη ἀσφάλεια.

6. Ἀκούσατε χθὲς πῶς οἱ τρεῖς παῖδες δεσμευμένοι κατέλυσαν τὴν δύναμιν τοῦ πυρός, **E** πῶς περιεφρόνησαν τὴν φλόγα καὶ ὑπερίσχυσαν τῆς καμίνου, πῶς ἐνίκησαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ στοιχείου; Ἀκούσατε σήμερον πάλιν πῶς ὁ γενναῖος καὶ μέγας Ἰσαὰκ ὑπερίσχυσεν αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν σωμάτων διὰ τῆς προσευχῆς. Ἐκεῖνοι κατέλυσαν τὴν δύναμιν τοῦ πυρός, αὐτὸς σήμερον κατήργησε τὰ δεσμὰ τῆς ἀναπήρου φύσεως. Καὶ μάθε πῶς τὸ ἔκαμεν αὐτό. «Ἐδέετο» λέγει «Ἰσαὰκ περὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν» (Γεν. 25, 21). Αὐτὰ σήμερον εἰς ἐσᾶς ἀνεγνώσθησαν· χθὲς περὶ τῆς προσευχῆς ἦτο ὁ λόγος καὶ σήμερον πάλιν ἀποδεικνύεται ἡ δύναμις τῆς προσευχῆς. Βλέπετε πῶς τὰ ἐξοικονόμησεν ἡ χάρις τοῦ πνεύματος, ὥστε σύμφωνα μὲ τὰ λεχθέντα χθές, νὰ ἀκουσθοῦν τὰ σημερινά; **349 A** Προσηύχετο, λέγει, ὁ Ἰσαὰκ διὰ τὴν Ρεβέκκαν τὴν γυναῖκα του, διότι ἦτο στεῖρα. Πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν πρῶτον τοῦτο· διὰ ποίαν αἰτίαν ἦτο στεῖρα. Ἦτο ὁ βίος των ἀξιοθαύμαστος καὶ πλήρης σωφροσύνης, καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀνδρός της. Δὲν δυνάμεθα νὰ κατηγορήσωμεν τὴν ζωὴν τῶν δικαίων τούτων καὶ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ στείρωσις εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἁμαρτιῶν. Καὶ δὲν ἦτο μόνον αὐτὴ στεῖρα, ἀλλὰ καὶ ἡ μητέρα αὐτοῦ ἡ Σάρρα ποὺ τὸν ἐγέννησεν· ὄχι δὲ μόνον ἡ μητέρα του ἦτο στεῖρα, ὄχι μόνον ἡ γυναῖκα του, ἀλλὰ καὶ ἡ νύμφη του, ἡ γυναῖκα τοῦ υἱοῦ του Ἰακώβ, ἡ Ραχήλ. Τί θέλει ὁ χορὸς τῶν στειρῶν τούτων; Ὅλοι ἦσαν δίκαιοι, ὅλοι ἐνάρετοι, ὅλοι ἔχουν μαρτυρηθῆ ὡς ἐνάρετοι ἀπὸ τὸν Θεόν. **B** Διότι περὶ αὐτῶν ἔλεγεν· «Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ» (Ἔξοδ. 3, 6). Περὶ αὐτῶν καὶ ὁ Παῦλος ἔτσι λέγει· «Δι᾿ ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ Θεός, Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν» (Ἑβρ. 11, 16).

Πολλὰ εἶναι τὰ ἐγκώμια αὐτῶν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, πολλοὶ οἱ ἔπαινοι αὐτῶν εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Εἰς ὅλα ἦσαν λαμπροὶ καὶ ἔνδοξοι καὶ ὅλοι εἶχον στείρας γυναῖκας, καὶ ἦσαν ἄτεκνοι ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα. Ὅταν λοιπὸν βλέπῃς ἀνδρόγυνον νὰ συζῇ ἐνάρετα, ὅταν βλέπῃς νὰ ἀγαποῦν τὸν Θεόν, νὰ φροντίζουν διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ νὰ μὴ ἠμποροῦν νὰ ἀποκτήσουν τέκνα, νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι εἶναι ὁπωσδήποτε ἡ ἀτεκνία ἀνταπόδοσις τῶν ἁμαρτιῶν. **C** Διότι εἶναι πολλοὶ λόγοι τῆς Οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀπόρρητοι, καὶ δι᾿ ὅλα πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστοῦμεν καὶ μόνον ἐ-

κείνους ποὺ ζοῦν εἰς τὴν κακίαν πρέπει νὰ ἐλεεινολογοῦμεν, καὶ ὄχι αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν τέκνα. Πολάκις ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ πρὸς τὸ συμφέρον μας, ἐμεῖς ὅμως τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον γίνονται δὲν γνωρίζομεν. Διὰ τοῦτο παντοῦ πρέπει νὰ θαυμάζωμεν τὴν σοφίαν αὐτοῦ καὶ νὰ δοξάζωμεν τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν.

7. Ἀλλὰ αὐτὸς μὲν ὁ λόγος ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ ἠθικῶς, πρέπει ὅμως νὰ εἴπωμεν καὶ τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἦσαν αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι στεῖραι. Ποία λοιπὸν ἦτο ἡ αἰτία; Νὰ μὴ ἀπιστήσῃς, ὅταν θὰ ἴδῃς τὴν Παρθένον νὰ γεννᾷ τὸν κοινὸν ἡμῶν Δεσπότην. D Λοιπὸν προετοίμασε τὴν διάνοιάν σου διὰ τῆς μήτρας τῶν στειρῶν, ὥστε ἀφοῦ θὰ ἴδῃς ἀνάπηρον καὶ κλειστὴν μήτραν νὰ παιδοποιῇ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀπορήσῃς ὅταν ἀκούσῃς ὅτι ἐγέννησεν Παρθένος. Μᾶλλον δὲ καὶ νὰ θαυμάσῃς καὶ νὰ ἐκπλαγῇς, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀπιστήσῃς εἰς τὸ θαῦμα.

Ὅταν λέγῃ πρὸς ἐσὲ ὁ Ἰουδαῖος· πῶς ἐγέννησεν ἡ Παρθένος; Νὰ εἴπῃς πρὸς αὐτόν, πῶς ἐγέννησεν ἡ στεῖρα καὶ συγχρόνως γραῖα; Δύο ἐμπόδια ἦσαν τότε πρὸς τοκετόν· ἀφ᾽ ἑνὸς τὸ παράκαιρον τῆς ἡλικίας, ἀφ᾽ ἑτέρου ἡ ἀχρήστευσις τῆς φύσεως. Εἰς τὴν Παρθένον ὑπῆρχε μόνον ἓν ἐμπόδιον, τὸ ὅτι δὲν ἦλθεν εἰς γάμον. E Διανοίγει λοιπὸν ἡ στεῖρα τὴν ὁδὸν εἰς τὴν Παρθένον. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο προηγήθησαν αἱ στεῖραι, διὰ νὰ πιστευθῇ ὁ τόκος τῆς Παρθένου, ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ πρὸς αὐτήν. Ὅταν δηλαδὴ ἦλθε καὶ εἶπεν εἰς αὐτὴν «Συλήψῃ ἐν γαστρί, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν» (Λουκ. 1, 31) ἐξεπλάγη ἡ Παρθένος καὶ ἐθαύμασε καὶ εἶπε «Πῶς ἔσται μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γιγνώσκω;» (Λουκ. 1, 34). Τί λοιπὸν εἶπεν ὁ ἄγγελος; «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ» (Λουκ. 1, 35). 350 A Μὴ ζητῇς φυσικὴν τάξιν, λέγει, ὅταν αὐτὸ ποὺ γίνεται εἶναι ὑπὲρ φύσιν· μὴ παρατηρῇς γάμον καὶ πόνους τοκετοῦ, ὅταν εἶναι ὁ τρόπος τῆς γεννήσεως ἀνώτερος τοῦ γάμου. «Καὶ πῶς ἔσται τοῦτο» λέγει «ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γιγνώσκω;». Ἀκριβῶς διὰ τοῦτο θὰ γίνῃ αὐτό, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζεις ἄνδρα. Διότι ἐὰν ἐγνώριζες ἄνδρα, δὲν θὰ εἶχες ἀξιωθῇ νὰ προσφέρῃς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν.

Ὥστε δι᾽ ἐκεῖνο ποὺ ἀπιστεῖς δι᾽ αὐτὸ νὰ πιστεύῃς. Δὲν θὰ εἶχες ἀξιωθῇ νὰ προσφέρῃς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ὄχι ἐπειδὴ εἶναι κακὸς ὁ γάμος, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ εἶναι καλυτέρα ἡ παρθενία· ἡ δὲ εἴσοδος τοῦ Δεσπότου ἔπρεπε νὰ εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας, διότι ἦτο βασιλική, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσέρχεται διὰ λαμπροτέρας ὁδοῦ. Ἔπρεπε καὶ νὰ κοινωνῇ πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖνος κατὰ τὴν γέννησιν, B καὶ νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας.

Λοιπὸν καὶ τὰ δύο αὐτὰ οἰκονομοῦνται. Διότι τὸ ὅτι ἐγεννήθη ἐκ μήτρας εἶναι κοινὸν πρὸς τὴν γέννησιν ἡμῶν, τὸ ὅτι δὲ ἐγεννήθη ἄνευ γάμου εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας γέννησιν. Καὶ τὸ νὰ συλληφθῇ καὶ νὰ κυηθῇ εἰς τὴν κοιλίαν εἶναι ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὸ νὰ γίνῃ ὅμως ἡ κύησις χωρὶς μῖξιν εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Διὰ τοῦτο ἔγιναν καὶ τὰ δύο αὐτά, διὰ νὰ μάθῃς καὶ τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν συμμετοχὴν τοῦ τικτομένου εἰς τὴν ἰδίαν γέννησιν.

8. C Καὶ παρατήρει, παρακαλῶ, τὴν σοφίαν τῶν γενομένων. Οὔτε ἡ ὑπεροχὴ ἔβλαψε τὴν ὁμοίωσιν καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς συγγένεια ἠμαύρωσε τὴν ὑπεροχήν, ἀλλὰ κάθε μία ἀπὸ μᾶς συγγένειαν, οὔτε ἡ πρὸς ἡμᾶς συγγένεια ἠμαύρωσε τὴν ὑπεροχήν, ἀλλὰ κάθε μία ἀπὸ τὰς δύο καθίστατο γνωστὴ δι᾽ ὅλων τῶν πραγμάτων· καὶ κατ᾽ ἄλλα μὲν ἦτο τελείως ὅμοιος πρὸς ἡμᾶς, κατ᾽ ἄλλα δὲ ἦτο διάφορος ἡμῶν.

Ἀλλὰ ἂς συνεχίσω ἐκεῖνο ποὺ σᾶς ἔλεγα, ὅτι δι᾽ αὐτὸ προηγήθησαν αἱ στεῖραι διὰ νὰ πιστευθῇ ὁ τόκος τῆς Θεοτόκου, διὰ νὰ χειραγωγηθῇ αὐτὴ εἰς τὴν πίστιν τῆς Ἐπαγγελίας ἐκείνης καὶ τῆς ὑποσχέσεως τὴν ὁποίαν ἤκουσεν ἀπὸ τὸν ἄγγελον ποὺ ἔλεγε· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι». Ἔτσι θὰ γεννήσῃς, λέγει· μὴ παρατηρῇς αὐτὰ ποὺ γίνονται εἰς τὴν γῆν, D ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς ἔρχεται ἡ ἐνέργεια. Τὸ γενόμενον συμβαίνει χάρις εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· μὴ ἐρευνᾷς τὴν φύσιν καὶ τοὺς νόμους τῶν γάμων. Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἦσαν ἀκατάληπτα εἰς αὐτὴν τὰ λόγια ἐκεῖνα θέλει νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὴν καὶ ἄλλην ἀπόδειξιν. Σὺ ὅμως παρατήρησε πῶς ὁδηγεῖ αὐτὴν ἡ στεῖρα πρὸς τὴν πίστιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἀπόδειξις ἐκείνη ὑπερέβαινε τὴν διάνοιαν τῆς Παρθένου, ἄκουσε πῶς ἔφερε τὸν λόγον πιὸ κοντὰ χειραγωγῶν αὐτὴν διὰ φανερῶν πραγμάτων. Διότι λέγει «Ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενής σου καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν ἐν γήρᾳ αὐτῆς· καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ» (Λουκ. 1, 36).

Βλέπεις ὅτι ἡ στεῖρα προηγήθη διὰ τὴν Παρθένον; E Διότι διὰ ποῖον λόγον ἔφερεν ὡς παράδειγμα εἰς αὐτὴν τὸν τόκον τῆς συγγενοῦς της; Διὰ ποῖον λόγον ἔλεγεν «ἐν γήρᾳ αὐτῆς»; Διὰ ποῖον λόγον ἀνέφερε «τῇ καλουμένῃ στείρᾳ;». Δι᾽ ὅλων τούτων ἤθελε νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὴν νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν της. Δι᾽ αὐτὸ ἀνέφερε καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἀναπηρίαν τῆς φύσεως, διὰ τοῦτο ἀνέμενε καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ μεσολαβῆσαν ἀπὸ τὴν σύλληψιν, διότι δὲν εὐηγγελίσθη εἰς αὐτὴν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ ἀνέμεινε νὰ περάσῃ χρονικὸν διάστημα ἓξ μηνῶν 351 A διὰ νὰ ἀποτελῇ

λοιπὸν ἀπόδειξιν διὰ τὴν κύησιν τὸ μέγεθος τῆς κοιλίας, καὶ διὰ νὰ εἶναι ἀναμφισβήτητος ἀπόδειξις τῆς συλλήψεως.

Καὶ βλέπε πάλιν, παρακαλῶ, τὴν σύνεσιν τοῦ Γαβριήλ· διότι δὲν ἐνεθύμισεν εἰς αὐτὴν οὔτε τὴν Σάρραν, οὔτε τὴν Ρεβέκκαν, οὔτε τὴν Ραχήλ, καίτοι καὶ αὗται ἦσαν στεῖραι καὶ εἶχον γηράσει καὶ ἦτο θαῦμα αὐτὸ ποὺ ἔγινεν εἰς αὐτάς· ἀλλὰ τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἦσαν παλαιά. Τὰ νέα καὶ πρόσφατα καὶ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τὴν ἰδικήν μας γενεάν, περισσότερον ἀπὸ τὰ παλαιὰ παραδείγματα συνήθως μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὴν πίστιν τῶν θαυμάτων. Διὰ τοῦτο ἀφοῦ ἄφησεν ἐκείνας προσεπάθησε νὰ τὴν κάμῃ νὰ ἐννοήσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν συγγενῆ της τὴν Ἐλισάβετ αὐτὸ ποὺ ἐγένετο εἰς αὐτήν, B ὥστε ἀπὸ τὸν τοκετὸν ἐκείνης νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸν ἰδικόν της ποὺ εἶναι πολὺ πιὸ φρικώδης καὶ πιὸ ἔνδοξος ἀπὸ ἐκεῖνον. Διότι εἶναι εἰς τὸ μέσον, μεταξὺ τῆς ἰδικῆς μας καὶ τῆς δεσποτικῆς ἡ γέννησις τῆς στείρας· εἶναι μὲν κατωτέρα ἀπὸ τὴν γέννησιν τῆς Παρθένου, ἀνωτέρα δὲ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας. Διὰ τοῦτο διὰ μέσου τῆς Ἐλισάβετ, ὡσὰν μὲ κάποιαν γέφυραν, ἀπὸ τοὺς φυσικοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ ὁδηγεῖ τὴν σκέψιν τῆς Παρθένου εἰς τὸν ὑπερφυσικὸν τόκον.

9. Ἤθελα νὰ εἰπῶ περισσότερα, καὶ νὰ σᾶς ἀναφέρω καὶ ἄλλους λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἦτο στεῖρα ἡ Ρεβέκκα καὶ ἡ Ραχήλ, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει ὁ χρόνος καὶ μὲ βιάζει νὰ ἐπαναφέρω τὸν λόγον διὰ νὰ σᾶς ὁμιλήσω διὰ τὴν δύναμιν τῆς προσευχῆς. C Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνεφέραμεν, διὰ νὰ μάθετε πῶς ἔλυσε τὴν στείρωσιν τῆς γυναίκας του ἡ προσευχὴ καὶ μάλιστα προσευχὴ μακροχρόνιος. «Ἐδέετο» λέγει «Ἰσαὰκ περὶ Ρεβέκκας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ καὶ ἐπήκουσεν αὐτοῦ ὁ Θεὸς» (Γέν. 25, 21). Διότι μὴ νομίσῃς ὅτι παρεκάλεσε τὸν Θεὸν καὶ ἀμέσως εἰσηκούσθη, ἀλλὰ ἀφιέρωσε πολὺν χρόνον παρακαλῶν τὸν Θεόν.

Καὶ ἐὰν θέλετε νὰ μάθετε πόσον χρόνον θὰ σᾶς εἰπῶ ἐγὼ μὲ ἀκρίβειαν. Εἴκοσι ἔτη κατηνάλωσε παρακαλῶν τὸν Θεόν. Ἀπὸ ποῦ γίνεται τοῦτο φανερόν; Ἀπὸ τὴν ἰδίαν συνέχειαν τῆς διηγήσεως. Διότι ἐπειδὴ ἤθελεν ἡ Γραφὴ νὰ φανερώσῃ τὴν πίστιν καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐνάρετον ζωὴν ἐκείνου, δὲν ἀπεσιώπησεν οὔτε τὸν χρόνον, D ἀλλὰ καὶ αὐτὸν μᾶς ἐγνωστοποίησεν συγκεκαλυμμένως μέν, ὥστε νὰ διεγείρῃ τὴν ραθυμίαν μας, πλὴν ὅμως δὲν ἄφησε τοῦτον ἀφανῆ. Ἄκουσε λοιπὸν πῶς ἐμμέσως ἐφανέρωσεν εἰς ἡμᾶς τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς προσευχῆς· «Ἰσαὰκ δὲ ἦν ἐτῶν τεσσαράκοντα» λέγει, «ὅτε ἔλαβε τὴν Ρεβέκκαν θυγατέρα Βαθουὴλ τοῦ Σύρου» (Γέν. 25, 20). Ἔμαθες πόσων ἐτῶν ἦτο ὅταν ἔλαβε τὴν γυναῖκα; Τεσσαράκοντα ἐτῶν λέγει ἡ Γραφὴ ὅτι ἦτο ὅταν

ἔλαβε τὴν Ρεβέκκαν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐμάθαμεν πόσων ἐτῶν ἦτο, ὅταν ἐνυμφεύθη τὴν γυναῖκα, ἂς μάθωμεν λοιπὸν καὶ πότε ἔγινε πατήρ, καὶ πόσων ἐτῶν ἦτο τότε, ὅταν ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ, E καὶ θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ ἰδοῦμεν πόσον χρόνον ἔμεινε στεῖρα ἡ γυναῖκα, καὶ ὅτι καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα παρεκάλει τὸν Θεόν. Πόσων ἐτῶν λοιπὸν ἦτο ὅταν ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ; «Ἐξῆλθε» λέγει «Ἰακὼβ ἐπειλημμένος τῇ δεξιᾷ τῆς πτέρνης τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἰακώβ, ἐκεῖνον δὲ Ἡσαῦ. Ἰσαὰκ δὲ ἦν ἐτῶν ἑξήκοντα, ὅτε ἐγέννησεν αὐτοὺς» (Γέν. 25, 25 - 26). Ἐὰν λοιπόν, ὅταν ἐνυμφεύθη τὴν Ρεβέκκαν, ἦτο τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὅταν δὲ ἐγέννησε τὰ τέκνα ἦτο ἑξήκοντα, εἶναι φανερὸν ὅτι εἴκοσι ἔτη ἔμεινε στεῖρα ἡ γυναῖκα του, καὶ καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα παρεκάλει τὸν Θεὸν ὁ Ἰσαάκ.

10. 352 A Ἔπειτα δὲν ἐντρεπόμεθα καὶ δὲν κρυπτόμεθα ὅταν βλέπωμεν τὸν δίκαιον νὰ ἐπιμένῃ εἴκοσι ἔτη καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνεται, καὶ ἐμεῖς μὲ τὴν πρώτην παράκλησιν ἢ τὸ πολὺ μὲ τὴν δευτέραν νὰ ἐξαντλούμεθα καὶ νὰ δυσανασχετοῦμεν; Καίτοι αὐτὸς εἶχε πολλὴν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἐν τούτοις δὲν δυσανασχετοῦσεν ἐξ αἰτίας τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ σκοποῦ του, ἀλλὰ ἀνέμενε καρτερικῶς· ἐμεῖς ὅμως καίτοι εἴμεθα πλήρεις ἀναριθμήτων ἁμαρτιῶν καὶ ἔχομεν πονηρὰν συνείδησιν καὶ δὲν ἐπιδεικνύομεν οὐδεμίαν συμπάθειαν πρὸς τὸν Δεσπότην, ἂν δὲν εἰσακουσθῶμεν, προτοῦ ἀκόμη νὰ ὁμιλήσωμεν, στενοχωρούμεθα ἀπελπιζόμεθα, ἀπομακρυνόμεθα ἀπὸ τὴν παράκλησιν· διὰ τοῦτο φεύγομεν πάντοτε χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν. B Ποῖος παρεκάλεσε τὸν Θεὸν εἴκοσι ἔτη γιὰ ἕνα πρᾶγμα ὅπως ὁ δίκαιος αὐτός; Μᾶλλον δὲ ὄχι εἴκοσι ἔτη, ἀλλὰ εἴκοσι μῆνας μόνον;

Χθὲς μὲν λοιπὸν σᾶς ἔλεγα ὅτι εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ προσεύχονται μὲ νωθρότητα καὶ χασμουρητὰ καὶ τεντώνονται καὶ στρέφονται ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ συνεχῶς, καὶ προσεύχονται μὲ μεγάλην ἀδιαφορίαν· σήμερον δὲ παρετήρησα νὰ γίνεται καὶ ἄλλη κατάχρησις ἐπὶ πλέον κατὰ τὴν ὥραν τῶν προσευχῶν, πιὸ καταστρεπτικὴ ἀπὸ ἐκείνην. Διότι πολλοὶ μὲ τὸ νὰ πέφτουν πρηνεῖς κάτω καὶ νὰ κτυποῦν τὸ μέτωπον εἰς τὴν γῆν C καὶ νὰ χύνουν πικρὰ δάκρυα, καὶ νὰ ἀναστενάζουν πικρὰ ἀπὸ κάτω, καὶ νὰ ὑψώνουν τὰ χέρια καὶ νὰ ἐπιδεικνύουν μεγάλην προθυμίαν, χρησιμοποιοῦν τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν αὐτὴν ἐναντίον τῆς ἰδίας των σωτηρίας. Διότι δὲν παρακαλοῦν τὸν Θεὸν διὰ τὰ ἰδικά των ἁμαρτήματα, οὔτε ζητοῦν συγχώρησιν διὰ τὰ πλημμελήματα αὐτῶν, ἀλλὰ τὸν ζῆλον των αὐτὸν ὅλον τὸν στρέφουν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ κάμνουν τὸ ἴδιον, D ὡσὰν κάποιος νὰ ἀκο-

νίση τὸ ξίφος καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήση τὸ ὅπλον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ νὰ τὸ βυθίση εἰς τὸν λαιμόν του. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ δὲν προσεύχονται διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἰδικῶν τους ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ διὰ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐχθρῶν, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὠθοῦν τὸ ξίφος ἐναντίον τῶν ἰδίων.

Ἐπενόησε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ μέσον ὁ διάβολος, διὰ νὰ καταστρέψωμεν ἀπὸ παντοῦ τοὺς ἑαυτούς μας, καὶ διὰ τῆς ραθυμίας καὶ διὰ τοῦ ζήλου. Διότι ἄλλοι μὲν διὰ τῆς ἀδιαφορίας των εἰς τὰς προσευχὰς παροργίζουν τὸν Θεὸν καὶ κάμνουν γνωστὴν τὴν καταφρόνησιν διὰ τῆς ραθυμίας των, ἄλλοι δὲ ἐπειδὴ ἐπιδεικνύουν ζῆλον, ἐπιδεικνύουν τὸν ζῆλον ἐναντίον τῆς ἰδικῆς των σωτηρίας. Ὁ τάδε, λέγει ὁ Διάβολος, εἶναι νωθρός, μοῦ εἶναι ἀρκετὸν ὥστε νὰ μὴ ἐπιτύχη τίποτε αὐτός· αὐτὸς εἶναι πρόθυμος καὶ ἐπιμελής. Τί λοιπὸν νὰ κάμω; Δὲν δύναμαι νὰ χαλαρώσω τὸν ζῆλον, οὔτε νὰ ἐμβάλω εἰς αὐτὸν τὴν ἀδιαφορίαν· E ἄλλον τρόπον θὰ μεταχειρισθῶ διὰ τὴν καταστροφήν του· Πῶς; Θὰ τὸν κάμω νὰ χρησιμοποιήση τὸν ζῆλον του πρὸς παρανομίαν, διότι τὸ νὰ προσευχώμεθα ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν εἶναι παρανομία. Ἀπομακρύνεται λοιπὸν ὄχι μόνον χωρὶς νὰ ὠφεληθῆ τίποτε ἀπὸ τὸν ζῆλον του, ἀλλὰ καὶ μὲ περισσοτέραν βλάβην ἀπὸ ἐκείνην ποὺ προξενεῖται διὰ τῆς ραθυμίας. Τέτοια εἶναι τὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου· ἄλλους μὲν διὰ τῆς ραθυμίας, ἄλλους δὲ δι᾽ αὐτῆς τῆς προθυμίας καταστρέφει, ὅταν δὲν γίνεται αὐτὴ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους.

11. Ἀλλὰ ἀξίζει νὰ ἀκούσετε τὰ ἴδια τὰ λόγια τῆς προσευχῆς των, καὶ πῶς εἶναι λόγια παιδικῆς ἡλικίας καὶ νηπιώδους ψυχῆς. Ἐντρέπομαι λοιπὸν ὅταν πρόκειται νὰ τὰ εἰπῶ· πλὴν ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ εἰπῶ καὶ νὰ μιμηθῶ τὴν κακὴν ἐκείνην γλῶσσαν. 353 A Ποῖα λοιπὸν εἶναι τὰ λόγια; «Νὰ ἐκδικηθῆς τοὺς ἐχθρούς μου· δεῖξε εἰς αὐτοὺς ὅτι καὶ ἐγὼ ἔχω Θεόν». Δὲν μανθάνουν, ὦ ἄνθρωπε, τότε ὅτι ἔχομεν Θεόν, ὅταν ἀγανακτοῦμεν καὶ ὀργιζώμεθα καὶ δυσανασχετοῦμεν, ἀλλὰ ὅταν εἴμεθα ἐπιεικεῖς καὶ πρᾶοι καὶ ἤπιοι καὶ ἐξασκοῦμεν ὅλην μας τὴν φιλοσοφίαν. Τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Θεὸς εἶπε· «Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. 5, 16). Δὲν καταλαβαίνεις ὅτι ὑβρίζεις τὸν Θεόν, ὅταν τὸν παρακαλῆς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου; Καὶ πῶς ὑβρίζω; λέγει. Διότι αὐτὸς εἶπε «Εὔχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν» (Ματθ. 5, 44) B καὶ μᾶς ἔδωσε τὸν θεῖον αὐτὸν νόμον. Ὅταν λοιπὸν ἔχης τὴν ἀξίωσιν νὰ καταλύη ὁ νομοθέτης τοὺς ἰδικούς του νόμους, καὶ παρακαλῆς αὐτὸν νὰ νομοθετῆ ἀντίθετα πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ

ἱκετεύῃς αὐτὸν ποὺ σὲ ἐμποδίζει νὰ προσεύχεσαι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου νὰ σὲ εἰσακούση, ὅταν κατακρίνης τοὺς ἐχθρούς σου, δὲν κάμεις τότε προσευχήν, οὔτε τὸν παρακαλεῖς, ἀλλὰ ὑβρίζεις τὸν νομοθέτην καὶ φέρεσαι ὡς παράφρων εἰς ἐκεῖνον ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ δώση τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀπὸ τῆς προσευχῆς.

Καὶ πές μου, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσακουσθῆ αὐτὸς ποὺ προσεύχεται ὅταν ἐξοργίζη αὐτὸν ποὺ θὰ τὸν ἀκούση; Διότι ὅταν πράττης αὐτὰ ὠθεῖς τὴν σωτηρίαν σου εἰς βάραθρον καὶ φέρεσαι εἰς κρημνόν. C διότι κτυπᾶς τὸν ἐχθρόν σου ὑπὸ τὰ βλέμματα τοῦ βασιλέως. Διότι ἂν καὶ δὲν τὸ κάμης αὐτὸ διὰ τῶν χειρῶν σου, τὸν κτυπᾶς μὲ τὰ λόγια· τοῦτο δὲν τολμᾶς νὰ τὸ κάμης οὔτε ἐνώπιον τῶν συνδούλων σου. Τόλμησε λοιπὸν νὰ τὸ κάμης αὐτὸ εἰς τὸν βασιλέα, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχης κατορθώσει ἀναρίθμητα πράγματα, ἐξάπαντος ἀμέσως θὰ τιμωρηθῆς διὰ θανάτου.

Ἔπειτα δὲν τολμᾶς νὰ ὑβρίσης τὸν ὁμότιμόν σου ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος, ἐνώπιον δὲ τοῦ Θεοῦ ὅταν πράττης τοῦτο, πές μου, δὲν τρομάζεις οὔτε φοβᾶσαι ὅτι εἰς ὥραν προσευχῆς καὶ δεήσεως ἀγριεύεις ἔτσι καὶ γίνεσαι ὡσὰν θηρίον καὶ ἐπιδεικνύεις μεγαλυτέραν ἀχαριστίαν ἀπὸ ἐκείνην τοῦ δούλου ποὺ ἀπαιτοῦσε τὰ ἑκατὸν δηνάρια; D Τὸ ὅτι περισσότερον σὺ τὸν ὑβρίζεις ἀπὸ ἐκεῖνον, ἄκουσε αὐτὴν τὴν διήγησιν. Κάποιος χρεωστοῦσε δέκα χιλιάδες τάλαντα[1] εἰς τὸν κύριόν του. Ἔπειτα ἐπειδὴ δὲν εἶχε νὰ τοῦ τὰ δώση παρεκάλεσε τὸν κύριόν του νὰ μακροθυμήση, διὰ νὰ μὴ πωλήση τὴν γυναῖκα του, τὴν οἰκίαν του καὶ τὰ παιδιά του, καὶ γίνη τέτοια ἐξόφλησις τοῦ χρέους τοῦ κυρίου του. Ὅταν τὸν εἶδε ὁ κύριός του νὰ κλαίη, τὸν εὐσπλαγχνίσθη καὶ τοῦ ἐχάρισε τὰ μύρια τάλαντα. Ὅταν ὅμως αὐτὸς ἐβγῆκεν ἔξω καὶ εὑρῆκε κάποιον ἄλλον δοῦλον ποὺ χρεωστοῦσε εἰς αὐτὸν ἑκατὸν δηνάρια,[2] τὸν ἐπίεζε ζητῶν αὐτὰ μὲ μεγάλην σκληρότητα καὶ ἀπανθρωπίαν. E Ὅταν ἤκουσεν αὐτὰ ὁ κύριός του τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐπέβαλε πάλιν εἰς αὐτὸν τὰ

---

1. Τάλαντον. Νομισματικὴ συμβατικὴ ποσότης, ποικίλλουσα κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ ἐπικρατείας. Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἰσοῦτο πρὸς 60 μνᾶς ἢ 6.000 ἀρχαίας δραχμάς. Εἰς τὴν Αἴγιναν εἶχεν ἀξίαν 100 μνῶν. Εἰς τὴν Εὔβοιαν 50 καὶ τὴν Βαβυλῶνα 70. Τὸ τάλαντον ἦτο χρυσοῦν, ἀργυροῦν καὶ χάλκινον. Τὸ χρυσοῦν εἶχεν δεκαπλασίαν ἀξίαν τοῦ ἀργυροῦ καὶ ἑκατονταπλασίαν τοῦ χαλκίνου. Ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ ταλάντου χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ, πρέπει νὰ ἐννοῶμεν πάντοτε βάρος, καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ ἀξία του ἐποίκιλλε κατὰ χώρας. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῆ ἀκριβὲς ἀντίστοιχον εἰς σύγχρονα νομίσματα.

2. Δηνάριον. Ρωμαϊκὸν ἀργυροῦν νόμισμα. Ἡ τιμή του περιελάμβανε δέκα ἀσσάρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν νομίσματα ἐκ χαλκοῦ μικρᾶς ἀξίας.

χρέος τῶν μυρίων ταλάντων, τὸ ὁποῖον προηγουμένως τοῦ ἐχάρισε καὶ τὸν ἐτιμώρησε διὰ τὴν σκληρότητά του πρὸς τὸν σύνδουλόν του.

12. Ἐσὺ ὅμως πρόσεξε πόσον πιὸ ἀγνώμων καὶ πιὸ ἀναίσθητος ἔχεις γίνει καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον μὲ τὸ νὰ προσεύχεσαι ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν σου. Ἐκεῖνος δὲν εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ τὰ ἀπαιτήσῃ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ὁ κύριός του, ἀλλ' ὁ ἴδιος τὰ ἀπαιτοῦσε· ἐσὺ ὅμως παρακαλεῖς καὶ τὸν Δεσπότην διὰ τὴν ἀπαίτησίν σου αὐτὴν τὴν ἀναίσχυντον καὶ ἀπηγορευμένην. Καὶ ἐκεῖνος μὲν δὲν ἐπίεζε τὸν σύνδουλόν του ἔμπροσθεν τοῦ κυρίου του, ἀλλὰ ἔξω· ἐσὺ ὅμως κατ' αὐτὴν τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς ἱστάμενος πρὸ τοῦ βασιλέως τὰ κάμνεις αὐτά. 354 A Ἐὰν δὲ ἐκεῖνος ποὺ ἐνῷ δὲν παρεκάλεσε τὸν κύριόν του διὰ τὴν ἀπαίτησίν του, ἀλλὰ τὸ ἔκαμεν αὐτὸ ἀφοῦ ἐβγῆκεν ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, δὲν ἔτυχεν οὐδεμιᾶς συγχωρήσεως, ἐσὺ πές μου ποίαν τιμωρίαν θὰ ὑποστῇς, ποὺ καὶ τὸν Δεσπότην διεγείρεις νὰ κάμῃ τὴν ἀπηγορευμένην αὐτὴν πληρωμήν, καὶ τὰ κάμνεις αὐτὰ ἐνώπιον αὐτοῦ;

Ἀλλὰ φλέγεται ἡ σκέψις σου ἀπὸ τὴν ἐνθύμησιν τῆς ἔχθρας καὶ ἐξογκοῦται καὶ ἐρεθίζεται ἡ καρδία σου καὶ δὲν ἠμπορεῖς νὰ κατευνάσῃς τὴν ταραχὴν τῶν λογισμῶν, ὅταν ἐνθυμῆσαι αὐτὸν ποὺ σὲ ἐλύπησεν. Ἀλλὰ τότε νὰ ἀντιπαρατάξῃς εἰς τὴν φλεγμονὴν αὐτὴν τὴν ἐνθύμησιν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ ἰδικά σου ἁμαρτήματα καὶ τὸν φόβον ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν μέλλουσαν τιμωρίαν. Νὰ ἐνθυμηθῇς διὰ πόσα πράγματα εἶσαι ὑπεύθυνος εἰς τὸν Δεσπότην καὶ ὅτι δι' ὅλα ἐκεῖνα πρέπει νὰ τιμωρηθῇς ἀπὸ αὐτόν, καὶ θὰ νικήσῃ ὁπωσδήποτε ὁ φόβος αὐτὸς ἐκείνην τὴν ὀργήν σου, ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἰσχυρότερον τοῦτο ἀπὸ τὸ πάθος ἐκεῖνο. B Νὰ ἐνθυμηθῇς τὴν γέενναν τοῦ πυρός, τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς καὶ δὲν θὰ δυνηθῇς νὰ βάλῃς εἰς τὴν σκέψιν σου τὸν ἐχθρόν. Σύντριψε τὸν λογισμόν σου, ταπείνωσε τὴν ψυχήν σου μὲ τὴν ἐνθύμησιν τῶν ἁμαρτημάτων σου καὶ δὲν θὰ δυνηθῇ οὔτε νὰ σὲ ἐνοχλήσῃ ὁ θυμός.

Ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν, τὸ ὅτι παρατηροῦμεν μὲ μεγάλην λεπτομέρειαν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων, τὰ ἰδικά μας δὲ τὰ παρατρέχομεν μὲ πολλὴν ραθυμίαν. Ἔπρεπε ὅμως νὰ κάμωμεν τὸ ἀντίθετον· τὰ μὲν ἁμαρτήματα τὰ ἰδικά μας πρέπει νὰ μὴ τὰ λησμονοῦμεν, τῶν δὲ ἄλλων οὔτε νὰ τὰ βάζωμεν εἰς τὸν νοῦν μας. Ἂν κάμωμεν αὐτὸ καὶ τὸν Θεὸν θὰ ἔχωμεν βοηθὸν καὶ θὰ παύσωμεν νὰ ὀργιζώμεθα συνεχῶς κατὰ τῶν ἄλλων, καὶ κανένα ἐχθρὸν ποτὲ δὲν θὰ ἔχωμεν· ἐὰν ὅμως κάποτε ἀποκτήσωμεν καὶ ἐχθρὸν πολὺ γρήγορα καὶ τὴν ἔχθραν θὰ ἐξαφανίσωμεν καὶ τῶν ἁμαρτημάτων

μας ταχεῖαν συγχώρησιν θὰ ἔχωμεν. C Διότι ὅπως αὐτὸς ποὺ μνησικακεῖ εἰς τὸν πλησίον του δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ποὺ ἐπισύρουν τὰ ἰδικά του ἁμαρτήματα, ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ θυμόν, θὰ εἶναι καὶ καθαρὸς ἀπὸ ἁμαρτήματα συντόμως. Διότι ἂν ἐμεῖς οἱ πονηροὶ καὶ ὑποδουλωμένοι εἰς τὸν θυμόν, ἐξ αἰτίας τῆς προσταγῆς τοῦ Θεοῦ παραθεωροῦμεν ὅλα τὰ ἐναντίον μας ἁμαρτήματα πολὺ περισσότερον ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς καὶ καθαρὸς ἀπὸ κάθε πάθος θὰ παραβλέψῃ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν πλησίον φιλοφροσύνης, καὶ διὰ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων μας θὰ ἀποδώσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀμοιβήν, τὴν ὁποίαν εἴθε ὅλοι ἡμεῖς νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον δόξα καὶ δύναμις ἀνήκει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

D ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΜΕΡΙΚΟΙ ΝΑ ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΩΝΤΑΙ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΕΑΥΤΟΥΣ ΤΩΝ ΚΑΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΩΜΕΘΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΕΧΘΡΩΝ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΕΛΠΙΖΩΜΕΘΑ ΟΤΑΝ ΖΗΤΟΥΜΕΝ ΚΑΤΙ ΚΑΙ ΔΕΝ ΤΟ ΛΑΜΒΑΝΩΜΕΝ· ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ ΠΟΥ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΟΥΝ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

1. Σᾶς ὀφείλω πολλὰς εὐχαριστίας, διότι μετὰ προθυμίας ἀκούσατε τὰς ὁμιλίας περὶ προσευχῆς, καὶ διότι μὲ ἐκάματε εὐτυχῆ· διότι «Μακάριος ὁ λέγων εἰς ὦτα ἀκουόντων» (Ἐκκ. 25, 12). Δὲν ἐπείσθην δὲ μόνον ἀπὸ τὰ χειροκροτήματα καὶ τοὺς ἐπαίνους, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὅσων εἶδον νὰ πράττετε. 355 A Διότι ὅταν σᾶς συνεβούλευα νὰ μὴ προσεύχεσθε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, καὶ σᾶς ἔλεγα ὅτι παροργίζομεν τὸν Θεὸν πράττοντες τοῦτο, καὶ νομοθετοῦμεν ἀντίθετα πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ (διότι ὁ Θεὸς εἶπε, νὰ προσεύχεσθε διὰ τοὺς ἐχθρούς σας· ἐμεῖς ὅμως ὅταν προσευχώμεθα κατὰ τῶν ἐχθρῶν μας ἀξιοῦμεν ἀπὸ αὐτὸν νὰ καταργήσῃ τὸν νόμον του). Ὅταν λοιπὸν σᾶς ἔλεγα αὐτὰ ἢ τέτοια πράγματα, εἶδα πολλοὺς ἀπὸ ἐσᾶς νὰ κτυποῦν τὰ πρόσωπά των καὶ τὰ στήθη, νὰ ἀναστενάζουν μὲ θλῖψιν, νὰ ὑψώνουν τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ νὰ ζητοῦν συγγνώμην διὰ τὰς τοιούτου εἴδους προσευχάς των. Τότε λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς μου πρὸς τὸν οὐρανὸν ηὐχαρίστησα τὸν Θεόν, διότι τόσον γρήγορα ἐκαρποφόρησεν ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας.

B Διότι τέτοιος εἶναι ὁ σπόρος ὁ πνευματικός· δὲν ἔχει ἀνάγκην οὔτε ἐτῶν, οὔτε χρόνων, οὔτε ἡμερῶν, ἀλλ' ἂν εἰσέλθῃ εἰς ψυχὴν ἀγαθὴν ἐμφανίζει ἀμέσως τὸν στάχυν ὥριμον καὶ πλήρη· τοῦτο δὲ ἐγένετο χθὲς εἰς ἐσᾶς. Ἔρριψα εἰς τὰς καρδίας σας λόγους ποὺ διεγείρουν τὴν ψυχήν, καὶ ἐβλάστησεν ἐπιθυμία καὶ ἀναστεναγμὸς ἐξομολογήσεως, ἀναστεναγμὸς τέτοιος ποὺ εἶχε πολὺν πλοῦτον ἀγαθῶν. Διότι ἐὰν ὁ Τελώνης μὲ τὸ νὰ εἴπῃ, κτυπῶν τὸ στῆθος «Ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ» (Λουκ. 18, 13) ἔφυγε περισσότερον δεδικαιωμένος ἀπὸ τὸν Φαρισαῖον, πόσην παρρησίαν εἶναι ἑπόμενον νὰ ἔχωμεν ἀποκτήσει ἐμεῖς ποὺ ἔχομεν ἐπιδείξει εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα τόσην κατάνυξιν;

Καὶ ὅμως χειρότερον τοῦ Τελώνου δὲν εἶναι τίποτε, C διότι τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀνώτατον ὅριον κακίας· τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς θέλων νὰ φανερώσῃ ἔφερε συνεχῶς ὡς παράδειγμα τῶν χειρίστων κακῶν τὰς πόρνας καὶ τοὺς Τελώνας· διότι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τελώνου εἶναι αὐθαίρετος ἐκβιασμός, ἁρπαγὴ ἀτιμώρητος, ἀναιδὴς τρόπος πλεονεξίας, ἐργασία ἄδικος, ἀναίσχυντον ἐμπόριον· καὶ ὅμως αὐτὸς ποὺ συνέζη μὲ τόσας κακίας ἠδυνήθη μὲ ἁπλᾶ λόγια νὰ ἀποβάλλῃ τὰς κατηγορίας καὶ νὰ λάβῃ περισσότερα ἐξ ὅσων ἐζήτησε. Διότι αὐτὸς μὲν παρεκάλει τὸν Θεὸν λέγων «Ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ», ὁ Θεὸς δέ, ὄχι μόνον ἔδειξεν εὐμένειαν πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐδικαίωσεν περισσότερον ἀπὸ τὸν Φαρισαῖον. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος· «τῷ δὲ δυναμένῳ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν» (Ἐφεσ. 3, 20). D Καίτοι ὁ Φαρισαῖος προσηυχήθη καὶ ἐστάθη εἰς τὸ ἱερὸν καὶ παρεκάλεσε τὸν ἴδιον Θεόν, καὶ εἶπεν περισσότερα λόγια ἀπὸ ὅσα ὁ τελώνης, καὶ ἤρχισεν τὴν προσευχήν του ἀπὸ τὴν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεόν. Διατί λοιπὸν ἐκεῖνος ἔχασεν ὅσα καλὰ εἶχεν, αὐτὸς δὲ προσέλαβε καὶ παρρησίαν τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν; Ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς προσευχῆς, διότι δὲν ἦτο ἴδιος ὁ τρόπος τῆς προσευχῆς ἑκάστου. Ὁ μὲν Φαρισαῖος ἦτο πλήρης καυχήσεως, ἐπάρσεως καὶ ὑπερηφανείας, ὁ δὲ Τελώνης ἦτο πλήρης συνέσεως· δι' αὐτὸ οὗτος ἔχων ἀναρίθμητον φορτίον ἁμαρτημάτων τὸ ἀπέθεσεν καὶ ἐδικαιώθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος δὲ φέρων τὸ πλοῖον πλῆρες κατορθωμάτων ἐλεημοσύνης καὶ νηστείας, E ὡς νὰ προσέκρουσεν εἰς κάποιον σκόπελον, διὰ τοῦ φρονήματος τῆς ματαιοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφανείας, ἐναυάγησεν εἰς αὐτὸν τὸν λιμένα· διότι τὸ νὰ ζημιωθῇς εἰς τὴν προσευχὴν εἶναι ὡς νὰ ναυαγῇς εἰς λιμένα. Ὅμως δὲν συνέβη τοῦτο ἐκ τῆς φύσεως τῆς προσευχῆς, ἀλλὰ ἐκ τῆς προθέσεως τῆς ἰδικῆς του.

2. Βλέπεις λοιπὸν ὅτι δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν σωτηρίαν μας ἡ προσευχή, ἂν δὲν γίνῃ σύμφωνα μὲ ἐκείνους τοὺς κανόνας ποὺ ἔχει θέσει ὁ Χριστός; Ποίους νόμους ἔχει θέσει; 356 A Νὰ προσευχώμεθα ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν καὶ ὑπὲρ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι μᾶς ἐνοχλοῦν καὶ μᾶς θλίβουν πολύ. Καὶ ἐὰν τοῦτο δὲν πράττωμεν, θὰ χαθῶμεν ἐξάπαντος· καὶ τοῦτο γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Φαρισαίου. Διότι ἂν αὐτὸς ὁ ὁποῖος δὲν προσηυχήθη ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ματαιοδοξίας του μόνον ἐτιμωρήθη τόσον, ποία τιμωρία ἀπομένει δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπευθύνουν πρὸς τὸν Θεὸν μακροὺς καὶ πολλοὺς λόγους ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν;

Τί κάμεις, ἄνθρωπε; Ζητεῖς συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν

σου καὶ πληροῖς τὴν σκέψιν σου μὲ θυμόν; Ὅταν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν πρέπει νὰ εἴμεθα ἠπιώτεροι, διότι συνομιλοῦμεν μὲ τὸν Θεόν, παρακαλοῦντες διὰ τὰ παραπτώματά μας, ζητοῦντες εὐσπλαγχνίαν, φιλανθρωπίαν καὶ συγγνώμην, **B** τότε ἐξαγριωνόμεθα καὶ περιπίπτομεν εἰς θηριωδίαν καὶ πληροῦμεν ἀπὸ πικρίαν τὸ στόμα; Καὶ πῶς θὰ ἠμπορέσωμεν, πές μου, νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν σωτηρίαν μας ἀφ' ἑνὸς μὲν σχῆμα ἱκετῶν παρουσιάζοντες, ἀφ' ἑτέρου δὲ προφέροντες λόγους ὑπερηφανείας, ἐξοργίζοντες τὸν Κύριον ἐναντίον μας; Ἦλθες διὰ νὰ θεραπεύσῃς τὰ ἰδικά σου τραύματα καὶ ὄχι διὰ νὰ κάμῃς βαρύτερα τὰ τραύματα τοῦ πλησίον· εἶναι καιρὸς συγχωρήσεως, καιρὸς προσευχῆς καὶ στεναγμοῦ, καὶ ὄχι ὀργῆς· εἶναι καιρὸς δακρύων, ὄχι θυμοῦ, καιρὸς συντριβῆς τῆς καρδίας καὶ ὄχι ὀργῆς. Διατί συγχέεις τὴν τάξιν; Διατί πολεμεῖς τὸν ἑαυτόν σου; Διατί καταστρέφεις τὸ πνευματικόν σου οἰκοδόμημα; **C** Αὐτὸς ποὺ προσεύχεται πρέπει νὰ ἔχῃ ἀγαθὴν περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ψυχήν, ταπεινόφρονα νοῦν, συντετριμμένην καρδίαν· ἐκεῖνος δὲ ποὺ κατακραυγάζει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, δὲν θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, διότι εἶναι πλήρης θυμοῦ, καὶ δὲν δύναται νὰ ἔχῃ κατεσταλμένην διάνοιαν.

Ἂς μὴ προσευχώμεθα λοιπὸν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν μας, ἀλλ' οὔτε πάλιν νὰ ἀναφέρωμεν τὰ ἰδικά μας ἐπιτεύγματα, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν ὅ,τι ὁ Φαρισαῖος. Διότι ὅπως ἀκριβῶς εἶναι καλὸν νὰ ἐνθυμούμεθα τὰ ἁμαρτήματά μας, ἔτσι πάλιν εἶναι καλὸν νὰ λησμονοῦμεν τὰ κατορθώματά μας. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἡ μὲν ἀνάμνησις τῶν κατορθωμάτων μᾶς ἐγείρει εἰς ὑπερηφάνειαν, ἡ δὲ ἐνθύμησις τῶν ἁμαρτημάτων καταστέλλει καὶ ταπεινώνει τὸν νοῦν μας. **D** Καὶ ἐκείνη μὲν μᾶς κάμει νωθρούς, αὐτὴ δὲ μᾶς κάμει προθυμοτέρους. Διότι, ὅσοι νομίζουν ὅτι δὲν ἔχουν κανένα καλόν, ἐπιδεικνύουν μεγαλύτερον ζῆλον διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὰ καλά· ὅσοι δὲ πάλιν νομίζουν ὅτι ἔχουν ἐναποθέσει πολὺν πλοῦτον διὰ τοὺς ἑαυτούς των, ἔχοντες θάρρος εἰς τὴν περιουσίαν ταύτην, δὲν θὰ ἐπιδείξουν μεγάλην προθυμίαν εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσουν περισσότερον.

3. Μὴ μνημονεύῃς τὰ κατορθώματά σου λοιπόν, διὰ νὰ τὰ ἐνθυμηθῇ ὁ Θεός, διότι λέγει· «λέγε τὰς ἁμαρτίας σου πρῶτος, ἵνα δικαιωθῇς» (Ἡσ. 43, 26)· καὶ πάλιν λέγει· «Οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ἀνομιῶν σου, σὺ δὲ μνήσθητι» (Ἡσ. 43, 25).

E Ἀλλὰ διὰ ποῖον λόγον τόσον γρήγορα ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς τὸν Τελώνην, ἄφησε δὲ τὸν Ἰσαὰκ εἴκοσι ἔτη νὰ παρακαλῇ καὶ νὰ ἱκετεύῃ αὐτὸν διὰ τὴν γυναῖκα του, καὶ τότε μόνον εἰσήκουσεν τὰς προσευχὰς τοῦ δικαίου; Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ σᾶς συμπληρώσω τὴν χθεσινὴν διδασκαλίαν. Διὰ ποῖον λοιπὸν λόγον ἔγινε τοῦτο; Ὅσον ἀφορᾷ τὰ γενόμενα εἰς τὸν Τελώνην διὰ νὰ μάθῃς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος γρήγορα ἐπήκουσεν αὐτόν· ὅσον ἀφορᾷ τὰ γενόμενα εἰς τὸν Ἰσαάκ, διὰ νὰ μάθῃς τὴν ὑπομονὴν τοῦ δούλου ὁ ὁποῖος ἀργὰ ἔλαβεν τὰ ζητούμενα καὶ δὲν ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν παράκλησιν. Διὰ νὰ μὴ ἀπελπισθῇς, ἂν εἶσαι ἁμαρτωλὸς καὶ διὰ νὰ μὴ καυχηθῇς, ἂν εἶσαι δίκαιος 337 **A** «Οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες» (Ματθ. 9, 12). Ἦτο ἀσθενὴς ὁ τελώνης διὰ τοῦτο γρήγορα εἰς αὐτὸν ἥπλωσε τὴν χεῖρα, ὁ δὲ Ἰσαὰκ ἦτο ἰσχυρότερος καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἄφησε διὰ νὰ ἐπαυξήσῃ τὴν ὑπομονήν του. Ἀλλὰ τὰ λόγια αὐτὰ ἔχουν λεχθῇ μὲ τὸ παραπάνω.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσω διὰ ποῖον λόγον ἦτο ἡ γυναῖκα του στεῖρα, ὥστε νὰ μὴ ἀπιστήσῃς, ὅταν θὰ ἴδῃς τὴν Παρθένον νὰ γίνεται μητέρα· Ὅταν δὲ σὲ ἐρωτήσῃ ὁ Ἰουδαῖος πῶς ἐγέννησεν ἡ Μαρία; Νὰ εἴπῃς εἰς αὐτόν· πῶς ἐγέννησεν ἡ Σάρρα καὶ ἡ Ρεβέκκα καὶ ἡ Ραχήλ; Διότι ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ κάτι τὸ ἀξιοθαύμαστον καὶ πολὺ ὑπερφυσικόν, προηγοῦνται πολλὰ παραδείγματα τούτου. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὅταν εἰσέρχεται ὁ βασιλεὺς προηγοῦνται στρατιῶται, ὥστε νὰ μὴ ὑποδεχθοῦμε τὸν βασιλέα ξαφνικὰ καὶ ἀπροετοίμαστοι, **B** ἔτσι καὶ ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ κάποιο παράξενο θαῦμα, προηγοῦνται παραδείγματα, ὥστε ἀφοῦ προπαρασκευασθοῦμε νὰ μὴ ἐκπλαγοῦμεν ἔξαφνα, οὔτε νὰ ἀποροῦμε διὰ τὸ παράδοξον ποὺ ἐγένετο.

Αὐτὸ συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὸν θάνατον. Προηγήθη ὁ Ἰωνᾶς καὶ προητοίμασε τὴν σκέψιν μας. Διότι ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνον μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας τὸν ἐξέβαλε τὸ κῆτος, ἔτσι καὶ τὸ μνῆμα ἀπέδωσε τὸν Χριστόν, μὴ εὑρὸν εἰς αὐτὸν τὴν ἁρμόζουσαν καὶ κατάλληλον τροφήν, διότι προσιδιάζουσα καὶ κατάλληλος τροφὴ τοῦ θανάτου εἶναι ἡ φύσις τῆς ἁμαρτίας· ἀπὸ αὐτὴν ἐγεννήθη, δι' αὐτῆς ἐρριζοβόλησε καὶ ἀπὸ αὐτὴν τρέφεται. Ὅπως λοιπὸν εἰς ἡμᾶς ὅταν, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζομεν, καταπιοῦμε λίθον, **C** τότε κατ' ἀρχὴν ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν χωνέψῃ ἡ δύναμις τοῦ στομάχου· ὅταν ὅμως εὕρῃ τὴν τροφὴν νὰ εἶναι ξένη δι' αὐτόν, ἀκόμη καὶ ἂν ἐπιχειρήσῃ μὲ περισσοτέραν πεπτικὴν δύναμιν νὰ τὸν χωνεύσῃ, ἐκεῖνον μὲν δὲν καταστρέφει, χάνει δὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν, καὶ οὔτε λοιπὸν τὴν προηγουμένην τροφὴν ἠμπορεῖ νὰ κατακρατήσῃ, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀτονήσῃ συνεκβάλει καὶ ἐκείνην μὲ αὐτὸν μὲ πολλὴν λύπην. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ εἰς τὸν θάνατον. Κατέπιε τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν χωνεύσῃ, καὶ ἐξησθένησεν ὅλη ἡ δύναμις αὐτοῦ· διὰ τοῦτο μὲ αὐ-

τὸν καὶ τὴν ὑπόλοιπον συνεξέβαλε τροφήν, τὴν ὁποίαν εἶχε, καὶ οὕτω συνεξέρασε καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ οὔτε θὰ δυνηθῇ νὰ τὴν κατακρατήσῃ διὰ παντός.

D Δι' αὐτὸ λοιπὸν προηγήθησαν καὶ αἱ στεῖραι, διὰ νὰ πιστευθῇ ἡ γέννησις τῆς παρθένου, καὶ μᾶλλον ὄχι διὰ νὰ πιστευθῇ ἡ γέννησις, ἀλλὰ ἂν ἐπακριβῶς ἐξετάσωμεν, θὰ εὕρωμεν ὅτι εἶναι ἡ στείρωσις τύπος καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου.

4. Ἀλλὰ προσέχετε, διότι αὐτὸ ποὺ θὰ λεχθῇ εἶναι λεπτόν, διότι πρόκειται νὰ εἴπουμεν πῶς ἡ στειρωθεῖσα μήτρα τῆς Σάρρας καθοδηγεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν πίστιν τῆς ἀναστάσεως. Πῶς λοιπὸν μᾶς καθοδηγεῖ. Ὅπως αὐτή, ἐνῷ ἦτο νεκρὰ ἀνεζωογονήθη διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐβλάστησε τὸ ζῶν σῶμα τοῦ Ἰσαάκ, ἔτσι καὶ ὁ Χριστός, ἐνῷ ἀπέθανεν, ἀνεστήθη μὲ τὴν ἰδικήν του δύναμιν. E Καὶ τὸ ὅτι δὲν εἶναι βεβιασμένον αὐτὸ ποὺ ἔχει λεχθῆ ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον λέγοντα. Ὅταν εἶπε διὰ τὸν Ἀβραὰμ «Οὐκ ἐνενόησε τὴν νέκρωσιν τῆς μήτρας Σάρρας, ἀλλ' ἐνεδυναμώθη τῇ πίστει, δοὺς δόξαν τῷ Θεῷ, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι ὃ ἐπήγγελται δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι» (Ρωμ. 4, 19 - 21), ὅτι δηλ. ἀπὸ νεκρὰ σώματα θὰ κάμῃ νὰ γεννηθῇ ζῶν υἱός, ἔπειτα ἀπὸ ἐκείνην εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν ὁδηγῶν μᾶς ἐπανέφερε. «Οὐκ ἐγράφη δι' ἐκεῖνον μόνον ὅτι ἐλογίσθη αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ δι' ἡμᾶς». Διατί; «Οἷς μέλλει» λέγει «λογίζεσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τὸν ἐγείραντα Ἰησοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν» (Ρωμ. 4, 23 - 24). 358 A Αὐτὸ δὲ ποὺ λέγει σημαίνει τοῦτο· Τὸν Ἰσαὰκ ἀπὸ νεκρὰ σώματα[8] ἔφερεν εἰς τὴν ζωήν, ἔτσι καὶ τὸν Χριστόν, ποὺ εἶχεν ἀποθάνει, ἀνέστησε.

Θέλεις νὰ μάθῃς ὅτι εἶναι ἡ στείρωσις συμβολισμὸς καὶ ἄλλου πράγματος; Ἐπρόκειτο ἡ Ἐκκλησία νὰ γεννήσῃ τὸ πλῆθος τῶν πιστῶν· διὰ νὰ μὴ ἀπιστῇς λοιπὸν πῶς ἐγέννησεν ἡ ἄγονος, ἡ ἄκαρπος, ἡ στεῖρα, προηγήθη ἡ ἐκ φύσεως στεῖρα προετοιμάζουσα τὴν ἐκ προαιρέσεως στεῖραν καὶ ἡ Σάρρα ἔγινε τύπος τῆς Ἐκκλησίας. Διότι ὅπως ἐκείνη ἐνῷ ἦτο στεῖρα ἐγέννησεν εἰς βαθὺ γῆρας, ἔτσι καὶ αὐτή, ἐνῷ ἦτο στεῖρα ἐγέννησε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει· «Ἡμεῖς δὲ τῆς ἐλευθέρας τέκνα ἐσμὲν» (Γαλ. 4, 31). B Ἐπειδὴ ἡ Σάρρα εἶναι προεικόνισις τῆς ἐκκλησίας, δηλαδὴ ἡ ἐλευθέρα, διὰ τοῦτο συνεπέρανε ὅτι «τῆς ἐλευθέρας τέκνα ἐσμέν». Καὶ πάλιν· «Ἄρα, ἀδελφοί, κατὰ Ἰσαὰκ ἐπαγγελίας τέκνα ἐσμὲν» (Γαλ. 4, 28). Τί σημαίνει «ἐπαγγελίας»; Ὅπως ἐκεῖ-

8. Νεκρὸν ὀνομάζει τὸ σῶμα τῆς Σάρρας ἐπειδὴ καὶ διὰ τοῦ προκεχωρημένου τῆς ἡλικίας καὶ διὰ τὴν στείρωσιν δὲν ἠδύνατο νὰ κυοφορήσῃ.

νος δὲν ἐγεννήθη μὲ φυσικὸν τρόπον, οὔτε καὶ ἡμεῖς ἐγεννήθημεν τοιουτοτρόπως, ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν· «Ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν» (Γαλ. 4, 26)· αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ Ἐκκλησία. «Προσεληλύθατε γὰρ Σιὼν ὄρει» λέγει, «καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων» (Ἑβρ. 12, 22). Ἂν λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἡ δὲ Σάρρα εἶναι προεικόνισις τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, καθὼς εἶπεν ὅτι C «Δύο εἰσί, μία μὲν εἰς δουλείαν γεννῶσα, ἥτις ἐστὶν Ἄγαρ· ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρα ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν» (Γαλ. 4, 24 - 26) εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ Σάρρα εἶναι προεικόνισις τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ καὶ κατὰ τὴν γέννησιν καὶ κατὰ τὴν στείρωσιν.

5. Γνωρίζω ὅτι εἶναι λεπτότερα αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ, ἀλλ' ἂν τὰ συλλάβωμεν δὲν θὰ μᾶς διαφύγῃ τίποτε ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Οἱ λόγοι λοιπὸν αὐτοὶ εἶναι μυστικώτεροι καὶ δογματικώτεροι· ἐὰν δὲ θέλετε καὶ ἠθικώτερον μαζὶ μ' αὐτοὺς θὰ σᾶς ὁμιλήσω.

Ἦτο ἡ στεῖρα ἡ γυναίκα διὰ νὰ μάθῃς τὴν σωφροσύνην τοῦ ἀνδρός· διότι οὔτε ἐκείνην ἐξεδίωξε, καίτοι κανεὶς νόμος δὲν τὸν ἐμπόδιζε, οὔτε λαβὼν ἄλλην εἰσήγαγεν εἰς τὸν οἶκον του ὡς δευτέραν παρὰ τὴν ἐλευθέραν, D πρᾶγμα ποὺ πολλοὶ κάμουν μὲ δικαιολογίαν τὴν παιδοποιΐαν ἱκανοποιοῦντες τὴν ἀσέλγειάν των, καὶ ἄλλας μὲν ἐκδιώκουν, ἄλλας δὲ εἰσάγουν· πολλοὶ δὲ προσλαμβάνουν καὶ παλλακίδας[1] καὶ πληροῦν τὰς οἰκίας των μὲ ἀναριθμήτους ἐχθρούς. Ὅμως δὲν ἔπραξεν οὕτω ὁ δίκαιος ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἐξηκολούθει νὰ μένῃ εὐχαριστημένος μὲ τὴν γυναίκα ποὺ τοῦ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ παρεκάλει τὸν Δεσπότην τῆς φύσεως, νὰ λύσῃ τὰ δεσμὰ τῆς φύσεως, καὶ δὲν κατηγόρησε τὴν γυναίκα του διὰ τὴν στείρωσιν. Καὶ ἀπὸ ποῦ συμπεραίνομεν ὅτι δὲν τὴν κατηγόρησεν; Ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν Γραφήν. Ἐὰν τὴν κατηγόρει θὰ τὸ ἔλεγεν καὶ τοῦτο ἡ Γραφὴ καὶ δὲν θὰ τὸ ἀπεσιώπα, E διότι λέγει καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν δικαίων· τὰ μὲν διὰ νὰ ἀποφύγωμεν, τὰ δὲ διὰ νὰ μιμηθῶμεν.

Ὅταν λοιπὸν ἐθρηνοῦσεν ἡ Ραχήλ, ἡ νύμφη αὐτοῦ, πρὸς τὸν ἔγγονὸν αὐτοῦ τὸν Ἰακώβ, καὶ ἐκεῖνος τὴν ἐπέπληξεν, ἀνέφερεν καὶ τὰ δύο, καὶ δὲν τὰ ἀπέκρυψεν ἡ Γραφή. Διότι ὅταν εἶπε «Δός μοι τέκνα, εἰδὲ μὴ ἀποθανοῦμαι» τί εἶπεν ἐκεῖνος; «Μὴ Θεὸς ἐγώ, ὃς ἐστέρησέ σε καρποῦ κοιλίας;» (Γεν. 30, 1 - 2). Δός μοι τέκνα· γυναικώδης ἡ παράκλησις

1. Γυνὴ συμβιοῦσα μετ' ἀνδρὸς ἄνευ γάμου.

καὶ ἀπερίσκεπτος. Εἰς τὸν ἄνδρα λέγεις «Δός μοι τέκνα» παραβλέπουσα τὸν Δεσπότην τῆς φύσεως; Διὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνος μὲ περισσοτέραν ἐπίπληξιν ἀπεκρίθη καὶ κατέστειλε τὴν παράλογόν της παράκλησιν καὶ ἐδίδαξεν ἀπὸ ποῖον πρέπει νὰ ζητῶμεν. 359 A Ἀλλὰ δὲν συνέβη τὸ ἴδιον μὲ αὐτόν, οὔτε αὐτὸς εἶπε τίποτε τέτοιον, οὔτε ἐκείνη πρὸς αὐτὸν ἔκλαυσε καὶ ἐθρήνησεν· Ἀπὸ αὐτὰ διδασκόμεθα σωφροσύνην καὶ πίστιν. Διότι μὲ τὸ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν ἀποδεικνύει τὴν πίστιν του, μὲ τὸ νὰ μὴ ἐκδιώξῃ τὴν γυναῖκα του μᾶς φανερώνει τὴν σωφροσύνην του, μὲ τὸ νὰ μὴ κατηγορήσῃ οὔτε νὰ τὴν φέρῃ εἰς ἀπόγνωσιν μᾶς φανερώνει καὶ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν του καὶ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν γυναῖκα του. Διότι δὲν ἔπραξε ἔτσι ὅπως κάμουν πολλοὶ τώρα σὲ τέτοιες περιπτώσεις, ποὺ καταφεύγουν εἰς τὰς μαγείας καὶ τὰς γοητείας, B αὐτὰ τὰ περιττὰ καὶ ἀνόητα καὶ βλαβερὰ ποὺ καταστρέφουν καὶ τὴν ψυχήν, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐγκατέλειψεν ὅλα αὐτὰ καὶ περιεφρόνησεν ὅλα τὰ ἀνθρώπινα ἀνέτρεξεν εἰς τὸν Δεσπότην τῆς φύσεως ποὺ αὐτὸς μόνον δύναται νὰ θεραπεύσῃ αὐτά.

6. Ἀκούσατε αὐτὰ ἄνδρες, διδαχθῆτε γυναῖκες, ἂς μιμηθοῦμε τὸν δίκαιον ὅλοι. Τίποτε νὰ μὴ εἶναι εἰς τὴν γυναῖκα πολυτιμότερον ἀπὸ τὸν ἄνδρα της καὶ τίποτε εἰς τὸν ἄνδρα πιὸ ποθητὸ ἀπὸ τὴν γυναῖκα του. Αὐτὸ συγκρατεῖ ὅλων ἡμῶν τὴν ζωήν, δηλαδὴ ἡ ὁμόνοια μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός· αὐτὸ συγκρατεῖ ὅλον τὸν κόσμον. Διότι ὅπως ὅταν σείεται τὸ θεμέλιον καταστρέφεται ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα, ἔτσι καὶ ὅταν διχογνωμοῦν τὰ ἀνδρόγυνα ἀνατρέπεται ὅλη ἡ ζωή μας. C Διότι πρόσεχε, ὅτι ὁ κόσμος συνίσταται ἀπὸ τὰς πόλεις, αἱ πόλεις ἀπὸ τὰς οἰκίας, αἱ οἰκίαι ἀπὸ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας. Ἂν λοιπὸν ὑπεισέλθῃ πόλεμος μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν εἰς τὰς οἰκίας, εἰσῆλθεν ὁ πόλεμος· ὅταν δὲ ταραχθοῦν αὐταὶ γίνονται ἀνάστατοι καὶ αἱ πόλεις· ὅταν δὲ ἐπαναστατήσουν αἱ πόλεις κατ' ἀνάγκην θὰ ἔχῃ γεμίσει ὅλη ἡ οἰκουμένη μὲ διαμάχην καὶ ταραχὴν καὶ πόλεμον.

Δι' αὐτὸ ὁ Θεὸς ἐπρονόησεν πολὺ διὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο, καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκδιώξῃς τὴν γυναῖκα, παρὰ μόνον διὰ λόγους πορνείας. Τί λοιπὸν νὰ κάμω, λέγει, ἂν εἶναι κακολόγος, σπάταλος καὶ πολυδάπανος, καὶ ἔχῃ ἀναρίθμητα ἄλλα ἐλαττώματα; D Νὰ τὰ ὑποφέρῃς ὅλα μὲ μεγαλοψυχίαν καὶ νὰ μὴ τὴν ἐκδιώξῃς ἐξ αἰτίας τῶν ἐλαττωμάτων, ἀλλὰ νὰ διορθώσῃς τὰ ἐλαττώματα. Διὰ τοῦτο ἐπέχεις θέσιν κεφαλῆς, διὰ νὰ γνωρίζῃς νὰ θεραπεύῃς τὸ σῶμα· καθόσον εἰς τὸ σῶμα μας, καὶ ἂν ἔχῃ ἀναρίθμητα τραύματα, δὲν ἀποκόπτομεν τὴν

κεφαλήν. Μὴ ἀποκόψῃς λοιπὸν οὔτε τὴν γυναῖκα σου, διότι ἐπέχει θέσιν σώματός μας ἡ γυναῖκα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ἔλεγεν· «Οἱ ἄνδρες οὕτως ὀφείλουσιν ἀγαπᾶν τὰς γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα» (Ἐφεσ. 5, 28). Καὶ εἰς τὰς γυναῖκας ὁ ἴδιος νόμος ἰσχύει· νὰ ἀγαπᾷς τὸν ἄνδρα σου γυναῖκα, ὅπως τὸ ἰδικόν σου κεφάλι, καὶ ἐὰν τὸ τιμᾷς, ἔτσι νὰ τιμᾷς τὸν ἄνδρα σου, διότι δὲν κάμνομεν ἀσκόπως αὐτὸν τὸν λόγον διὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο. E Γνωρίζω πόσων ἀγαθῶν εἶναι αἰτία τὸ νὰ μὴ διαφωνῇ ἡ γυναῖκα πρὸς τὸν ἄνδρα· γνωρίζω πόσων κακῶν εἶναι βάσις ὅταν αὐτοὶ μεταξύ των διαφωνοῦν. Διότι τότε οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ εὐτεκνία, οὔτε ἡ πολυτεκνία, οὔτε ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δυναστεία, οὔτε ἡ δόξα καὶ ἡ τιμή, οὔτε ἡ τρυφὴ καὶ ἡ πολυτέλεια, οὔτε καμμία ἄλλη εὐτυχία θὰ δυνηθῇ νὰ εὐχαριστήσῃ ποτὲ τὴν γυναῖκα ἢ τὸν ἄνδρα ὅταν μεταξύ των εὑρίσκωνται εἰς διαμάχην.

7. Αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπιδιώκωμεν μετὰ ζήλου περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἔχει ἡ γυναῖκα ἐλαττώματα; 360 A κάμε ὅ,τι ἔκαμε καὶ ὁ Ἰσαάκ· νὰ παρακαλέσῃς τὸν Θεόν. Διότι ἂν αὐτὸς διὰ τῆς καρτερίας τῆς προσευχῆς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἀναπηρίαν τῆς φύσεως, πολὺ περισσότερον θὰ ἠμπορέσωμεν ἐμεῖς νὰ διορθώσωμεν τὰ ἠθελημένα ἐλαττώματα διὰ τῆς συνεχοῦς παρακλήσεως τοῦ Θεοῦ. Ἂν σὲ ἴδῃ ὁ Θεὸς νὰ ὑπομένῃς καρτερικῶς καὶ νὰ ὑποφέρῃς μὲ μεγαλοψυχίαν τὰ ἁμαρτήματα τῆς γυναικός, θὰ συμβοηθήσῃ τὴν ὑπομονήν σου καὶ θὰ σὲ ἀμείψῃ δι' αὐτήν. «Τί γὰρ οἶδας» λέγει «ἄνερ εἰ τὴν γυναῖκα σώσεις; ἢ τί οἶδας γύναι, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις;» (Α' Κορ. 7, 16).

Νὰ μὴ ἀποκάμῃς, λέγει, οὔτε νὰ ἀπελπισθῇς· διότι μπορεῖ καὶ νὰ σωθῇ αὐτή. Ἂν πάλιν μείνῃ ἀδιόρθωτος, ἐσὺ δὲν ἔχασες τὴν ἀμοιβὴν τῆς ὑπομονῆς. Ἐὰν τὴν ἐκδιώξῃς πρῶτον μὲν ἁμαρτάνεις παραβαίνων τὸν νόμον, καὶ κρίνεσαι ὡς μοιχὸς ἀπὸ τὸν Θεὸν διότι λέγει· B «Ὃς γὰρ ἂν ἐκβάλῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι» (Ματθ. 5, 32)· πολλάκις δὲ πάλιν ἀφοῦ λάβῃς ἄλλην χειροτέραν ἀπὸ ἐκείνην, ἀφ' ἑνὸς μὲν διέπραξες τὴν ἁμαρτίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν εὗρες ἡσυχίαν. Ἂν ὅμως λάβῃς καὶ καλυτέραν, δὲν θὰ σὲ ἀφήσῃ νὰ εἶναι πλήρης ἡ ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἐκ τῆς δευτέρας γυναικός, ἡ σκέψις ὅτι ἐγκατέλειψες τὴν πρώτην, ποὺ σοῦ καταλογίζεται ὡς μοιχεία, διότι εἶναι μοιχεία τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃς τὴν πρώτην γυναῖκα. Ὅταν λοιπὸν θὰ ἴδῃς νὰ συμπέσῃ κάποια δυσκολία ἢ εἰς τὸν γάμον ἢ εἰς ἄλλην περίστασιν τῶν πραγμάτων, νὰ παρακαλῇς τὸν Θεόν, διότι αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἀρίστη λύσις

διὰ τὰ δεινὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς ἡμᾶς· καθόσον εἶναι μεγάλο τὸ ὅπλον τῆς προσευχῆς. C Αὐτὸ καὶ πολλὲς φορὲς τὸ εἶπα, καὶ τώρα τὸ λέγω καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω· καὶ ἂν εἶσαι ἁμαρτωλὸς βλέπε τὸν Τελώνην ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέτυχε εἰς τὴν προσευχήν του, καὶ ἀπέπλυνε τόσα ἁμαρτήματα.

Θέλεις νὰ μάθῃς πόσην δύναμιν ἔχει ἡ προσευχή; Δὲν μᾶς ὠφελεῖ τόσον ἡ φιλία μὲ τὸν Θεόν, ὅσον ἡ προσευχή. Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικά μου, διότι δὲν θὰ ἐτολμοῦσα νὰ ἀποφανθῶ τέτοιον πρᾶγμα μόνος μου. Ἄκουσε ἀπὸ τὰς Γραφὰς πῶς ὠφέλησεν ἡ προσευχή, ὅσον δὲν ὠφέλησεν ἡ φιλία. «Τίς ἐστιν ἐξ ὑμῶν» λέγει, «ὃς ἕξει φίλον, καὶ ἐλθὼν εἴπῃ αὐτῷ, Ἑταῖρε, χρῆσόν μοι τρεῖς ἄρτους· κἀκεῖνος ἀποκριθεὶς ἐρεῖ αὐτῷ D ἡ θύρα κέκλεισται, τὰ παιδία ἐπὶ τῆς κλίνης ἐστί· μή μοι κόπους πάρεχε. Λέγω γὰρ ὑμῖν, εἰ καὶ διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ μὴ δώσει αὐτῷ, διὰ δὲ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ ὅσων ἂν χρήζῃ» (Λουκ. 11, 5 - 8). Βλέπεις πῶς, ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν ἡ φιλία τὸ κατώρθωσεν ἡ ἐπίμονος παράκλησις; Διότι ἐπειδὴ ἦτο φίλος ὁ αἰτῶν, διὰ νὰ μὴ νομίσῃς ὅτι ἐξ αἰτίας τούτου ὠφελήθη εἶπεν· «Εἰ καὶ διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ μὴ δώσει αὐτῷ, διὰ δὲ τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ δώσει αὐτῷ»· ἂν καὶ ἡ φιλία δὲν θὰ κατορθώσῃ τοῦτο, λέγει, θὰ κατορθώσῃ ὅμως ἡ ἐπίμονος παράκλησις, ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν ἡ φιλία. Καὶ ποῦ συνέβη τοῦτο; Εἰς τὸν Τελώνην. Διότι οὔτε ἦτο ὁ Τελώνης φίλος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἔγινε φίλος· E ὥστε καὶ ἂν εἶσαι ἐχθρὸς διὰ τῆς ἐπιμονῆς σου θὰ γίνῃς φίλος του. Βλέπε καὶ τὴν Συροφοίνισσαν καὶ ἄκουσε τί λέγει πρὸς αὐτήν· «Οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς Κυναρίοις» (Ματθ. 15, 26). Καὶ πῶς ἔκαμε τοῦτο, ἂν δὲν εἶναι καλόν; Διὰ τῆς ἐπιμονῆς της ἔκαμεν ἡ γυναίκα αὐτὸ τὸ καλόν, διὰ νὰ μάθῃς, ὅτι δι' ἐκεῖνα ποὺ δὲν εἴμεθα ἄξιοι γινόμεθα ἄξιοι διὰ τῆς ἐπιμονῆς μας.

8. 361 A Αὐτὰ τὰ εἶπα διὰ νὰ μὴ λέγῃς ὅτι εἶμαι ἁμαρτωλός, ὅτι δὲν ἔχω παρρησίαν, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ προσευχηθῶ. Ἐκεῖνος ἔχει παρρησίαν ποὺ νομίζει ὅτι δὲν ἔχει· αὐτὸς ποὺ νομίζει ὅτι ἔχει παρρησίαν τὴν ἔχει χάσει, ὅπως ὁ Φαρισαῖος· αὐτὸς δὲ ποὺ θεωρεῖ τὸν ἑαυτόν του καταφρονημένον καὶ ἀπαρρησίαστον, αὐτὸς πολὺ περισσότερον θὰ εἰσακουσθῇ καθὼς ὁ Τελώνης. Βλέπε πόσα παραδείγματα ἔχεις· τὴν Συροφοίνισσαν, τὸν Τελώνην, τὸν λῃστήν, τὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τὸν φίλον εἰς τὴν παραβολὴν ποὺ ἐζήτει τοὺς τρεῖς ἄρτους καὶ ποὺ ἐπέτυχεν τὸ ζητούμενον, ὄχι ἕνεκα τῆς φιλίας, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιμονῆς του. Κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτούς, ἂν ἔλεγεν ὅτι εἶμαι ἁμαρτωλὸς καὶ κατεντροπιασμένος καὶ δι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ προσέλθω, δὲν θὰ κατώρθωνε τίποτε. B

Ἀλλ' ἐπειδὴ κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἀπέβλεψεν εἰς τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων του, ἀλλ' ἔχων θάρρος καὶ τόλμην προσέβλεπεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐνῷ ἦτο ἁμαρτωλὸς ἐζήτει περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἤξιζε, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ κάθε ἕνας ἐκεῖνα ποὺ ἠθέλησε.

Αὐτὰ λοιπὸν ὅλα νὰ τὰ ἐνθυμούμεθα καὶ νὰ τὰ φυλάσσωμεν καὶ νὰ προσευχώμεθα συνεχῶς μὲ νηφαλιότητα, μὲ θάρρος, μὲ ἀγαθὰς ἐλπίδας, μὲ πολλὴν ζῆλον. Μὲ ὅσην προθυμίαν ἄλλοι προσεύχονται κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μὲ τόσην προθυμίαν ἐμεῖς νὰ προσευχώμεθα καὶ διὰ τοὺς ἐχθροὺς καὶ διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, C καὶ ὁπωσδήποτε θὰ ἐπιτύχωμεν ὅλα, ὅσα μᾶς συμφέρουν. Διότι εἶναι φιλάνθρωπος ὁ Θεὸς καὶ δὲν ἐπιθυμοῦμεν τόσον ἐμεῖς νὰ λάβωμεν, ὅσον ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνος νὰ δώσῃ.

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτά, καὶ ἂν ἀκόμη φθάσωμεν εἰς ἐσχάτην κακίαν, οὔτε τότε νὰ ἀπελπισθῶμεν διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ἀλλὰ νὰ προσέλθωμεν μὲ ἀγαθὴν ἐλπίδα, πεπεισμένοι ὅτι ὁπωσδήποτε θὰ λάβωμεν ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦμεν, ἂν τὰ ζητοῦμεν σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ τεθέντας νόμους. «Τῷ δυναμένῳ πάντα ποιῆσαι ὑπὲρ ἐκ περισσοῦ ὧν αἰτούμεθα ἢ νοοῦμεν» (Ἐφεσ. 3, 20). Εἰς τὸν Χριστὸν τὸν παμβασιλέα Θεὸν ἡμῶν ἀνήκει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις καὶ εἰς τὸν ἄναρχον πατέρα καὶ εἰς τὸ πανάγιον καὶ ζωοποιὸν Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ

1. Εἶναι μικρὰ μὲν ἡ παροῦσα συγκέντρωσις, **B** ὅμως ὁ πόθος σας εἶναι μεγάλος· δι᾽ αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὰ ἡ συγκέντρωσις. Διότι δὲν ἐπιζητοῦμεν πλῆθος σωμάτων, ἀλλὰ διάθεσιν προητοιμασμένην, σκέψιν ὑψηλόφρονα, ἀκροατὴν ποὺ γίνεται ἀνώτερος ἀπὸ ὅλας τὰς βιωτικὰς φροντίδας. Καὶ ἂν ἀκόμη ὑπάρχη ἕνας μόνον τέτοιος, εἶναι ἀρκετὸς διὰ τὸν ὁμιλοῦντα· καὶ ἡ Σαμαρεῖτις ἦτο γυναίκα καὶ μάλιστα πτωχή, ἔνοχος καὶ ἀλλόφυλος, καὶ ὅμως ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῆς Οἰκουμένης ὅτι εἶναι ἀξία διὰ νὰ ἀκούση τοὺς μεγάλους ἐκείνους λόγους· καὶ ἐνῷ πολλάκις δὲν ἔδωσε πολλὴν σημασίαν εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἄλλοτε μὲ τὸ νὰ μὴ συζητῇ μὲ αὐτοὺς καὶ ἄλλοτε ὁμιλῶν συγκεκαλυμμένως, μὲ τὴν γυναίκα ὅμως τὴν βάρβαρον, ἡ ὁποία εἶχε πέντε ἄνδρας καὶ συνέζη παρανόμως μὲ τὸν ἕκτον, **C** συνεζήτει, ἂν καὶ ἦτο μόνη, ἀφοῦ εἶχε στείλει τοὺς μαθητὰς ἐπίτηδες εἰς τὴν ἀγορὰν διὰ νὰ μὴ τρομάξη τὸ θήραμα.

Τόσον μεγάλην πρόνοιαν καὶ φροντίδα θὰ εὕρη ἀπὸ τὸν Δεσπότην τῆς οἰκουμένης, ἔστω καὶ μία ψυχή, ἂν ἐπιδείξη διάθεσιν καὶ προθυμίαν μόνον, εἰς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων, ὅπως καὶ ἐκείνη τότε εὗρεν. Ἀπὸ πόρνη ἔγινεν εὐαγγελίστρια μετὰ τοὺς ἐλέγχους ἐκείνους βοῶσα καὶ λέγουσα· «Δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα, μήτι οὗτος ἐστὶν ὁ Χριστός;» (Ἰω. 4, 29).

Διεπόμπευσε τὴν ζωήν της καὶ ἐγνωστοποίησε τὰ ἁμαρτήματά της λέγων· **D** «Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ»· ὅμως δὲν τὴν ἐπλήγωσεν ὁ ἔλεγχος, ἀλλὰ περισσότερον τὴν ἔφερε πρὸς μεγαλυτέραν ἐξοικείωσιν, διότι ἔτσι κάμουν αἱ ἀνδρεῖαι ψυχαί, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἄλλοι σκανδαλίζονται ἀπὸ αὐτὰ ἐκεῖναι διορθοῦνται. Ἂν ἦτο κάποια ἄλλη χωρὶς σύνεσιν, θὰ εἶχε πληγῇ ἀπὸ τοὺς ἐλέγχους, θὰ εἶχεν ἀπομακρυνθῇ καὶ θὰ εἶχεν ὀργισθῇ καὶ ἀγανακτήσει· αὐτὴ ὅμως μετὰ τὴν κατηγορίαν ἔρχεται πιὸ κοντὰ εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν διὰ περισσοτέρας διδασκαλίας, διότι εἶπεν ὅτι «Θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ» (Ἰω.

4, 19), καὶ ἀντιληφθεῖσα αὐτὸν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐγνώριζε τὰ ἁμαρτήματά της θαυμάζει πιὸ πολὺ καὶ ζητεῖ νὰ μάθη περισσότερα.

E Αὐτὰ συμβαίνουν εἰς τὴν ψυχὴν ποὺ θέλει νὰ φιλοσοφῇ. Διότι δὲν ἐρωτᾷ διὰ βιωτικὰ πράγματα, οὔτε διὰ χρήματα, οὔτε διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ σώματος, οὔτε διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν πτωχείαν. Καίτοι ἔζη εἰς πολὺ μεγάλην πτωχείαν, ἀλλὰ ἐρωτᾷ περὶ τῶν ἱερῶν νόμων, καὶ περὶ τῆς ζωῆς τῶν προγόνων, καὶ περὶ τῆς λατρείας τῶν πατέρων της λέγουσα· «Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, καὶ πῶς ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ἔνθα χρὴ προσκυνεῖν;» (Ἰω. 4, 20). Καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸ ἴδιον πράττει λέγουσα· 337 **A** «Πῶς σὺ αἰτεῖς παρ᾽ ἐμοῦ πιεῖν οὔσης γυναικὸς Σαμαρείτιδος;» (Ἰω. 4, 9). Τόσον δραστηρίαν ψυχὴν εἶχε καὶ κατάλληλον διὰ νὰ σωθῇ.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰ ἀπόρρητα τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ εὗρεν ἔδαφος εὔφορον, διὰ τῆς χειρός του ἀφθόνως ἔσπειρε τὰ σπέρματα τοῦ λόγου καὶ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ἔφερεν αὐτὴν ὑψηλότερα. Αὐτὰ ὅλα ἔχουν λεχθῆ διὰ νὰ μάθετε ὅτι δὲν εἶναι μικρὰ ἡ συγκέντρωσίς σας. Διότι ἐὰν ἐκεῖ ποὺ ἦτο μόνον μία γυναίκα ἦτο ἀρκετὸν διὰ νὰ γίνη συζήτησις, πολὺ περισσότερον ἐμεῖς ποὺ βλέπομεν τόσους ἄνδρας καὶ τόσας γυναῖκας νὰ παρακολουθοῦν μὲ μεγάλην προθυμίαν, δὲν θὰ ὀκνήσωμεν, ἀλλὰ θὰ ὁμιλήσωμεν ὡς συνήθως. Ἐὰν ὁ Δεσπότης τῶν ἀγγέλων, τὸν ὁποῖον φρίττουν τὰ Χερουβίμ, **B** δὲν ἐγκατέλειψεν, ἀλλὰ ὡμίλησε μὲ γυναίκα πόρνην, ἂν καὶ ἦτο μόνη, ποίαν ἀπολογίαν θὰ ἔχω ἐγὼ καὶ ποίαν συγχώρησιν, ἐγκαταλείπων τόσον μεγάλην συγκέντρωσιν; Ἐμπρὸς λοιπὸν ἂς ἑτοιμάσω δι᾽ ἐσᾶς τὴν τράπεζαν καὶ ἂς στήσω τὸν κρατῆρα[5] καὶ ἂς χύσω ἐντὸς αὐτοῦ τὸν ἄκρατον οἶνον διὰ νὰ κάμωμεν πνευματικὸν συμπόσιον.

Αὐτὰ τὰ κρέατα δὲν διαρρηγνύουν τὴν γαστέρα, ἀλλὰ προστατεύουν τὸν νοῦν· ὁ οἶνος αὐτὸς δὲν κάμει παράφρονα τὸν ἀκροατήν, ἀντιθέτως δὲ καὶ αὐτὸν ποὺ μεθύει τὸν κάμει σώφρονα. Τέτοια εἶναι ἡ φύσις τῆς τραπέζης αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀρκετὴ καὶ ἀντὶ πανοπλίας χρειαζόμεθα καὶ ὅπλα, ἐπειδὴ καθημερινῶς εὑρισκόμεθα εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, ὄχι ὅμως μὲ ἀνθρώπους ὁμογενεῖς, ἀλλὰ μὲ τὰς ἀοράτους δυνάμεις, **C** μὲ τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων ποὺ εἶναι βαρβαρώτεραι ἀπὸ μυρίους ἐχθρούς, μὲ τύραννον ἀδιάλλακτον ὁ ὁποῖος μᾶς πολεμεῖ ὕπουλα χωρὶς νὰ προαγγείλῃ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου, χωρὶς νὰ φαίνεται, ἀλλὰ ποὺ κτυπᾶ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς.

5. Δίωτον ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεμειγνύετο ὁ οἶνος μετὰ τοῦ ὕδατος.

Αὐτὸν τὸν πόλεμον λοιπὸν ὑπογράφων καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὁ στρατηγὸς τῆς οἰκουμένης, ἐβόα λέγων· «Τὸ λοιπὸν ἀδελφοί, ἐνδυναμοῦσθε ἐν Κυρίῳ, καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ» (Ἐφεσ. 6, 10). Καὶ ἀλλοῦ πάλιν· «Οὐ γάρ ἐστιν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου» (Ἐφεσ. 6, 12).

2. Εἶδες πῶς προετοιμάζει τὰ φρονήματα τῶν στρατιωτῶν; Πῶς διεγείρει τὸν νοῦν; **D** Πῶς ἐξοπλίζει τὸ στρατόπεδον ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὸ νὰ ἐξαφανίζῃ τὴν δειλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὸ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ὀκνηρίαν; Ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ δύο κατ' ἐξοχὴν εἰς τοὺς πολέμους προδίδουν τοὺς στρατιώτας, δηλαδὴ καὶ τὸ ὅτι διὰ τῆς δειλίας προδίδουν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ ὅτι αὐξάνουν τὴν ραθυμίαν μὲ τὴν ὀκνηρίαν καὶ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ἐχθροὺς νὰ τοὺς ἐπιτίθενται, καθ' ὃν χρόνον εἶναι ἀφύλακτοι· διότι οὔτε αὐτὸς ποὺ φοβᾶται ὑπερβολικὰ ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ χρήσιμος εἰς τὸν πόλεμον, καθόσον γίνεται εὐάλωτος εἰς τὸ πάθος, οὔτε πάλιν ὁ ἀπηλλαγμένος παντελῶς ἀπὸ τὸν φόβον ἠμπορεῖ νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν ἐχθρῶν, καθόσον ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου θάρρους ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀφοβίαν τῆς ψυχῆς ἀτονεῖ εἰς τὴν προετοιμασίαν. **E** Ὅμως καὶ τὰ δύο αὐτὰ διορθώνει ὁ Παῦλος σκιαγραφῶν τὴν φάλαγγα τῶν ἐχθρῶν, καὶ μᾶς κάμει ἐντρόμους διὰ νὰ μὴ ραθυμοῦμε, μᾶς προετοιμάζει νὰ ἔχωμεν θάρρος διὰ νὰ μὴ ἡττηθῶμεν, καὶ ἀναφέρει εἰς τοὺς τοιούτους πολέμους τὴν δύναμιν τοῦ στρατηγοῦντος Χριστοῦ.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὡς ἄριστος στρατηγὸς συγκροτεῖ τὴν φάλαγγα, ἐκδιώκων ἀπὸ τὴν διάνοιαν τῶν πιστῶν τὰ πάθη ποὺ καταστρέφουν τὴν ἀνδρείαν δεικνύων δὲ τὴν ἀγάπην του καὶ αὐτοὺς ποὺ ἀπέχουν πολὺ ἀπ' αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἠθικῆς ζωῆς τοὺς ἑνώνει μὲ τὸ ὄνομα τῆς συγγενείας· διότι λέγει «Τὸ λοιπὸν ἀδελφοί μου» (Ἐφ. 6, 10). Διότι αὐτὸς ἐπιδεικνύει πρὸς ὅλους πολὺ μεγαλυτέραν φιλοστοργίαν 358 **A** ἀπὸ ἐκείνην ποὺ μᾶς δείχνουν οἱ κατὰ σάρκα ἀδελφοί μας, καὶ μέσα εἰς τὴν ψυχήν του εἶχε τὴν οἰκουμένην. Τόσον μεγάλο ἦτο τὸ πλάτος τῆς ἀγάπης του. Καὶ ὄχι μόνον κατὰ τὸν καιρὸν ποὺ ἦτο ἀσφαλής, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὑρίσκετο εἰς κινδύνους. Διότι ὅταν εὑρίσκετο εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἀνέμενε τὸν θάνατον καὶ ἐκινδύνευε μέχρι θανάτου, ἐφρόντιζε διὰ τοὺς μαθητάς του, καὶ πολλάκις ἔγραφε τὰς ἐπιστολὰς ἀπὸ τὰς φυλακὰς μὲ χέρι περιβεβλημένο ἀπὸ ἁλύσεις, μὲ δεμένην τὴν δεξιὰν χεῖρα. Καὶ ὅταν εἰσήρχετο εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἐπρόκειτο νὰ δικασθῇ καὶ νὰ ὁδηγηθῇ εἰς θάνατον, κατὰ τὴν κρίσιν βεβαίως τῶν δικαστῶν, ὅλα ἐκεῖνα

τὰ ἐλησμονοῦσε, δηλαδὴ τὸν φόβον, τὸν κίνδυνον, τὰς ἀπειλάς, τοὺς θανάτους, τὰς τιμωρίας, τὰς κολάσεις, τοὺς δημίους, τὴν μανίαν τῶν ἀρχόντων **B** τὰ ἐπινοήματα αὐτῶν ποὺ τὸν ἐπεβουλεύοντο, τὰς μάστιγας, καὶ ἐνεθυμεῖτο τοὺς πιστοὺς ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν. Ἔτσι ἦτο ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς μὲ τὸ σῶμα, ἔτσι ἂν καὶ ἦτο δεμένη μὲ τὴν σάρκα ἔπιανε τὴν οὐράνιον ἀψῖδα καὶ ὡσὰν νὰ εἶχεν ἀράξει ἐκεῖ ἔτσι ἔπραττεν ὅλα καὶ ὅταν εὑρίσκετο εἰς τὴν γῆν.

Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ αὐτὰ τὰ λόγια οὔτε κολακευτικά, ἄκουσε τὸν ἴδιον ποὺ λέγει τὰ ἑξῆς· «Καθὼς δίκαιον ἐμοὶ τοῦτο φρονεῖν περὶ ὑμῶν, διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς» (Φιλιπ. 1, 7). Ὅμως δὲν εἶναι καὶ τόσον μεγάλο αὐτὸ ποὺ ἐλέχθη ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτὸ ποὺ θὰ λεχθῇ. Εἶναι μὲν μεγάλο καὶ αὐτό, ὅμως αὐτὸ ποὺ ἀκολουθεῖ εἶναι μεγαλύτερον· εἶπεν μὲν «Διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς» συνεπέρανε ὅμως· «Ἔν τε τοῖς δεσμοῖς μοι, καὶ ἀπολογίᾳ καὶ βεβαιώσει τοῦ Εὐαγγελίου». **C** Βλέπεις λοιπὸν ὅτι δὲν τοὺς ἔχει βγάλει ποτὲ ἀπὸ τὴν σκέψιν του; Ἐὰν τὰ δεσμὰ καὶ τὰ δικαστήρια καὶ αἱ ἁλύσεις δὲν κατέστρεφαν τὴν ἐνθύμησιν πολλῷ μᾶλλον οἱ καιροὶ τῆς ἀνέσεως. «Διὰ τὸ ἔχειν με ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμᾶς» λέγει. Βλέπεις πῶς ὀλίγον κατ' ὀλίγον, αὐξάνεται ὁ λόγος; Εἶναι μὲν μεγάλο πρᾶγμα τὸ νὰ τοὺς ἔχῃ εἰς τὴν καρδίαν του, ὅμως μεγαλύτερον τὸ νὰ τοὺς ἐνθυμῆται καὶ ὅταν ἦτο ἁλυσοδεμένος. Εἶναι δὲ πολὺ πιὸ μεγάλο τὸ νὰ τοὺς ἔχῃ καὶ ὡς ἀπολογίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς πιστοποιητικὸν τοῦ Εὐαγγελίου ποὺ ἐδίδαξεν.

Ἐδῶ μοῦ φαίνεται ὑπενθυμίζει τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον ὡδηγεῖτο ἐνώπιον τῶν δικαστῶν καὶ ὑπέμενε τὸν κίνδυνον τοῦ θανάτου. Καὶ ἐκεῖ ἱστάμενος λέγει δὲν ἐσκεπτόμουν αὐτό, πῶς δηλαδὴ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους κινδύνους, οὔτε πῶς νὰ ἀποκρούσω τὰς συκοφαντίας, **D** ἀλλὰ εὕρισκα ἀπόλαυσιν εἰς τὴν ἀγάπην σας καὶ συνωμιλοῦσα μὲ ἐσᾶς, ἂν καὶ ἀπουσιάζατε. Καὶ οὔτε ἡ μεγάλη ἀπόστασις οὔτε ὁ ὄγκος τῶν φροντίδων, οὔτε τὸ μέγεθος τῶν κινδύνων, οὔτε ὁ φόβος τῶν ἀρχόντων, οὔτε ἡ ἐπανάστασις τοῦ πλήθους, οὔτε ὁ θάνατος ποὺ ἐφαίνετο καθαρός, οὔτε τὰ γυμνὰ ξίφη, οὔτε τὸ πλῆθος τῶν δημίων, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ σᾶς ἀπεμάκρυνε ἀπὸ τὴν μνήμην μου. Διότι τίποτε δὲν εἶναι τυραννικώτερον ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τίποτε δὲν εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ αὐτήν. Πετάει πιὸ ὑψηλὰ ἀπὸ ὅλα τὰ βέλη αὐτά, καὶ εἶναι ὑψηλοτέρα ἀπὸ τοὺς καλάμους τοῦ διαβόλου, παρακολουθοῦσα ὅλα ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ὅπως ἡ βιαία ὁρμὴ τοῦ ἀνέμου ποὺ ἐπέρχεται ἀποδιώκει τὴν ἐνο-

χλοῦσαν σκόνιν, E ἔτσι καὶ ἡ δύναμις τῆς ἀγάπης, συνηθίζει νὰ ἀποδιώκη τὴν προσβολὴν ὅλων τῶν παθῶν.

Τοῦτο καὶ εἰς τὸν Παῦλον συνέβαινε· διότι εἶχεν ἐπαρκῆ παρηγορίαν εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τὴν σωτηρίαν τῶν ἀγαπημένων, καὶ τὴν θύμησιν. Τί δὲ σημαίνει «Βεβαιώσει τοῦ Εὐαγγελίου;». Ἂν καὶ εἶναι μία λέξις, ὅμως ἔχει πλῆθος νοημάτων, καὶ θὰ προσπαθήσω νὰ ἀναπτύξω τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ἐξετάσω ἀπὸ ὅλας τὰς ἀπόψεις. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι μαργαριτάρι ποὺ διαλάμπει παντοῦ, καὶ ἐμπερικέχει μεγάλην δύναμιν ὄχι μόνον εἰς τὰ πολλὰ λόγια, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ὀλίγα. Ἀλλὰ προσέξατε καὶ ἴδετε πόσον μεγάλον θησαυρὸν ἡ δύναμις αὐτὴ τῆς λέξεως μᾶς ἀποκαλύπτει.

3. Τί σημαίνει λοιπὸν βεβαίωσις τοῦ Εὐαγγελίου, 359 A καὶ ποίαν βεβαίωσιν Εὐαγγελίου καλεῖ, καὶ διὰ ποῖον λόγον ἐνθυμεῖται τὴν λέξιν αὐτήν, ἐνῷ ἔχει μνημονεύσει τὰ δικαστήρια τὰς φυλακὰς καὶ τὰς ἁλύσεις;

Ὅταν διεδόθη τὸ κήρυγμα (εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφερθῶ εἰς τὸ παρελθὸν διὰ νὰ κάμω πιὸ σαφῆ τὴν διδασκαλίαν) ὅλα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ θόρυβον καὶ πλήρη ταραχῆς. Ἐπειδή, ἂν καὶ ἦσαν ἕνδεκα, ἐτάσσοντο ἀντίθετα πρὸς τὴν οἰκουμένην ὅλην, ἀναμοχλεύοντες παλαιὰν συνήθειαν, ἀνατρέποντες μακροχρόνιον πλάνην, ἀνατρέποντες τοὺς νόμους τῶν πάππων καὶ τῶν προγόνων, διαταράσσοντες καὶ κρημνίζοντες τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα τῶν πόλεων, καὶ ὁμιλοῦντες εἰς ὅλους, εἰς φιλοσόφους, εἰς ῥήτορας, εἰς ἄρχοντας, εἰς δικαστάς, εἰς τυράννους, εἰς πλῆθος κόσμου, B εἰς δούλους, εἰς ἐλευθέρους, εἰς καλλιεργητὰς τῆς γῆς, εἰς ναύτας, ἤναπτετο πόλεμος σκληρὸς καί, ὅπως εἶπα προηγουμένως, ὅλα ἦσαν γεμᾶτα ἀπὸ θορύβους. Παντοῦ ἦσαν κρημνοί, παντοῦ σκόπελοι, καὶ δὲν ταράσσεται τόσον ἡ μανιασμένη θάλασσα ποὺ δέρνεται ἀπὸ ἀντιθέτους ἀνέμους, ὅσον ἐταράχθη τότε ἡ οἰκουμένη, ἐπειδὴ ἐξερριζοῦντο ὅλα τὰ παλαιὰ ἔθη, τὰ ὁποῖα εἶχον ῥιζωθῆ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων. Τοῦτο δὲ συνέβαινεν ὄχι μόνον εἰς μίαν ἢ δύο ἢ τρεῖς πόλεις, ἀλλὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, καθόσον εἰσήγοντο νέαι διδασκαλίαι, τὰς ὁποίας οὐδέποτε οὐδ' ις προηγουμένως εἶχεν ἀκούσει.

Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὑπῆρχεν ἀκήρυκτος πόλεμος πρὸς ὅλους αὐτούς, C διότι ἐχώριζον οἰκογενείας καὶ συγγενεῖς· διότι ἡ φύσις τοῦ κηρύγματος, προχωροῦσα διαρκῶς καὶ προσελκύουσα πολλούς, ἐπέφερεν πολέμους εἰς αὐτοὺς ποὺ δὲν ἐδέχοντο τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, καὶ ὁ πατὴρ ἀπεκήρυττε τὸν υἱόν, καὶ περιεφρόνει ὁ ἄνδρας τὴν γυναῖκα, καὶ κατεδίωκον οἱ κύριοι τοὺς δούλους, καὶ οἱ ἄρχοντες τοὺς ἀρχομένους, καὶ ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐμφύλιον πόλεμον ὁ πόλεμος

αὐτὸς ἦτο σκληρότερος. Ἂν δὲ πρέπη νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν πόλεμον, δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο χειρότερον ἀπ' αὐτόν. Διότι εἰς μὲν τοὺς πολέμους καθ' ὅμοιον τρόπον παρατάσσονται καὶ μάχονται τὰ δύο στρατόπεδα· τότε ὅμως δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιον, ἀλλ' ὁ μὲν ἐπολέμει μὲ τὴν δύναμιν τῆς ἐξουσίας, οἱ δὲ ἐπολεμοῦντο μόνον, D καὶ δὲν ἐχρειάζετο νὰ κτυποῦν οὔτε νὰ ἀμύνωνται ἔναντι αὐτῶν ποὺ τοὺς ἐπεβουλεύοντο, διότι ἔτσι διέτασσεν ὁ στρατηγὸς τῆς παρατάξεως λέγων· «Ἀποστέλλω ὑμᾶς ὥσπερ πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί» (Ματθ. 10, 16).

Καὶ συνέστησεν ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐπιτίθενται ἐναντίον αὐτῶν ποὺ τοὺς ἐπιβουλεύονται ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ εὑρίσκουν ἀπόλαυσιν εἰς τὰς τιμωρίας ποὺ ἐδέχοντο, διότι μὲ τὸ νὰ λέγη νὰ στρέφης τὴν δεξιὰν σιαγόνα, καὶ ὅτι στέλλει τὰ πρόβατα ἐν μέσῳ τῶν λύκων, τίποτε ἄλλο δὲν ἐννοεῖ παρὰ τὸ ὅτι συνεκλήρωσεν εἰς αὐτοὺς τὰ παθήματα διὰ νὰ γίνη τὸ τρόπαιον λαμπρότερον. Πῶς; Διότι ὑπερίσχυσαν ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐνῷ ἦσαν ἕνδεκα, ἐνῷ ὑφίσταντο κακὰ καὶ δὲν τὰ ἀνταπέδιδον, ἐνῷ ἐκτυπῶντο καὶ δὲν ἐκτύπων, E ἐνῷ ἐσυκοφαντοῦντο καὶ δὲν ἐσυκοφάντουν, ἐνῷ ἐμαστιγώνοντο δὲν ἐμαστίγωναν κανένα, ἐνῷ κατεδιώκοντο καὶ οὐδένα κατεδίωκον, ἐνῷ ἐδιώκοντο καὶ οὐδένα ἐδίωκον, ἐνῷ ἐφονεύοντο καὶ δὲν ἐφόνευον κανένα καὶ διότι ἐνῷ ὡδηγοῦντο εἰς τὴν σφαγήν, ὅπως τὰ πρόβατα ποὺ πρόκειται νὰ σφαγοῦν, ὅλους τοὺς λύκους τοὺς μετέστρεφον πρὸς τὴν ἡμερότητα τῶν προβάτων, αὐτοὺς δηλαδὴ ποὺ ἐμαίνοντο, ποὺ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ φονεύσουν, ποὺ ἐγίνοντο ἀγριώτεροι τῶν θηρίων.

Καθ' ὃν χρόνον λοιπὸν διεδίδετο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐσπείρετο ἡ εὐσέβεια, ἀπὸ παντοῦ ἠνάπτοντο φωτιὲς καὶ μίση καὶ πόλεμοι, καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν. Διότι ἀμέσως μόλις ἐδέχετο κανεὶς τὸν λόγον, καὶ ἐγίνετο κοινὸς ἐχθρὸς ὅλων, 360 A καὶ ἐξεδιώκετο ἀπὸ τὴν πατρίδα του, καὶ ὡδηγεῖτο εἰς τὴν ἐξορίαν, καὶ ἔχανε τὴν περιουσίαν του, καὶ ἐκινδύνευεν διὰ τὴν ἐλευθερίαν του, μᾶλλον δὲ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ζωήν του. Καὶ εἰς τίποτε δὲν ἴσχυον τότε ὁ ἰσχυρὸς δεσμὸς τῆς φυσικῆς συγγενείας ἀλλὰ ὅπως καὶ προηγουμένως εἶπα, περιεφρονοῦντο καὶ τὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ συγγενεῖς ἦσαν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, καὶ μαζὶ μὲ τοὺς διδασκάλους ἐπάθαιναν καὶ οἱ μαθηταὶ ἀφόρητα πράγματα.

Καὶ διὰ νὰ δηλώση αὐτὰ ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἀναμιμνήσκεσθε γὰρ τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων, τοῦτο μὲν ὀνειδισμοῖς καὶ

θλίψεσι θεατριζόμενοι, τοῦτο δὲ κοινωνοὶ τῶν οὕτως ἀναστρεφομένων γενηθέντες. **B** Καὶ γὰρ τοῖς δεσμίοις συνεπαθήσατε καὶ τὴν ἁρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, γινώσκοντες ἔχειν ὑμᾶς κρείσσονα ὕπαρξιν ἐν οὐρανοῖς καὶ μένουσαν» (Ἑβρ. 10, 32—34). Καὶ εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς πάλιν στέλλων ἐπιστολὴν ἔλεγεν· «Ὑμεῖς γὰρ μιμηταὶ ἐγενήθητε, ἀδελφοί, τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν οὐσῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὅτι καὶ ὑμεῖς τὰ αὐτὰ ἐπάθετε ὑπὸ τῶν ἰδίων συμφυλετῶν καθάπερ καὶ ἐκεῖνοι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐναντίων» (Α΄ Θεσ. 2, 14—15). Γράφων δὲ πάλιν πρὸς τοὺς Γαλάτας ἔλεγεν· «Τοσαῦτα ἐπάθετε εἰκῇ, εἴ γε καὶ εἰκῇ» (Γαλ. 3, 4). **C** Διηγούμενος δὲ τὰ ἰδικά του παθήματα ἔλεγε· «Ἐν ὑπομονῇ πολλῇ, ἐν στενοχωρίᾳ, ἐν φυλακαῖς, ἐν κόποις, ἐν ἀγρυπνίαις, ἐν λιμῷ, ἐν δίψει καὶ γυμνότητι» (Β΄ Κορ. 6, 4—5 καὶ 11, 27). Καὶ πάλιν· «Τεσσαράκοντα παρὰ μίαν ἔλαβον, τρὶς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα, κινδύνοις ποταμῶν, κινδύνοις λῃστῶν, κινδύνοις ἐκ γένους, κινδύνοις ἐν ἐρημίαις» (Α΄ Κορ. 11, 24-26). Καὶ πάλιν· «Ἡ ἐπισύστασίς μου ἡ καθ᾽ ἡμέραν, ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν». Καὶ πάλιν· «Ὁ ἐθνάρχης Ἀρέτα τοῦ βασιλέως ἐφρούρει τὴν Δαμασκηνῶν πόλιν πιάσαι με θέλων καὶ διὰ θυρίδος ἐν σαργάνῃ ἐχαλάσθην διὰ τοῦ τείχους καὶ ἐξέφυγον τὰς χεῖρας αὐτοῦ» (Β΄ Κορ. 11, 28 καὶ 32—33). Καὶ πάλιν ἀλλοῦ· **D** «Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς». Καὶ ἀλλοῦ πάλιν· «Δῴη ἔλεος ὁ Κύριος τῷ Ὀνησιφόρου οἴκῳ, ὅτι τὴν ἅλυσίν μου οὐκ ἐπῃσχύνθη, ἀλλὰ γενόμενος ἐν Ῥώμῃ σπουδαιότερον ἐζήτησέ με καὶ εὗρε» (Ρωμ. 8, 36· Β΄ Τιμ. 1, 16—17).

4. Τί νὰ εἰπῇ κανεὶς διὰ τὰ κακὰ ποὺ ὑφίστατο ἀπὸ τοὺς ψευδαδελφοὺς ἀπὸ τοὺς ψευδαποστόλους, ἀπὸ τοὺς μυρίους καὶ παντοειδεῖς ἐχθρούς; Ἐκινοῦντο ἐναντίον του ὄχι μόνον τιμωρίαι καὶ αἱ κολάσεις, ἀλλὰ καὶ αἱ ἱκανότητες τῶν ῥητόρων, καὶ τὰ σοφίσματα τῶν φιλοσόφων· καὶ ὄχι μόνον ἀπὸ ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς ἀγορᾶς ἐγείροντο πολλὰ τεχνάσματα πονηρὰ ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα καὶ ὑποδηλῶν ἔλεγεν· «Ἀλέξανδρος ὁ χαλκεὺς πολλά μοι κακὰ ἐνεδείξατο· ὃν καὶ σὺ φυλάττου· λίαν γὰρ ἀνθέστηκε τοῖς ἡμετέροις λόγοις» (Β΄ Τιμ. 4, 14—15).

E Ὅπως ἡ θάλασσα δὲν εἶναι ποτὲ χωρὶς κύματα ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Παύλου ἦτο πλήρης πειρασμῶν καὶ καθημερινῶν κινδύνων, ποὺ προήρχοντο ἀπὸ μέσα ἀπ᾽ ἔξω, ἀπὸ λόγους, ἀπὸ πράγματα, ἀπὸ χρήματα, ἀπὸ δόλους. Καὶ κανεὶς λόγος δὲν ἠμπορεῖ νὰ περιγράψῃ τὰ νέφη τῶν βελῶν ἐκείνων, τὸ πλῆθος τῶν κυμάτων. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ πράγματα εὑρίσκοντο εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ὄχι εἰς αὐτὴν ποὺ ἐλέχθη μόνον ἀλλ᾽ εἰς πολὺ χειροτέραν, καὶ ὄχι μόνον οἱ διδάσκαλοι ἀλλὰ καὶ οἱ μαθηταὶ ἐκινδύνευον, καὶ ὄχι μόνον οἱ μαθηταί, ἀλλὰ καὶ οἱ διδάσκαλοι (διότι ἂν ἢ οἱ μὲν ἢ οἱ δὲ εὑρίσκοντο εἰς δύσκολον κατάστασιν οἱ δὲ ἄλλοι εἰς ἀσφάλειαν, 369 **A** τότε ἐπρόκειτο οἱ μὲν νὰ παρηγορήσουν τοὺς δέ· τώρα ὅμως καὶ οἱ δύο καὶ οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπολεμοῦντο καὶ ἐδιώκοντο). Ἐπειδὴ ἔβλεπον αὐτὰ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀλιγοψύχους ἀπεθαρρύνοντο, παρέλυον, καὶ ἦσαν ἀπηλπισμένοι, διότι ἔβλεπον ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ὅτι τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἐκηρύσσοντο ἦσαν ἐλπὶς μόνον, δηλαδὴ ἡ αἰώνιος βασιλεία ὡς ἀνάστασις καὶ ἡ ἀφθαρσία, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ὅτι τὰ θλιβερὰ τὰ ὑφίσταντο ἐδῶ καὶ τὰ ὑπέμενον δηλαδὴ τὰ τηγάνια,[6] τὰς καμίνους, τὰ δεσμωτήρια, τὰς διώξεις, τὰς ἔχθρας, τὰς ἀπεχθείας, τοὺς θανάτους, τοὺς κινδύνους, καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτῶν ἄλλοτε μὲν εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλοτε δὲ νὰ ἁρπάζωνται νὰ ὑβρίζωνται καὶ νὰ κακοποιοῦνται.

Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ παντοῦ ὑπῆρχον νέφη κακῶν καὶ εἶχον πάρα πολλοὺς πειρασμοὺς **B** ποὺ τοὺς κατεῖχον ὅλους καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ φοβοῦνται πολὺ καὶ νὰ εἶναι ταραγμένοι, βλέπε πῶς ἐξυψώνει τὸ φρόνημα αὐτῶν διὰ μιᾶς λέξεως μόνον· Αὐτὸ τὸ πράττει καὶ ἀλλοῦ εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν λέγων· «Διὸ τὰς παρειμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσατε» (Ἑβρ. 12, 1)· καὶ δὲν τὸ λέγει αὐτὸ διὰ γόνατα καὶ χεῖρας, ἀλλὰ διὰ τοὺς λογισμοὺς ποὺ χωλαίνουν καὶ παραλύουν ἐξ αἰτίας τοῦ πλήθους τῶν πειρασμῶν. Ἔπειτα ἀφοῦ τοὺς συνεβούλευσεν εἰσάγει πολὺ μεγάλην παρηγορίαν λέγων· «Ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἥξει, καὶ οὐ χρονιεῖ» (Ἑβρ. 10, 37). Ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ ἦτο πάλιν ἀντικείμενον ἐλπίδος τοὺς προτρέπει πάλιν μὲ ἄλλον τρόπον καὶ τοὺς κάμει εὐθυμοτέρους, ὄχι διὰ ξένων παραδειγμάτων ἀλλ᾽ ἐκ παραδειγμάτων γνωστῶν, διότι τοὺς λέγει· «Ἀναμιμνήσκεσθε τὰς πρότερον ἡμέρας, ἐν αἷς φωτισθέντες πολλὴν ἄθλησιν ὑπεμείνατε παθημάτων» (Ἑβρ. 10, 32). **C** Τοὺς ἑαυτούς σας νὰ ἐντραπῆτε καὶ τὰ ἰδικά σας κατορθώματα, καὶ νὰ μὴ δείξετε τέλος ἀνάξιον τῆς ἀρχῆς, ἀπὸ τοὺς ἑαυτούς σας νὰ ἀντλῆτε παρηγορίαν.

Ἀφοῦ τοὺς παρηγόρησε λοιπὸν καὶ μὲ αὐτὸν καὶ μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, τοὺς παρηγορεῖ καὶ διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς.

6. Τὸ τηγάνι ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς βασανιστικὸν ὄργανον. Φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐλαιωσειδῆ μὲ τὰ ὁποῖα ἐν συνεχείᾳ ἐξεμάτιζον τὸν βασανιζόμενον. Ἀπὸ ἐδῶ ἀσφαλῶς προέρχεται καὶ ἡ σημερινὴ ἔκφρασις «θὰ σὲ τηγανίσω» ἢ «θὰ σὲ τσιγαρίσω».

Πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Μὲ τὸ νὰ καλῆ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ἄλυσιν βεβαίωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Διότι, λέγει, ὄχι μόνον ὅταν οἱ νεκροὶ ἀνίστανται, οὔτε μόνον ὅταν καθαρίζωνται οἱ λεπροὶ ἢ ἐκδιώκωνται οἱ δαίμονες, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη καὶ ἐμεῖς εἴμεθα εἰς τὰ δεσμά, βεβαιοῦμεν τὸ Εὐαγγέλιον. Πές μου, πῶς καὶ μὲ ποῖον τρόπον; Διότι εἶναι καινούργια αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ, καὶ φαίνονται ὅτι εἶναι τὰ περισσότερα αἰνιγματικά. Λοιπὸν ἄκουε πῶς βεβαιοῦμεν τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐὰν ἀφόβως ἐκηρύτταμεν χωρὶς νὰ πάθωμεν τίποτε τὸ ἄσχημον καὶ κακόν, θὰ ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ὕποπτον τὸ κήρυγμα εἰς πολλοὺς ποὺ θέλουν νὰ μᾶς διαβάλουν. **D** Τώρα ὅμως ἐπειδὴ ὁδηγούμεθα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐκδιωκόμεθα καὶ τεμνόμεθα καὶ καιόμεθα καὶ κατακρημνιζόμεθα, καὶ ὑποφέρομεν πάρα πολλά, χωρὶς νὰ ὑποχωροῦμεν, ἀλλὰ γινόμεθα προθυμότεροι ἐξ αἰτίας τούτων, ἀκόμη καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ εἶναι πολὺ ἀναιδεῖς, παρέχομεν μεγάλην ἀπόδειξιν ὅτι εἴμεθα κήρυκες τῆς ἀληθείας, καὶ ὅτι ὑπάρχει θεία δύναμις ἐντὸς ἡμῶν, ἡ ὁποία κάνει εὐχάριστα ὅλα τὰ λυπηρὰ καὶ δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸ πλῆθος τῶν πειρασμῶν νὰ κατανικήση τοὺς κηρύσσοντας, ἀλλ' ἐνῷ εἶναι τόσον ὀλίγοι νὰ ὑπερνικήσουν τόσα πολλὰ ἐμπόδια.

Ἐὰν λοιπὸν κάποιος θέλη νὰ λάβη σαφῆ ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἐντὸς ἡμῶν ἐνοικεῖ θεία δύναμις, ἂς λάβη ὑπ' ὄψιν τοὺς κινδύνους, **E** τὰς ἁλύσεις, τὰ δεσμωτήρια. Διότι δὲν εἶναι ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως νὰ ὑπερισχύση ἐν μέσῳ τόσων κρημνῶν, νὰ πλεύση ἐν μέσῳ τόσων κυμάτων, νὰ προχωρήση ἐν μέσῳ τόσων βελῶν, ἀλλ' αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα τῆς θείας καὶ ἀμάχου δυνάμεως.

Ὥστε εἶναι βεβαίωσις τοῦ Εὐαγγελίου ἡ ἄλυσις ὄχι μόνον εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς ποὺ ὑποφέρομεν, διότι μᾶς κάμει πιὸ ἰσχυροὺς καὶ μᾶς κάμει νὰ καταφρονοῦμεν τοὺς ἐπιβούλους. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἔλεγεν· «Ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται ἡ δὲ ὑπομονὴ δοκιμήν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει» (Ρωμ. 5, 3-5).

5. Βλέπεις πῶς ἡ θλῖψις ἀποτελεῖ βεβαίωσιν τοῦ Εὐαγγελίου; 370 **A** Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἄλλοῦ ὅταν ἐζητοῦσεν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸν ἀπαλλάξη ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, καὶ προσῆλθε πολλάκις δι' αὐτὸ ἤκουεν ἀπὸ τὸν Θεόν· «Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ γὰρ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται» (Β' Κορ. 12, 9). Ὀνομάζει ἀσθένειαν ἐδῶ τοὺς διωγμούς, τοὺς πειρασμούς, τοὺς κινδύνους, τὰς ἐπιβουλάς, τὰς κακομεταχειρίσεις. Αὐτὸ ποὺ λέγει σημαίνει τὸ ἑξῆς· Ἠμποροῦσα, λέγει, νὰ ἐμποδίσω νὰ συμβοῦν αὐτά, καὶ νὰ καθησυχάσω τὸν πόλεμον καὶ νὰ καταστείλω τὰ κύματα, ὅμως δὲν τὸ ἔκα-

μα διὰ νὰ δειχθῆ ἡ δύναμίς μου μεγαλυτέρα. Διότι δὲν θὰ ἐφαίνετο ἡ δύναμις αὐτοῦ τόσον ἐὰν δὲν συνέβαινον αὐτά, ὅσον ἐὰν ἐγίνοντο, δὲν ἠμποροῦσαν ὅμως νὰ ὑπερισχύσουν. **B** Διότι καὶ κυβερνήτην ἄριστον ὀνομάζομεν ἐκεῖνον ποὺ δύναται ὄχι μόνον εἰς ἤρεμον θάλασσαν νὰ διευθύνη τὸ σκάφος, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ διασώζει τοὺς πλέοντας μεταξὺ σκοπέλων καὶ κυμάτων καὶ τρικυμιῶν· καὶ ἰατρὸν ἄριστον, ἐκεῖνον ποὺ θεραπεύει τὸν ἀσθενῆ ποὺ ἔχει προσβληθῆ ἀπὸ πολλὰ νοσήματα· καὶ ἄριστον στρατηγόν, ἐκεῖνον ποὺ δύναται νὰ στήση τὸ τρόπαιον ἀκόμη καὶ ὅταν ἐπιτίθενται οἱ ἐχθροὶ καὶ βάλλεται ἀπὸ αὐτοὺς ἀπὸ ὅλας τὰς κατευθύνσεις· καὶ ποιμένα ἄριστον, ἐκεῖνον ποὺ διατηρεῖ τὴν ἀγέλην του ἀσφαλῆ ἂν καὶ ἐπιτίθενται εἰς αὐτὴν πολλοὶ λύκοι καὶ ἄλλοι ἐχθροί.

Ἔτσι λοιπὸν καὶ τότε αὐτὸ ἦταν ποὺ ἐδημιούργει τὸ θαῦμα, ὅτι δηλαδὴ ἂν καὶ ὑπέφερον πάρα πολλὰ ἀντεῖχον καὶ ὑπερίσχυον αὐτῶν ποὺ τοὺς τὰ ἐπροξένουν. **C** Ὅταν λοιπὸν τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν υἱὸν τῆς βροντῆς καὶ τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως τοὺς ἐνέκλεισαν εἰς τὴν φυλακὴν πρόσεξε πῶς ἀφοῦ ἀπελύθησαν ἀποροῦν πῶς νὰ τοὺς συμπεριφερθοῦν. Ἀφοῦ τοὺς ἔφεραν λοιπὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ δικαστηρίου λέγουν· «Τί ποιήσωμεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;» Πράξ. 4, 1-6). Οἱ Ἰουδαῖοι ποὺ ἀνετράφησαν μὲ τὰ αἵματα τῶν προφητῶν, λαὸς μανιώδης καὶ λυσσώδης, ποὺ κατέσκαψε τὰ θυσιαστήρια, ποὺ ἐφόνευσε τοὺς προφήτας, ποὺ εἶχεν ἐξοικειωθῆ μὲ τοὺς φόνους, ποὺ ἦτο πιὸ ἄγριος ἀπὸ τὰ θηρία, αὐτὸς ὁ λαὸς ποὺ ἔσταζεν ἀκόμη ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Δεσπότου ποὺ ἐσταύρωσεν, αὐτὸς λοιπὸν ὁ λαός, ἀφοῦ συνέλαβε δύο ἁλιεῖς ἀγραμμάτους, ἰδιώτας ἀσήμους, ἀφανοτέρους ἰχθύων ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας, οὔτε εἰς τὴν μηδαμινὴν ἀπειλὴν τοῦ θυρωροῦ ἄντεξεν, **D** αὐτοὶ λοιπὸν ἀφοῦ τοὺς συνέλαβαν καὶ τοὺς εἶχαν δεμένους εἰς τὸ μέσον, καὶ γυμνούς, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν δύναμιν τῶν χρημάτων, χωρὶς σωματικὴν δύναμιν καὶ ἱκανότητα λόγων, χωρὶς δύναμιν ῥητορικήν, χωρὶς νὰ ἔχουν εὐγενῆ καταγωγὴν καὶ μεγάλην πατρίδα, ἁλιεῖς ἐξ ἁλιέων, πάρα πολὺ πτωχοί, αὐτοὺς λοιπὸν ἀποροῦν πῶς νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν καὶ λέγουν· «Τί ποιήσωμεν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις;». Βλέπεις πόσον μεγάλο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀρετή; Πῶς εἶναι οἱ πειρασμοὶ βεβαίωσις τοῦ Εὐαγγελίου; Καὶ λέγουν πρὸς αὐτούς· «Οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν μὴ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; **E** Καὶ βούλεσθε ἐπαναγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου» (Πράξ. 5, 28.

Ἂν λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἶναι μηδαμινὸς ἄνθρωπος διατὶ φοβεῖσαι; Ἂν πάλιν εἶναι Θεὸς διὰ ποῖον λόγον δὲν τὸν προσκυνεῖς; Δὲν ἐκραύγαζες προηγουμένως λέγων «Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν,» (Ματθ. 27, 25). Διατὶ

φοβᾶσαι τὸ αἷμα, διατί σοῦ ἐσάλευσε τὸν νοῦν; Δὲν τὸν ἔδεσες; Δὲν τὸν ἐμαστίγωσες; Δὲν τὸν ἐσταύρωσες. Δὲν τὸν εἶδες τὸν νεκρὸν νὰ τὸν καταβιβάζουν ἀπὸ τὸν σταυρόν; Δὲν τὸν εἶδες νὰ τὸν θάπτουν καὶ νὰ τὸν κρύπτουν εἰς τὴν γῆν; Δὲν ἐτοποθέτησες σφραγῖδας ἐπὶ τοῦ τάφου; Δὲν ἐξηγόρασες τοὺς στρατιώτας; Δὲν διέσπειρες τὴν φήμην ὅτι ἔκλεψαν αὐτὸν οἱ μαθηταί; Διατί φοβᾶσαι τώρα; Διατί τρέμεις ἀπὸ τὸ αἷμα αὐτοῦ; Βλέπεις πῶς λάμπει ἡ ἀλήθεια δι' ὅλων τούτων;

371 A Ἐπειδὴ ἀντελήφθησαν μετὰ τὴν ἐπιβουλὴν ἐκείνην νὰ λαμπρύνεται τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ λαμπρὰ καὶ πιὸ φωτεινὴ ἀπὸ τὸν ἥλιον, καὶ νὰ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἀκόμη διὰ μιᾶς θὰ καταλάβη ὅλην τὴν οἰκουμένην, καὶ θὰ παραμερίση τὴν πλάνην, καὶ δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ὑποφέρουν τὴν ἀνέκφραστον αὐτοῦ ὁρμὴν καὶ δύναμιν, ἔχουν φοβηθῆ καὶ τρέμουν τοὺς φυλακισμένους, τοὺς καταδίκους, τοὺς μαστιγωθέντας, τοὺς ἐπιβουλευθέντας, τοὺς δύο, τοὺς ἀσήμους.

Δι' ὅλα αὐτὰ ὁ Παῦλος ὀνομάζει τοὺς πειρασμοὺς βεβαίωσιν τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τοῦτο καὶ ἀλλοῦ λέγει· «Γινώσκειν δὲ ὑμᾶς βούλομαι, ἀδελφοί, ὅτι τὸ κατ' ἐμὲ μᾶλλον εἰς προκοπὴν τοῦ Εὐαγγελίου ἐλήλυθεν· B ὥστε τοὺς πλείονας τῶν ἀδελφῶν ἐν Κυρίῳ πεποιθότας τοῖς δεσμοῖς μου περισσοτέρως τολμᾶν ἀφόβως τὸν λόγον λαλεῖν» (Φιλιπ. I, 12 - 14). Ποῖος εἶδε, ποῖος ἤκουσε, ὅτι αἱ φυλακίσεις παρέχουν θάρρος καὶ αἱ ἁλύσεις παρέχουν παρρησίαν, ὄχι μόνον εἰς αὐτὸν ποὺ ὑφίσταται τὰ δεσμά, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μαθητάς του; Ὅμως τότε συνέβαινον αὐτὰ καὶ διὰ τῶν ἐχθρῶν διεδίδετο τὸ κήρυγμα, καὶ οἱ μαθηταί, ὅταν ὁ διδάσκαλος ἐπολεμεῖτο καὶ ἐσυκοφαντεῖτο καὶ ἐφυλακίζετο, περισσότερον ἐνεθαρρύνοντο, περισσότερον ἐχαίροντο, περισσότερον ἐπηδοῦσαν ἀπὸ χαράν.

Ἐπεδοκιμάσατε αὐτὰ ποὺ ἐλέχθησαν; Λοιπὸν ἂς μιμηθοῦμε τὴν ἀνδρείαν, ἂς ἐπιδιώξωμεν μετὰ ζήλου τὴν ἀρετήν, καὶ ἂς μὴ μᾶς πτοῆ τίποτε καὶ οὔτε νὰ μᾶς θορυβῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, C διότι αὐτὰ εἶναι ἐνισχυτικὰ τῆς εὐσεβείας, εἶναι πτερὰ τῆς φιλοσοφίας, αὐτὰ μᾶς κάμουν ἰσχυροὺς καὶ ἀκαταβλήτους, αὐτὰ μᾶς δίδουν περισσοτέραν παρρησίαν πρὸς τὸν Θεόν, ἐπιφέρουν μεγαλυτέραν εὔνοιαν, καὶ κάμουν νὰ ἐπέλθη πολὺ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἡμᾶς. Διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ σᾶς παρακαλῶ πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν ὅλα ὅσα μᾶς συμβαίνουν καὶ νὰ δοξάζωμεν τὸν Θεὸν δι' ὅλα διότι εἰς αὐτὸν ἁρμόζει δόξα, τιμή, δύναμις, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Η ΟΠΟΙΑ ΕΛΕΧΘΗ ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΑΦ' ΕΝΟΣ ΜΕΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΖΗΛΟΝ ΤΩΝ ΠΑΡΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΡΑΘΥΜΙΑΝ ΤΩΝ ΑΠΟΝΤΩΝ, ΑΦ' ΕΤΕΡΟΥ ΔΕ ΔΙΑ ΤΗΝ ΨΑΛΜΩΔΙΑΝ, ΚΑΙ ΔΙΑ ΤΟ ΟΤΙ ΔΕΝ ΕΝΑΙ ΕΜΠΟΔΙΟΝ ΕΙΣ ΤΑΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ, Η ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΦΥΣΙΣ

1. Πόσον εὐχάριστη εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν· εἶναι πιὸ εὐχάριστη καὶ ἀπὸ καταπράσινο λειβάδι καὶ πιὸ τερπνὴ ἀπὸ κῆπον, καὶ μάλιστα ὅταν συνακολουθῆ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἡ γνῶσις αὐτῶν. E Τὸ λειβάδι καὶ ἡ ὡραιότης τῶν ἀνθέων καὶ οἱ κλάδοι τῶν δένδρων καὶ τὸ ρόδον καὶ ὁ κισσὸς καὶ ἡ μυρίνη τέρπουν πρὸς στιγμὴν τὴν ὅρασιν, ὅμως μόλις παρέλθουν ὀλίγαι ἡμέραι μαραίνονται· ἡ γνῶσις ὅμως τῶν Γραφῶν περιφρουρεῖ τὴν σκέψιν, καθαρίζει τὴν συνείδησιν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ δουλικὰ πάθη, φυτεύει τὴν ἀρετήν, ἐξυψώνει τὸν λογισμόν, δὲν ἐπιτρέπει νὰ βυθισθοῦμεν εἰς ἀνεπιτρέπτους σκέψεις, μᾶς καθιστᾶ ἀδιαβλήτους ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ, μᾶς μεταφέρει νὰ κατοικήσωμεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀπαλάσσει τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοὺς συνδέσμους πρὸς τὸ σῶμα, κάμνει ἐλαφρὰ τὰ πτερὰ 348 A καὶ κάθε ἀγαθὸν ποὺ ἠμπορεῖ, νὰ ἀναφέρῃ κανεὶς θέτει μέσα εἰς τὴν σκέψιν τῶν ἀκροατῶν. Δι' αὐτὸ καὶ τοὺς ἀπόντας δὲν παύω νὰ τοὺς ἐλεεινολογῶ καὶ τοὺς περευρισκομένους νὰ μακαρίζω, διότι συλλέγετε θησαυρὸν ἄφθαρτον καὶ πλοῦτον ὁ ὁποῖος δὲν δαπανᾶται, καὶ περιουσίαν ποὺ δὲν προκαλεῖ φθόνον, καὶ ἀφοῦ ἐμπλησθῆτε χαρᾶς ἀναχωρεῖτε εἰς τοὺς οἴκους σας. Διότι τίποτε δὲν δύναται νὰ προκαλέσῃ τόσην εὐχαρίστησιν, ὅσην ἡ καθαρὰ συνείδησις. Γίνεται δὲ καθαρὰ ἡ συνείδησις, ὅταν ἀπολαμβάνη συνεχῶς τὴν ἀκρόασιν τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι βεβαρημένη μὲ ἀναρίθμητα ἁμαρτήματα· καθόλου οὔτε προσθέτει τίποτε εἰς τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα ποὺ ὑφίστανται τὰ ἐξαφανίζει καὶ καθιστᾶ τὴν ψυχὴν πιὸ ὀκνηρὰν εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ κάμῃ πάλιν τὰ ἴδια πράγματα.

B Διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὴν ἀγάπην σας, αὐτὰ συνεχῶς

νὰ τὰ λέγετε εἰς τοὺς ἀπουσιάζοντας καὶ σύντομα νὰ ἐπαναφέρετε αὐτοὺς εἰς τὴν κοινὴν μητέρα καὶ νὰ τοὺς κάμετε μετόχους τῶν πνευματικῶν κερδῶν, διότι ἡ συμμετοχὴ εἰς αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ἐπιφέρει οὐδεμίαν ζημίαν, ἀλλὰ κέρδος. Ἀλλ' ὢ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τῶν χρημάτων, ἡ ὁποία τοὺς περισσοτέρους ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ ποίμνιον! Διότι τίποτε ἄλλο δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ ἐδῶ παρὰ ἡ βαρειὰ αὐτὴ ἀσθένεια, καὶ ἡ κάμινος ποὺ δημιουργεῖται εἰς τὴν ψυχὴν καὶ δὲν σβύνει ποτέ. Αὐτὴ ἡ δέσποινα ποὺ εἶναι βαρβαρωτέρα ἀπὸ κάθε βάρβαρον καὶ σκληροτέρα θηρίου **C** καὶ ἀγριωτέρα δαιμόνων, ἀφοῦ παραλάβη τοὺς αἰχμαλώτους της τοὺς περιάγει τώρα εἰς τὴν ἀγορὰν διατάσσουσα εἰς αὐτοὺς φοβερὰ πράγματα, καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπει οὔτε νὰ ἀναπνεύσουν δι' ὀλίγον ἀπὸ τοὺς ὀλεθρίους πόνους.

Ἀλλὰ τί θὰ κάμουν ὅταν θὰ ἔλθη ἡ φοβερὰ ἡμέρα τῆς δευτέρας παρουσίας, ἡ ἐκλογὴ ἡ ἀμερόληπτος καὶ ὁ κριτὴς ὁ ἀδέκαστος; Ὅταν θὰ κατεβοῦν τὰ παραπετάσματα τῶν οὐρανῶν καὶ θὰ κατέλθη τὸ πλῆθος τῶν ἀγγέλων μαζὶ μὲ τὸν δικαστήν; Ὅταν θὰ φανοῦν ὅλα γυμνὰ καὶ καθαρά;

Τότε οὔτε ἡ ἱκανότης τῶν ῥητόρων, οὔτε αἱ χρηματικαὶ περιουσίαι, οὔτε τίποτε ἄλλο, θὰ δυνηθῆ νὰ ἐξαχρειώση τὸ δίκαιον. **D** Διότι ὅταν θὰ ἔλθη ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει ὅλα τὰ ἁμαρτήματα πλήρως, καθόσον φαίνονται αὐτὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του ὡσὰν νὰ εἶναι σημειωμένα εἰς κάποιαν εἰκόνα, τότε οὔτε βασιλεὺς οὔτε ἰδιώτης φαίνεται, οὔτε πτωχὸς οὔτε πλούσιος, οὔτε σοφὸς καὶ ἀμαθής, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ προσωπεῖα πέφτουν καὶ ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν πράξεών του ὁ καθένας γίνεται φανερός. Δὲν θὰ ἰδῆς τότε νὰ φορῆ βασιλικὸν στέμμα, οὔτε νὰ ἐνδύεται πορφυροῦν ἔνδυμα, δὲν θὰ φέρεται τότε ἐπὶ βασιλικῶν ἁμαξῶν καὶ δὲν θὰ ἔχη πλῆθος ῥαβδούχων ποὺ ἤρχοντο εἰς τὴν ἀγοράν, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ θὰ παραμερισθοῦν καὶ θὰ εἰσέλθη ἕκαστος γυμνός, ἔχων τὸ ἀποτέλεσμα ἢ τῆς καταδίκης ἢ τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὰς πράξεις του, διότι ἀναλόγως μὲ τὸ πῶς ἔχει πραχθῆ κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτά, θὰ βγῆ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κρίσεως. **E**

Ἔχετε μεγάλην ὠφέλειαν, διότι μὲ τόσην μεγάλην προθυμίαν ἀκοῦτε τὰ λόγια αὐτά. Ὁ ἀναστεναγμός, ἑνὸς ἑκάστου καὶ τὸ κτύπημα τοῦ μετώπου ἀποδεικνύει εἰς ἐμὲ τὸν καρπὸν τῶν σπερμάτων τούτων. Διὰ τοῦτο ἐλεεινολογῶ αὐτοὺς ποὺ ἀπουσιάζουν, διότι ἐνῷ δύνανται νὰ τύχουν τόσης μεγάλης φροντίδος ἐμπλέκονται εἰς τὰς πληγὰς καὶ τὰ καθημερινὰ τραύματα καὶ μάλιστα δὲν γνωρίζουν ὅτι εἶναι ἀσθενεῖς· αὐτοὺς λοιπὸν εἶναι δύσκολον καὶ νὰ τοὺς θεραπεύση κανείς.

Ποῖος θὰ τοὺς ὁμιλήση δι' αὐτά; Αἱ γυναῖκες ποὺ ζοῦν μαζύ τους; Ὅμως μία μέριμνα ὑπάρχει εἰς αὐτὰς νὰ ἐνοχλοῦν τοὺς συνοικοῦντας, καὶ εἶναι αὐτή, ἡ μέριμνα διὰ τὰ χρυσᾶ σταλίδια, διὰ τὰ ἐνδύματα, διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ διὰ τὰ τοῦ οἴκου. Μήπως οἱ δοῦλοι; 349 **A** Πῶς ὅμως ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν ἀποκτήσει κάποιον θάρρος, καὶ ἔχουν μίαν μόνον φροντίδα νὰ ἐκτελοῦν τὴν ὑπηρεσίαν; Μήπως οἱ δικασταί; Ὅμως δὲν ὑπάρχει οὐδεμία σκέψις εἰς ἐκείνους παρὰ μόνον ἡ φροντὶς διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας. Μήπως οἱ βασιλεῖς καὶ αὐτοὶ ποὺ φέρουν τὰ βασιλικὰ στέμματα; Καὶ εἰς ἐκείνους πάλιν ὅλος ὁ κόπος καὶ ὅλη ἡ φροντὶς εἶναι διὰ τὴν διοίκησιν, τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ χρήματα. Μήπως οἱ ἴδιοι εἰς τοὺς ἑαυτούς των; Πῶς ὅμως θὰ δυνηθοῦν νὰ πράξουν τοῦτο αὐτοὶ ποὺ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀναπνεύσουν ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις τῶν διαφόρων πραγμάτων καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν χάνουν τὸν καιρόν τους εἰς αὐτά; Ἀπὸ ποῖον δὲν θὰ εἶναι πιὸ ἀξιοκατάκριτοι αὐτοὶ ποὺ ἐνῷ ἔχουν ἀναρίθμητα τραύματα, **B** δὲν ἔρχονται ἐδῶ, ὅπου θὰ δυνηθοῦν νὰ μάθουν ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν τραύματα, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ γίνουν ὑγιεῖς. Πότε λοιπὸν θὰ φροντίσουν διὰ τὴν ψυχήν των; Εἶναι εὐχάριστον αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται συνεχῶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀπολαμβάνουν τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν καὶ τυγχάνουν τόσον μεγάλης φροντίδος νὰ ἠμπορέσουν νὰ ὑπερισχύσουν καὶ νὰ δαμάσουν τὰς πονηρὰς ἐπιθυμίας καὶ νὰ ἔχουν ἐστραμμένην τὴν προσοχήν των εἰς τὴν διάπραξιν τῆς ἀρετῆς.

2. Ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ σᾶς στερήσωμεν ἀπὸ τὸ συνήθη μὲ τὸ νὰ καταγγέλωμεν συνεχῶς ἐκείνους, ἂς παραθέσωμεν πάλιν τὴν συνήθη τράπεζαν εἰς ἐσᾶς **C** καὶ ἂς ὁμιλήσωμεν διὰ τὸ κέρδος ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ψαλμῳδίαν. Διότι νὰ τώρα ὁ Ψαλμὸς ποὺ ἤρχισεν συνεδύασεν τὰς διαφόρους φωνὰς καὶ ἔκαμεν νὰ ἀνυψωθῆ ἕνα παναρμόνιον ᾆσμα, καὶ νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ πτωχοί, γυναῖκες καὶ ἄνδρες, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι μίαν μελῳδίαν ἐψάλλαμεν ὅλοι. Ἐὰν ὁ κιθαρῳδὸς τὰς διαφόρους χορδὰς διὰ τῆς ὀρθῆς ἐκτελέσεως τὰς συνδυάζει καὶ τὰς πολλὰς τὰς κάμει μίαν, ἂν καὶ παραμένουν πολλαί, τί τὸ παράδοξον ὑπάρχει ἂν ἡ δύναμις τοῦ ψαλμοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ ᾄσματος πράξη ἀκριβῶς τὸ ἴδιον; Ὄχι μόνον ἐσᾶς τοὺς παρόντας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ποὺ ἀπέθανε τὸν ἀνέμιξε μὲ τοὺς ζῶντας, καθόσον καὶ ἐκεῖνος ὁ μακάριος προφήτης ἔψαλλεν μὲ ἡμᾶς. **D** Βεβαίως τοῦτο δὲν συμβαίνει εἰς τὰς βασιλικὰς αὐλάς, ἀλλὰ κάθηται μὲν αὐτὸς

πού φορεῖ τὸ βασιλικὸν στέμμα, παρίστανται δὲ ὅλοι σιωπηλοὶ ἀκόμη καὶ οἱ κατέχοντες ὑψηλὰ ἀξιώματα. Ἐδῶ ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ὁμιλεῖ ὁ προφήτης καὶ ὅλοι ἀποκρινόμεθα, ὅλοι συμψάλλομεν· δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ἡ διάκρισις δούλου καὶ ἐλευθέρου, οὔτε πλουσίου καὶ πτωχοῦ, οὔτε ἄρχοντος καὶ ἰδιώτου, ἀλλὰ ἔχει ἀπομακρυνθῆ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀνώμαλος κατάστασις τῆς ζωῆς καὶ ἔχει συγκροτηθῆ ἕνας ὅμιλος ἀπὸ ὅλους καὶ ὑπάρχει ἴση ἐλευθερία λόγου καὶ ἡ γῆ μιμεῖται τὸν οὐρανόν.

Τόσον μεγάλη εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς ἐκκλησίας. **E** Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ὁ Κύριος ψάλλει μὲ παρρησίαν φιμώνεται δὲ ὁ δοῦλος· οὔτε πάλιν ὅτι ὁ πλούσιος κινεῖ τὴν γλῶσσαν ὁ δὲ πτωχὸς καταδικάζεται εἰς ἀφωνίαν· οὔτε πάλιν ὅτι ὁ ἄνδρας ὁμιλεῖ μετὰ θάρρους ἡ δὲ γυνὴ ἵσταται ἄφωνος, ἀλλὰ ὅλοι ἀπολαμβάνομεν τῆς ἰδίας τιμῆς καὶ προσφέρομεν κοινὴν τὴν θυσίαν καὶ κοινὴν τὴν προσφοράν. Οὔτε πάλιν ἔχει κάτι περισσότερον αὐτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ὅλοι ἀπολαμβάνομεν τῆς ἰδίας τιμῆς καὶ μία φωνὴ ἀπὸ πολλὰς γλώσσας ἀναπέμπεται εἰς τὸν Δημιουργὸν τῆς Οἰκουμένης. Ἡ διαφορὰ δὲ δὲν ἔγκειται εἰς τὴν διάκρισιν δούλου καὶ ἐλευθέρου, **350 A** πλουσίου καὶ πτωχοῦ, γυναικὸς καὶ ἀνδρός, ἀλλὰ ἔγκειται εἰς τὴν πρόθεσιν, εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ὀκνηρίαν, εἰς τὴν κακίαν καὶ τὴν ἀρετήν.

Ἔτσι ἠμπορῶ νὰ ὀνομάσω ἐγὼ καὶ τὸν πτωχὸν πλούσιον καὶ τὸν πλούσιον πτωχόν, καὶ τὸν ἄνδρα γυναίκα καὶ τὴν γυναίκα ἄνδρα, τὸν σοφὸν ἀμαθῆ καὶ τὸν ἀμαθῆ σοφόν, καὶ τὸ κάμνω αὐτὸ χωρὶς νὰ συγχέω τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ εἰσάγων τὸν ἄριστον κανόνα, ὁ ὁποῖος διορθοῖ τὰ πάντα. Καὶ πῶς θὰ γίνῃ, λέγει, ὁ ἄνδρας γυναίκα καὶ ἡ γυναίκα ἄνδρας; Δὲν μεταβάλλεται ἡ φύσις, ἀλλὰ ἡ προαίρεσις, διότι ὅταν ἴδω ἕναν ἄνδρα νὰ ἐνδύεται χρυσᾶ, νὰ καλλωπίζεται, νὰ περιποιῆται τὴν κόμην, νὰ εὐωδιάζῃ ἀπὸ ἀρώματα, νὰ φέρεται θηλυπρεπῶς διὰ τῆς ἁπαλῆς περιβολῆς τῶν ἐνδυμάτων καὶ τοῦ τρόπου βαδίσματος, νὰ εἶναι προσηλωμένος εἰς τὴν πολυτέλειαν, **B** πῶς θὰ ἠμποροῦσα νὰ ὀνομάσω αὐτὸν ἄνδρα πού ἔχει προδώσει τὴν εὐγένειαν τῆς φύσεως καὶ προσαρμόζεται πρὸς τὸ θῆλυ; Διότι ἂν ὁ Παῦλος δὲν κρίνῃ ἄξιον νὰ συγκαταριθμῆ μεταξὺ τῶν ζώντων τὴν γυναίκα πού πράττει αὐτά, ἀλλὰ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸν ὅμιλον τῶν ζώντων καὶ τὴν συγκαταριθμεῖ μὲ τοὺς νεκρούς, λέγων «Ἡ δὲ σπαταλῶσα ζῶσα τέθνηκεν» (Α΄ Τιμ 5, 6), πῶς ὁ ἄνδρας πού πράττει αὐτά, τὰ ὁποῖα πράττουσα ἡ γυνὴ

ἔχει ἀπολέσει καὶ τὴν ζωήν, θὰ συγκαταλεχθῆ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνδρῶν;

Τὸν ἄνδρα μὴν μοῦ τὸν δείξῃς ἀπὸ τὸν μανδύαν οὔτε ἀπὸ τὴν ζώνην, οὔτε ἀπὸ τοῦ ὅτι ἐξουσιάζει εἰς τὴν οἰκογένειάν του, οὔτε ἀπὸ τὰς φοβέρας καὶ τὰς ἀπειλάς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν σύνεσιν τῶν σκέψεων, τότε κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἄνδρας ὅταν ἐξουσιάζῃ τῆς οἰκίας του τῆς ἐσωτερικῆς, δηλαδὴ τῆς ψυχῆς, **C** καὶ δὲν παρασύρεται ὑπὸ παραλόγων σκέψεων. Ὅταν ὅμως μεθᾶ καὶ εἶναι προσκεκολλημένος εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ περνᾶ τὴν ἡμέραν του εἰς γλεντοκοπήματα καὶ παρεκτροπὰς καὶ γίνεται ὑπὸ τοῦ πάθους πιὸ μαλακὸς καὶ ἀπὸ τὸν κηρόν, πῶς θὰ ἠμπορέσω τὸν τοιοῦτον νὰ τὸν ὀνομάσω ἄνδρα, αὐτὸν πού ἐνῷ εἶναι ἐλεύθερος εἶναι αἰχμάλωτος, ἀγορασμένος δοῦλος, πού ὑποχωρεῖ εἰς ὅλα τὰ πάθη του, τὸν ἐκτεθηλυμένον, αὐτὸν πού συντρίβεται, πού νικᾶται ἀπὸ ὅλους, πού δὲν ἠμπορεῖ νὰ σταθῆ εἰς τὴν παράταξιν τῆς μάχης; Ἢ μήπως δὲν γνωρίζετε ὅτι ἡ παράταξις καὶ ὁ πόλεμος δὲν γίνεται πρὸς ἀνθρώπους ὁμοίους μὲ ἡμᾶς, **D** ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀοράτους δυνάμεις, πρὸς τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον «Οὐκ ἔστι ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας;» (Ἐφεσ. 6, 12).

3. Αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἴδιον τοῦ ἀνδρός. Αὐτὸς λοιπὸν πού στολίζεται, ἀλλὰ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νέου, αὐτὸς πού καλλωπίζεται, ἀλλὰ δὲν σκληραγωγεῖται, πῶς θὰ σταθῆ εἰς τὴν παράταξιν τῆς μάχης; Ἢ πῶς θὰ ὀνομασθῆ ἄνδρας, αὐτὸς πού εἶναι μαλθακώτερος ἀπὸ κάθε γυναίκα; Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπως αὐτὸν δὲν θὰ τὸν ὠνόμαζα ἄνδρα, ἀλλὰ μαλθακώτερον ἀπὸ γυναίκα, ἔτσι καὶ τὴν γυναίκα πού σκληραγωγεῖται θὰ ὠνόμαζα ἰσχυροτέραν ἀπὸ κάθε ἄνδρα, **E** ἂν ἁρπάσῃ τὰ ὅπλα τὰ πνευματικὰ καὶ ἐνδυθῆ τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης καὶ θέσῃ εἰς τὴν κεφαλὴν τὸ κράνος τοῦ σωτηρίου καὶ προβάλλῃ τὴν ἀσπίδα τῆς πίστεως καὶ ζωσθῆ τὴν ζώνην τῆς ἀληθείας καὶ λάβῃ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος καὶ σταθῆ εἰς τὴν παράταξιν τῆς μάχης, λάμπουσα ἀπὸ τὰ ὅπλα, καὶ γίνῃ πιὸ ὑψηλὴ καὶ ἀπὸ τοὺς οὐρανούς, ἕνεκα τοῦ θάρρους της, καὶ διαλύσῃ τὰς φάλαγγας τῶν δαιμόνων καὶ καθαιρῆ τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου κατατρυπῶσα τὰ πάθη καὶ καταρρίπτουσα πτώματα πιὸ πυκνὰ ἀπ' ὅτι εἰς τοὺς πολέμους, πτώματα ὅμως ὄχι ἀνθρώπινα, ἀλλὰ παραλόγων λογισμῶν. Διότι ὁ ἄνδρας καὶ ἡ γυναίκα ὡς πρὸς τὰς σωματικὰς μὲν ἐργασίας εἶναι χωρισμένοι, καὶ εἰς μὲν τὴν γυναίκα ἔχει καθορισθῆ ὁ ἀργαλειός, ἡ ρόκκα, τὸ καλαθάκι, ἡ παραμονὴ εἰς τὸν οἶκον, ἡ διαμονὴ ἐντὸς τῶν δωματίων καὶ ἡ ἀνατροφὴ

τῶν τέκνων· 351 A εἰς τὸν ἄνδρα δὲ τὰ δικαστήρια, τὰ βουλευτήρια, ἡ ἀγορά, οἱ πόλεμοι, αἱ μάχαι καὶ αἱ παρατάξεις· Εἰς τοὺς ἀγῶνας ὅμως τῆς εὐσεβείας τὸ στάδιον εἶναι κοινὸν καὶ κοινοὶ οἱ ἀγῶνες. Καὶ αἱ γυναῖκες συμμετέχουν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ δὲν ἐκδιώκονται ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ προτάσσονται καὶ στεφανοῦνται καὶ ἀνακηρύσσονται νικήτριαι, καὶ λαμβάνουν ἔπαθλα καὶ βραβεῖα καὶ στεφάνους καὶ τρόπαια ἔνδοξα ὑπάρχουν εἰς ἐκείνας καὶ συνεχεῖς καὶ διαδοχικαὶ νῖκαι.

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσετε ὅτι ἀποτελοῦν κομπασμὸν τὰ λόγια αὐτὰ καὶ προκαλοῦν ἁπλῶς θόρυβον, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσετε σαφῶς ὅτι ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἄνδρας εἶναι ἀνδρειότεραι αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτήν, ἠμποροῦμεν νὰ εἰποῦμεν, τὴν ἀπάθειαν τῶν ἀγγέλων, κατὰ τὸ δυνατόν, πλησιάζουν, B ἂς φέρωμεν εἰς τὸ μέσον αὐτὴν ποὺ ἦτο μία γυναῖκα ὡς πρὸς τὴν φύσιν, ἤγγισεν ὅμως τοὺς οὐρανοὺς διὰ τῆς δυνάμεως τῆς φιλοσοφίας, τὴν μητέρα τῶν Μακκαβαίων,[7] ἡ ὁποία δέκα τέσσαρας φορὰς ἐστεφανώθη μὲ στεφάνους, καὶ ὁποῖον ἄριστον στρατιώτην θέλεις πολεμικώτατον, ἀνδρειότατον, μεγαλοψυχότατον, φέρε εἰς τὸ μέσον διὰ τοῦ λόγου καὶ θὰ ἴδῃς τὴν γυναῖκα τόσον ὑψηλοτέραν, ὅσον ἵστανται αἱ ἁψῖδες τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τῆς γῆς. Διότι ὁ μὲν στρατιώτης καὶ ἀθλητὴς φοβᾶται ἕνα τραῦμα καὶ τὸν σύντομον ἐξ αὐτοῦ θάνατον μόνον. Αὐτὴ ὅμως ἵστατο ὡς ὄρος ποὺ σκάπτεται διὰ μετάλλευμα καὶ ὑπέμενεν βαρυτέρας θλίψεις εἰς τὴν ψυχὴν δι' ἕνα ἕκαστον τέκνον, ἕνεκα τῶν βασάνων τὰ ὁποῖα ἐκεῖνοι ἐδέχοντο εἰς τὰς πλευράς των, καθόσον ἦτο μητέρα καὶ χήρα καὶ εἶχε φθάσει εἰς βαθὺ γῆρας· γνωρίζετε δὲ αὐτὰ ὅσοι ἐγίνατε πατέρες C καὶ ὅσαι ἐλευθερωθήκατε ἀπὸ τὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ ὅτι αὐτὰ εἶναι σκληρότερα ἀπὸ κάθε κέντρισμα, καὶ κανένα αἰχμηρὸν βέλος δὲν ἐπιφέρει εἰς τοὺς τραυματιζομένους τόσον δυνατὸν πόνον, ὅσον κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐκέντα τὴν ψυχήν της. Διότι σκέψου πόσον μεγάλος ἦτο ὁ πόνος, νὰ βλέπῃ κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά της νὰ τοῦ κομματιάζουν τὸ σῶμα διὰ σιδήρου καὶ πυρὸς καὶ νὰ βλέπῃ ἀκόμη ὅτι εἶναι ἀτέλειωτα τὰ βασανιστήρια. Πῶς ἔβλεπεν, πῶς ἤκουεν, πῶς ἐδέχετο τὴν κνῖσσαν[8] ποὺ προήρχετο ἀπὸ τὰ σώματα ἐκείνων, πῶς ἔβλεπεν ἀναριθμήτους τρόπους θανάτου εἰς κάθε ἕνα ἀπὸ τὰ παιδιά της. Ὅμως αὐτὴ ἵστατο ὅπως ἡ πέτρα ἀκίνητος, ὅπως ὁ σίδηρος, ὅπως τὸ διαμάντι, χωρὶς νὰ κλονίζεται ὑπὸ τῶν κυμάτων, D διαλύουσα τὰ κύματα εἰς

7. Δ' Μακκαβαίων 16, 1-24.
8. Ὁ λιπαρὸς ἀτμὸς ἢ «ἀχνὸς» καὶ ἡ ὀσμὴ ὀπτωμένου κρέατος.

ἀφρούς· μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ νὰ εἴπω δὲν ἠμπορῶ νὰ προσθέσω χαρακτηρισμὸν ἄξιον διὰ τὴν καρτερικότητα τῆς γυναικός. Αὐτὴ λοιπὸν θὰ τὴν ὀνομάσωμεν γυναῖκα ἢ ἄνδρα; Μήπως δὲν θὰ τὴν ὀνομάσωμεν κατὰ πολὺ ἀνωτέραν ἀπὸ κάθε ἄνδρα;

Τί λοιπόν, ὅταν ἴδῃς ἄλλην εἰς νεαρὰν ἡλικίαν μὲ σῶμα τρυφερόν, νὰ περνάῃ νύκτας ἐν ἀγρυπνίᾳ, ἡμέρας δίχως τροφήν, νὰ καταπνίγῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γαστρός, νὰ ἀδιαφορῇ διὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ χρήματα, νὰ νεκρώνῃ τὸ σῶμα, νὰ σταυρώνῃ τὴν σάρκαν, νὰ μὴν θεωρῇ τὰ παρόντα σπουδαῖα, νὰ βαδίζῃ κάτω εἰς τὴν γῆν καὶ νὰ ἐγγίζῃ τὰς ἁψῖδας τοῦ οὐρανοῦ, E νὰ περιφρονῇ τὴν δυναστείαν, νὰ καταγελᾷ τὴν δόξαν, ἀντὶ λεπτοῦ ἐνδύματος νὰ ἐνδύεται τρίχινον ἔνδυμα, νὰ ταλαιπωρῆται, νὰ στρώνῃ στάχτην, νὰ χρησιμοποιῇ ὡς κλίνην τὸ ἔδαφος, καὶ νὰ μὴν ζητῇ τίποτε ἐπὶ πλέον, νὰ εἶναι κεκλεισμένη εἰς στενὸν δωμάτιον, νὰ συναναστρέφεται μὲ τοὺς προφήτας, νὰ διάγῃ τὸν βίον της μὲ τὴν μελέτην τοῦ θανάτου, νὰ ἔχῃ νεκρωθῇ πρὸ τοῦ θανάτου, νὰ καταπονῆται ἀπὸ τὴν πεῖναν, τὴν ἀγρυπνίαν, τὴν δίψαν, καὶ τὰς φαντασιοπληξίας τῆς παρούσης ζωῆς νὰ περιφρονῇ περισσότερον ἀπὸ σάπια φύλλα· πές μου θὰ τὴν ὀνομάσῃς γυναῖκα; Δὲν θὰ τὴν ἐντάξῃς εἰς τὸν ὅμιλον τῶν ἀγγέλων, ἀφοῦ τὴν ἀπαλλάξῃς καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν τάξιν τῶν ἀνδρῶν, 352 A διότι ἂν καὶ ἔχῃ γυναικείαν φύσιν ἐπιδεικνύει τόσον ὑψηλὴν φιλοσοφίαν;

4. Καὶ ποῖος ἔχει ἀντίρρησιν εἰς αὐτά; Δὲν ὑπάρχει κανείς. Ἄκουσε πῶς ἦσαν αἱ γυναῖκες καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀποστόλων. Ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ λέγει εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς Ρωμαίους. «Συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, διάκονον οὖσαν τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κεγχρεαῖς, ἥτις προστάτις πολλῶν ἐγεννήθη καὶ ἐμοῦ αὐτοῦ» (Ρωμ. 16, 1). Ὦ Παῦλε, τί λέγεις; Μία γυναῖκα ἔγινε προστάτις σου καὶ δὲν ἐντρέπεσαι καὶ δὲν κοκκινίζεις νὰ τὸ λέγῃς; Ὄχι μόνον δὲν ἐντρέπομαι, ἀλλὰ καὶ καυχῶμαι ἐπὶ πλέον. Καὶ ὁ Δεσπότης ὁ ἰδικός μου δὲν ἐντρέπετο νὰ ἔχῃ ὡς μητέρα γυναῖκα. Μοῦ ἔγινε προστάτις B ὄχι ἁπλῶς ἐπειδὴ ἦτο γυναῖκα, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔζη τὸν κατὰ Χριστὸν βίον καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ τῆς εὐλαβείας.

Καὶ πῶς ἔγινε προστάτις τοῦ Παύλου; Ἀπὸ ποῖον πρᾶγμα εἶχεν ἀνάγκην ὁ Παῦλος, αὐτὸς ποὺ περιῆλθεν ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην, αὐτὸς ποὺ δὲν ἐφρόντιζε τὸ σῶμα του, αὐτὸς ποὺ κατενίκησε τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, αὐτὸς ποὺ ἐξεδίωκε τὰ δαιμόνια, αὐτὸς ποὺ ἐθεράπευε τὰς ἀσθενείας διὰ τῶν ἐνδυμάτων του, αὐτὸς τοῦ ὁποίου τὴν φωνὴν καὶ τὴν

σκιὰν ἀκόμη ἔτρεμεν ὁ διάβολος, αὐτὸς ποὺ ὡς ἄγγελος ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν πιστῶν, αὐτὸν ποὺ ἐσεβάσθησαν τὰ θηρία, αὐτὸς ποὺ τὸν ἐσεβάσθη τὸ πέλαγος καὶ ποὺ τὸν ἐκράτησεν ἐπὶ μίαν νύκτα καὶ μίαν ἡμέραν καὶ δὲν τὸν ἔπνιξεν, αὐτὸς ποὺ ἦτο πολίτης τοῦ παραδείσου, αὐτὸς ποὺ ἀνηρπάγη μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, αὐτὸς ποὺ συμμετεῖχεν εἰς τὰ ἀπόρρητα τοῦ Θεοῦ, C αὐτὸς ποὺ ἐκοπίασεν περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, ὁ νυμφαγωγὸς τῆς ἐκκλησίας, ὁ κῆρυξ τῶν Ἐθνῶν, αὐτὸς ποὺ περιέτρεξεν ὅλην τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ ἔστησε παντοῦ τρόπαια τῆς ἀνδρείας του, αὐτὸς ποὺ ἐπάλαιε συνεχῶς μὲ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν, αὐτὸς ποὺ ἠγωνίζετο πρὸς τὴν γυμνότητα καὶ τὸν παγετὸν καὶ ἔλεγεν «Μέχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνητεύομεν» (Α´ Κορ. 4, 11), αὐτὸς ποὺ εἶχε νεκρωθῆ ὡς πρὸς τὸν κόσμον, αὐτὸς ποὺ ἐθεώρει ὡς νεκρὸν τὸν κόσμον, ὁ πολίτης τῶν οὐρανῶν, ὁ μανιώδης ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ, ὁ θερμότερος τοῦ πυρός, ὁ δυνατώτερος σιδήρου, ὁ στερεώτερος ἀδάμαντος, αὐτὸς λοιπὸν δὲν ἐντρέπεται ὅταν λέγῃ διὰ τὴν γυναῖκα ὅτι «Προστάτις πολλῶν ἐγενήθη καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ;».

Καὶ δὲν τὸ λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ γράφει· καὶ δὲν τὸ γράφει μόνον ἁπλῶς, D ἀλλὰ ἀπηύθυνε ταῦτα καὶ εἰς τόσον μεγάλο πλῆθος Ρωμαίων, οἱ ὁποῖοι ὑπερηφανεύοντο καὶ ἐμεγαλοφρόνουν διὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἀξιώματα. Καὶ δὲν τὴν ἔστελε μόνον εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ ἤθελε νὰ γίνῃ γνωστὸν καὶ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Διότι ἐὰν δὲν ἤθελε δὲν θὰ ἐσημείωνεν αὐτὸ εἰς τὴν ἐπιστολήν· τώρα ὅμως ἐπειδὴ θέλει νὰ παραδοθῇ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν αἰωνίαν ἐνθύμησιν ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν συνιστᾶ τὴν γυναῖκα καὶ διεγείρει τὴν προσοχὴν ὅλων πρὸς τὴν φροντίδα ποὺ ἐπέδειξεν ἐκείνη, ἀφ᾽ ἑτέρου τὴν ὀνομάζει προστάτιν του χωρὶς νὰ ἐντρέπεται καὶ νὰ ἐρυθριᾷ. Τόσον σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι καὶ εἰς τὸ γυναικεῖον σῶμα ἡ ψυχὴ ποὺ ζῇ κατὰ Χριστόν.

Αὐτὰ δὲ τὰ λέγω διὰ νὰ μὴ προφασίζεται ἡ γυναῖκα καὶ λέγῃ ὅτι ἐπειδὴ εἶμαι γυναῖκα δὲν ἔφθασα εἰς μεγάλον βαθμὸν εὐλαβείας. Διότι ἰδοὺ αὐτὴ εἶναι γυναῖκα, καὶ ἡ γυναικεία φύσις δὲν ἔγινε ἐμπόδιον, E ἀλλὰ κατηξιώθη νὰ γίνῃ προστάτις τοῦ Παύλου καὶ νὰ διακηρυχθῇ τοῦτο εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην. Πῶς ὅμως ἔγινεν προστάτις του; Ἴσως ἐπειδὴ τὸν ἐγλύτωσεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους; Ἐνῷ ἦτο δεμένος παρεκάθησεν πλησίον του, ἐνῷ ἦτο ἁλυσοδεμένος τὸν ἐπαρηγόρει φροντίζων διὰ τὰς καθημερινάς του ἀνάγκας, αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐπεβουλεύοντο τοὺς ἀπεμάκρυνεν, παρέδωκε τὸν ἑαυτόν της εἰς θάνατον ὥστε νὰ γλυτώσῃ ὁ Ἅγιος ἐκεῖνος ἀπὸ τὰς ἐπερχομένας κακὰς περιστάσεις.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐγκωμιάζει καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτὴν εὑρισκομένους λέγων· «Ἀσπάσασθε Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν» (Ρωμ. 16, 3). Ἴδε λοιπὸν καὶ ἐδῶ λάμπουσαν τὴν γυναῖκα. Διότι ἂν καὶ μία εἶναι ἡ ξυνωρίς[9] ὅμως ἔχει προταχθῇ ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὸν ἄνδρα, 153 A διότι δὲν εἶπεν «Ἀκύλαν καὶ Πρίσκιλλαν» ἀλλὰ «Πρίσκιλλαν καὶ Ἀκύλαν». Ποῖοι ὅμως ἦσαν οὗτοι;

Σκηνοποιοὶ ὡς πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἐργαζόμενοι εἰς ἐργαστήριον· ὅμως οὔτε τὸ ἐπάγγελμα οὔτε ἡ πτωχεία ἔγινεν εἰς αὐτοὺς ἐμπόδιον, ἀλλὰ ἄφησεν ὅλην τὴν πόλιν ὁ μακάριος Παῦλος καὶ ἦλθεν εἰς αὐτὸ τὸ ἐργαστήριον. Χάριν τίνος καὶ διὰ ποῖον λόγον; Ὄχι ἐπειδὴ εἶχε κίονας, οὔτε ἐπειδὴ τὸ δάπεδον ἦτο στολισμένον μὲ πλάκας καὶ ψηφιδωτά, οὔτε ἐπειδὴ εἶχε χρυσοῦν ὄροφον, οὔτε ἐπειδὴ εἶχε πλῆθος δούλων, οὔτε ἐπειδὴ θὰ εἶχε τὴν περιποίησιν τῶν εὐνούχων, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦτο τὸ δωμάτιον τοῦτο ἀπηλλαγμένον ἀπὸ ὅλα αὐτά· διότι ἡ γυναῖκα καὶ ὁ ἄνδρας συνεκέντρωναν τὰ ἀγαθὰ μὲ τὴν τιμίαν ἐργασίαν των B καὶ ἔκαμαν τὴν οἰκίαν των ἐκκλησίαν ὄχι μὲ τὸ νὰ ἁρπάζουν καὶ νὰ πλεονεκτοῦν, ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντες τὴν ἀπαραίτητον τροφὴν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ σώματος. Δι᾽ αὐτὸ λοιπὸν καὶ ὁ Παῦλος ἐθεώρησε κατάλληλον τὸ οἴκημα αὐτὸ διὰ νὰ παραμείνῃ· καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι ἔμενεν ἐκεῖ ἐπειδὴ ἀπεδέχθη τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς των, ἄκουσε αὐτὰ ποὺ λέγει· «Οἵτινες ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου τὸν ἑαυτῶν τράχηλον ὑπέθηκαν· οἷς οὐκ ἐγὼ μόνος εὐχαριστῶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν Ἐθνῶν».

Εἶδες ὅτι οὔτε ἡ γυναικεία φύσις, οὔτε τὸ ἐπάγγελμα οὔτε ἡ πτωχεία δὲν ἀποτελοῦν ἐμπόδιον διὰ τὸν δρόμον τῆς ψυχῆς; Εἶδες γυναῖκα καὶ ἄνδρα νὰ δέχωνται ξένον ὄχι μόνον εἰς τὴν τράπεζαν, ἀλλὰ νὰ δέχωνται τὸν ἀπόστολον καὶ διὰ τοῦ αἵματός των; C Τί καὶ ἂν δὲν ἐσφάγησαν; Ὅμως αὐτοὶ τὸ σῶμα των παρέδωσαν καὶ ζῶντες ἔγιναν μάρτυρες καὶ πολλὰς φορὰς μάρτυρες, πάντοτε προτάσσοντες τὰ σώματά των διὰ νὰ σφαγοῦν ἀντὶ τοῦ Παύλου. Διότι δὲν εἶπε αὐτοὶ ποὺ ἐξώδευσαν χρήματα, αὐτοὶ ποὺ ἤνοιξαν τὴν οἰκίαν των, ἀλλ᾽ ἀνέφερεν ἐκεῖνο ποὺ ἦτο μεγαλύτερον ὅλων, τὸν φόνον, φέρει τὴν σφαγὴν εἰς τὸ μέσον, διὰ νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπροθυμήθησαν καὶ νὰ ἀποκοποῦν αἱ κεφαλαί των χάριν ἐμοῦ.

---

9. Ἅρμα συρόμενον ὑπὸ δύο ἵππων. Ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου.
10. Χαλκοῦν νόμισμα πέντε λεπτῶν, πεντάλεπτον· συνεκδοχικῶς σημαίνει τὸ ἐλάχιστον χρηματικὸν ποσόν, κάθε τι ποὺ ἔχει ἐλαχίστην ἀξίαν, πρᾶγμα ἀσήμαντον.

Ἂς τὰ ἀκούσουν αὐτὰ οἱ νεόπλουτοι ποὺ μετὰ δυσκολίας δίδουν ὀβολὸν[10] εἰς τοὺς ἁγίους· ἐκεῖνοι τὸ αἷμα των ἔδωκαν, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν διέθεσαν διὰ νὰ διασώσουν καὶ περιποιηθοῦν τὸν ἅγιον. D Οἱ παρόντες ὅμως οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀπὸ τὴν περιουσίαν των δὲν θὰ ἐδέχοντο νὰ δώσουν μὲ εὐχαρίστησιν εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην· ὅμως ἡ Πρίσκιλλα καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν των ἔδωκαν. Βλέπεις τί ἀξίζει ἡ γυναίκα ποὺ ζῇ κατὰ Χριστόν; Πόσον ἀξίζει ὁ ἄνδρας ποὺ ζῇ εἰς τὴν πτωχείαν καὶ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος;

Αὐτοὺς λοιπὸν ἂς μακαρίσωμεν, αὐτοὺς νὰ μιμηθοῦμε, καὶ ἀφοῦ παραβλέψωμεν τὰ παρόντα, ἂς τὰ δώσωμεν ὅλα χάριν τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ ἀξιωθῶμεν καὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα καὶ συγχρόνως εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ, D ΑΦΟΥ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΣ ΑΝΕΓΝΩΣΑΝ ΓΟΤΘΟΙ, ΚΑΙ ΩΜΙΛΗΣΕΝ ΠΡΟ ΑΥΤΟΥ ΓΟΤΘΟΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ.

1. Ἤθελα νὰ παρευρίσκωνται σήμερον οἱ Ἐθνικοὶ διὰ νὰ ἀκούσουν αὐτὰ ποὺ ἔχουν ἀναγνωσθῆ καὶ νὰ μάθουν πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ σταυρωθέντος, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ σταυροῦ, πόση εἶναι ἡ εὐγένεια τῆς Ἐκκλησίας, πόση ἡ δυναμικότης τῆς πίστεως, πόση ἡ αἰσχύνη τῆς πλάνης, πόση ἡ γελοιοποίησις τῶν δαιμόνων. Διότι αἱ μὲν διδασκαλίαι τῶν φιλοσόφων καὶ εἰς τοὺς ὁμογλώσσους των ἀκόμη ἔχουν ἀφανισθῆ, αἱ δὲ ἰδικαί μας καὶ εἰς τοὺς ἑτερογλώσσους ἀκόμα ἔχουν πολλὴν δύναμιν. Καὶ ἐκεῖναι μὲν ἔχουν διασπασθῆ εὐκολώτερα καὶ ἀπὸ τὴν ἀράχνην, E αἱ ἰδικαί μας ὅμως ἔχουν γίνει πιὸ στερεαὶ καὶ ἀπὸ ἀδάμαντα.

Ποῦ εἶναι αἱ διδασκαλίαι τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῶν ἄλλων σοφῶν τῶν Ἀθηνῶν; Ἔχουν σβυσθῆ. Ποῦ εἶναι ἡ διδασκαλία τῶν ἁλιέων καὶ τῶν σκηνοποιῶν; Ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Βαρβάρων, καθὼς ἠκούσατε σήμερον, διαλάμπει φωτεινοτέρα τοῦ ἡλίου. Καὶ Σκύθαι καὶ Θρᾶκες καὶ Σαυρομάται[11] καὶ Μαῦροι καὶ Ἰνδοὶ καὶ αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα μέρη τῆς Οἰκουμένης, ἀφοῦ μετέφρασαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν ἰδικήν των γλῶσσαν τὸ μελετοῦν, πρᾶγμα ποὺ οὔτε εἰς τὸν ὕπνον τους οἱ σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἔφερον πώγωνα 372 A καὶ ἐφοβέριζαν μὲ τὸ ραβδί των ὅσους συναντοῦσαν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐκουνοῦσαν τὶς μποῦκλες τῶν μαλλιῶν τους καὶ ἐπεδείκνυον λεόντων μᾶλλον παρὰ ἀνθρώπου ὄψιν. Τὰ ἰδικά μας ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι καὶ ἡ φιλοσοφία δὲν κρίνεται ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴν σωφροσύνην. Διότι ἡ μὲν πόρνη ἐπειδὴ δὲν ἔχει κάλλος φυσικὸν μὲ φκιασίδια καὶ βαφὰς ὀφθαλμῶν καὶ μὲ λευκὰ ἐνδύματα καὶ μὲ ἄλλα τέτοια τεχνάσματα προσθέτει εἰς τὸν ἑαυτόν της κάποιαν ὡραιότητα τεχνητὴν καὶ συγκα-

11. Σαυρομάται ἢ Σαρμάται· οἱ κάτοικοι τῆς Σαρματίας.

λύπτει τὴν ἀσχημίαν της. Ἡ κοπέλλα ὅμως ποὺ ἔχει φυσικὴν ὡραιότητα καὶ εἶναι χαριτωμένη καὶ εὐγενὴς ἀφήνει γυμνὸν τῆς φύσεως τὸ δῶρον νὰ ἀγωνίζεται, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ αὐτὰ τὰ βοηθήματα, ἀλλὰ τὰ ἀπορρίπτει, B ὥστε νὰ μὴν ἐπισκιάσῃ τὴν φυσικὴν ὡραιότητα μὲ τὰ τεχνητὰ αὐτὰ στολίδια. Αὐτὸ ἠμποροῦμε νὰ τὸ ἐφαρμόσωμεν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπὶ τῶν ἔξω τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι δὲν ἔχουν φυσικὴν ὡραιότητα καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ στολίζωνται διὰ τῆς εὐσεβείας, στολίζουν τὰ ἰδικά τους διὰ τῆς εὐφραδείας, διὰ τῶν καλῶν λόγων, διὰ τῶν διαφόρων ρητορικῶν σχημάτων, διὰ τῶν κομμώσεων καὶ τῶν φαιδροτήτων καὶ δι' ἄλλων τοιούτων πραγμάτων. Εἰς τοὺς ἰδικούς μας ὅμως διδασκάλους δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ἀπορρίπτουν καὶ ἀπομακρύνουν τὰ ἐπίπλαστα στολίδια καὶ ἐπιδεικνύουν τὴν φυσικὴν ὡραιότητα χωρὶς νὰ ὀξύνουν τὴν γλῶσσαν των, καὶ χωρὶς νὰ ἐπιδιώκουν ἐγκώμια, ἀλλὰ φιλοσοφοῦν διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἰδεῶν καὶ διὰ τῆς ἐπιδείξεως τῶν ἔργων καὶ τοῦ ὀρθοῦ βίου C διακηρύττουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐνοικεῖ εἰς αὐτούς.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν ἐσαγήνευσαν μόνον τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκατοίκητον, ὄχι μόνον τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ τὴν θάλασσαν· ὄχι μόνον τὰς πόλεις, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς λόφους καὶ τὰς δασώδεις κοιλάδας· ὄχι μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὰς βαρβαρικὰς χώρας· ὄχι μόνον αὐτοὺς ποὺ κατέχουν ἀξιώματα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ εὑρίσκονται εἰς μεγάλην πτωχείαν· ὄχι μόνον ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας· ὄχι μόνον τοὺς γέροντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς νέους. Δὲν ἔφθασαν δὲ μόνον μέχρις ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη πιὸ πέρα· καὶ μὴ ἀρκεσθέντες μόνον εἰς τὴν ἰδικήν μας Ἤπειρον ἐξεπέρασαν τὸν Ὠκεανὸν D καὶ συνέλαβον ἐντὸς τῶν δικτύων των καὶ τὰς βαρβαρικὰς χώρας καὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους, καὶ ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἔφθασαν, θὰ ἴδῃς νὰ περιφέρωνται τὰ ὀνόματα τῶν ἁλιέων εἰς τὰ στόματα ὅλων ὄχι ἐπειδὴ ὡς ἁλιεῖς εἶχον δύναμιν, ἀλλὰ διότι ἡ δύναμις τοῦ σταυρωθέντος ἔκαμεν αὐτοὺς νὰ προκόπτουν παντοῦ, καὶ ἀπεδείκνυεν τοὺς ἰδιώτας σοφωτέρους ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἀφανοτέρους ἰχθύων, πιὸ νευρώδεις ἀπὸ τοὺς ρήτορας, τοὺς λογογράφους[12] καὶ τοὺς σοφιστάς.

Ἂς μὴ νομίσῃ λοιπὸν κανεὶς ὅτι ἀποτελεῖ αἰσχύνην τῆς Ἐκκλησίας τὸ ὅτι συνετελέσαμεν ὥστε νὰ βγοῦν εἰς τὸ μέσον οἱ βάρβαροι καὶ νὰ ὁμιλήσουν, διότι αὐτὸ εἶναι κόσμημα διὰ

12. Ὀνομάζοντο οὕτω ἐκεῖνοι ποὺ συνέτασσον δικανικοὺς λόγους χάριν ἄλλων.

τὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι καλλώπισμα, εἶναι ἀπόδειξις τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως· αὐτὸ ἔλεγεν καὶ ὁ προφήτης, προφητεύων ἐκ τῶν ἄνω· E «Οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν· εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ρήματα αὐτῶν» (Ψαλμ. 18, 4-5). Τοῦτο καὶ ὁ Ἠσαΐας καθιστῶν γνωστὸν πάλιν μὲ ἄλλα λόγια ὑπαινίσσετο λέγων· «Λύκοι καὶ ἄρνες ἅμα βοσκηθήσονται, καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ, καὶ λέων ὡς βοῦς φάγεται ἄχυρα» (Ἡσ. 65, 25). Δὲν τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ἐννοῶν λέοντας καὶ ἀρνιὰ καὶ λεοπαρδάλεις καὶ ἐρίφους, ἀλλὰ προέλεγεν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐδείκνυεν ὅτι καὶ οἱ θηριώδεις ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θὰ ἡμερωθοῦν τόσον διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ κηρύγματος, ὥστε νὰ συγχρωτίζωνται μὲ τοὺς ἡμερωτέρους καὶ πραοτέρους ἀνθρώπους. 373 A Καὶ αὐτὸ τὸ ἔχετε ἰδεῖ σήμερον· οἱ πλέον βάρβαροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ εὑρίσκωνται μαζὶ μὲ τὰ πρόβατα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ εἶναι κοινὴ ἡ τροφὴ καὶ μία ἡ μάνδρα καὶ μία τράπεζα κοινὴ νὰ ὑπάρχῃ ἔμπροσθεν ὅλων.

2. Ἂς ἐντρέπωνται οἱ Ἰουδαῖοι οἱ ὁποῖοι ἀναγινώσκουν μὲν τὰς Γραφὰς ἀγνοοῦν ὅμως τὰ νοήματα αὐτῶν. Ἂς σκεπάσουν τὰ πρόσωπά των οἱ Ἐθνικοὶ ποὺ λατρεύουν τοὺς λίθους καὶ κυνηγοῦν τὸ σκότος, βλέποντες λάμπουσαν τὴν ἀλήθειαν φωτεινότερον ἀπὸ τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἡλίου. Ἂς καλλωπίζεται ἡ Ἐκκλησία ἡ ὁποία λάμπει καὶ σκιρτᾶ ἀπὸ χαρὰν δι' ὅλων τούτων. Ὅπως εἶναι κοινὸς ὁ ἥλιος καὶ ἡ γῆ καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὁ ἀέρας, ἔτσι πολὺ περισσότερον ἔγινεν κοινὸς ὁ λόγος τοῦ κηρύγματος· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· B «Ἵνα τινὰ καρπὸν σχῶ καὶ ἐν ὑμῖν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν. Ἕλλησί τε καὶ βαρβάροις, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί· οὕτω τὸ κατ' ἐμὲ πρόθυμον καὶ ὑμῖν τοῖς ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελίσασθαι» (Ρωμ. 1, 13-15).

Καὶ διατί θαυμάζεις ἂν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γίνεται τὸ ἴδιον ποὺ γίνεται καὶ εἰς τὴν Παλαιάν; Διότι ὁ πρῶτος ποὺ ἔγινε πρόγονος καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Συναγωγῆς, ἐκείνων μὲν —τῶν Ἰουδαίων— κατὰ σάρκα, ἡμῶν δὲ —τῶν Χριστιανῶν— κατὰ πνεῦμα, ἦτο βάρβαρος καὶ ὡδηγήθη ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Περσίας[13] —διὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ λέγω — καὶ οὔτε ἐδιδάχθη γράμματα, οὔτε μετεῖχεν εἰς τὰς προφητείας· δὲν εἶχεν διδάσκαλον, δὲν ἐγνώριζεν τὴν ἱστορίαν διότι δὲν εἶχεν γεννηθῆ ἀκόμη ὁ Μωϋσῆς· C δὲν εἶχε μάθει τίποτε διὰ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, οὔτε ἐδιδάχθη ὅσα θὰ συνέβαινον μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ἐνῷ ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη εἰς τὰ

13. Πατρὶς τοῦ Ἀβραὰμ ἦτο ἡ Οὒρ τῆς Μεσοποταμίας

βάθη τῆς Περσίας τόσον πολὺ ἐφιλοσόφησεν ὥστε ἐπρόλαβε πολλὰς ἐντολὰς τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐπραγματοποίησεν αὐτὰς ἐμπράκτως. Διότι ὅταν διετάχθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ οἰκίαν καὶ φίλους καὶ συγγενεῖς, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ξένην χώραν, δὲν ὑπέστη τίποτε τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε κατελήφθη ἀπὸ συμπάθειαν, οὔτε ἐσκέφθη μόνος του διὰ νὰ εἰπῇ· θὰ ἀφήσω τὸ σίγουρο καὶ θὰ πορευθῶ εἰς τὰ ἄδηλα καὶ ἀφανῆ;. Ἔχων ὅμως τὴν πίστιν ὡς ὁδηγὸν καὶ κρατῶν τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Θεοῦ ἀντὶ βακτηρίας, αὐτὰ ποὺ εἶχεν εἰς τὰς χεῖρας του **D** τὰ ἐγκατέλειπε καὶ ἔπαιρνε αὐτὰ ποὺ ἦσαν μόνον ἐλπίς. Ἄλλωστε καὶ κατὰ τοῦτο εἶναι πρόγονος τῆς Ἐκκλησίας· διότι καὶ ἡμεῖς κελευόμεθα νὰ παραβλέπωμεν τὰ βιωτικὰ πράγματα καὶ αὐτὰ ποὺ φαίνονται καὶ νὰ ἀποβλέπωμεν διὰ τῆς ἐλπίδος πρὸς ἐκεῖνα ποὺ δὲν φαίνονται, καὶ νὰ εἴμεθα σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν ποὺ εἶναι ἡ ἄγκυρα τῆς σωτηρίας μας καὶ νὰ ἐπιδιώκωμεν ἐκεῖνα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε· «Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν· ἐλπὶς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς» (Ρωμ. 8, 24)· καὶ πάλιν· «Τὸ γὰρ παραυτίκα ἐλαφρὸν τῆς θλίψεως ἡμῶν, καθ' ὑπερβολὴν εἰς ὑπερβολὴν αἰώνιον βάρος δόξης κατεργάζεται ἡμῖν μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα» (Β´ Κορ. 4, 17 - 18).

Ὅταν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του ὁ μακάριος Ἀβραὰμ **E** καὶ ἔστησε καλύβαν εἰς τὴν ξένην χώραν, ἀποστολικὰ προστάγματα διὰ τῶν ἔργων του ἐφανέρωσεν. Διότι ἀφοῦ ἔστησε τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο τρόπαιον καὶ κατήγαγε τὴν παράδοξον ἐκείνην νίκην, καὶ ὑπερίσχυσε τῶν Βαρβάρων, ὄχι διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ σώματος του, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως καὶ παρεκαλεῖτο ἀπὸ τοὺς σωθέντας νὰ ἀμειφθῇ διὰ τοὺς κόπους ἐκείνους καὶ τὰς ταλαιπωρίας, καὶ ὅταν ὁ βάρβαρος τοῦ ἔλεγε «Λάβε σὺ τὸν ἵππον, καὶ δὸς ἡμῖν τοὺς ἄνδρας» τί λέγει; «Ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν Ὕψιστον, εἰ λήψομαι παρὰ σοῦ σπαρτίον ἕως σφαιρωτῆρος ὑποδήματος» (Γεν. 14, 21 - 23). Εἶδες πῶς ἐξεπλήρωσε τὴν Εὐαγγελικὴν ἐκείνην ἐντολὴν ποὺ λέγει **374 A** «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε»; (Ματθ. 10, 8).

Καὶ ὁ Μωϋσῆς πάλιν καὶ αὐτὸς εἰς βαρβαρικὴν οἰκίαν καὶ ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη· ὅμως τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν τὸν ἔβλαψεν καθόλου ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐφιλοσόφει ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν Πατριάρχην, μὲ τὸ νὰ ἐμπαίζῃ τὴν Συβαριτικὴν τράπεζαν[14] καὶ νὰ ὀρθῇ πάνω ἀπὸ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν ἐκείνων,

14 Ἡ Σύβαρις ἦτο πόλις τῆς κάτω Ἰταλίας μεταξὺ τῶν ποταμῶν Συβάρεως καὶ Κράθιδος, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Ἀχαιῶν ἐξ Ἑλίκης καὶ Ἰώνων ἐκ

καὶ νὰ ἀτιμάσῃ τὸν πλοῦτον, τὴν βασιλείαν καὶ τὰ σκῆπτρα τῆς Αἰγύπτου καὶ νὰ προχωρήσῃ οἰκειοθελῶς εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς του ποὺ ἠσχολοῦντο μὲ τὸν πηλὸν καὶ τὴν πλινθοποιΐαν. Καὶ διὰ τοῦτο θαυμάζων αὐτὸν ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Μείζονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν Αἰγύπτου θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ» (Ἑβρ. 11, 26)· καὶ ἔπειτα δεικνύων τὸν διδάσκαλον τῶν ἀγαθῶν τούτων προσθέτει· **B** «Τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐκαρτέρησεν» πρᾶγμα ποὺ ἦτο ἀπόδειξις μεγίστης πίστεως. Λοιπὸν ἂς μὴ νομίζωμεν ὅτι εἶναι ἐντροπὴ τὸ νὰ ὑπάρχουν βάρβαροι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἀντιθέτως τοῦτο ἀποτελεῖ κόσμημα δι' αὐτήν, διότι καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος Ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὅταν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον πρώτους τοὺς Βαρβάρους ἐκάλεσε, διότι ὅταν ἐγεννήθη καὶ ἐτέθη εἰς τὴν φάτνην, ἦλθον οἱ μάγοι ἀπὸ τὴν Περσίαν καὶ προσεκύνησαν αὐτόν.

Ὢ τῶν παραδόξων καὶ καινῶν πραγμάτων! Ὅταν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν πόλιν τὸν ὑποδέχονται ὅλοι μὲ ἀψῖδας καὶ λαμπάδας, καὶ οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ οἱ δυνάσται τὸν προϋπαντοῦν ὅλοι μὲ χαρούμενην ὄψιν, ἐπίσης μὲ αὐλοὺς καὶ φλογέρας καὶ κιθάρας καὶ μὲ κάθε μουσικὸν εἶδος, καὶ μὲ ἐνδύματα λαμπρά, **C** καὶ μὲ κοσμήματα καὶ μὲ μεγάλην τιμήν. Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν γῆν ὁ βασιλεὺς τῶν οὐρανῶν, τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν συνέβη, ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα τούτων τὸν προϋπάντησαν, δηλαδὴ καλύβη καὶ σκηνὴ καὶ φάτνη, καὶ μητέρα ποὺ ἐφαίνετο νὰ εἶναι ἄσημος, καὶ πτωχεία καὶ μάλιστα πολὺ μεγάλη. Καὶ βεβαίως ἐὰν ἤθελεν, ἠμποροῦσε, ὅταν ἦλθε, νὰ κινήσῃ τὸν οὐρανόν, νὰ κάμῃ νὰ σείεται ἡ γῆ καὶ νὰ ἀποστείλῃ ἀστραπάς. Διατί ὅμως ἀναφέρω αὐτά; Ἐὰν ἐφανέρωνεν μόνον γυμνὴν μόνην τὴν Θεότητα, τοῦτο ἀπὸ πόσην λαμπρότητα καὶ φαιδρότητα δὲν θὰ ἦτο μεγαλύτερον; Ὅμως δὲν ἔκαμεν ἔτσι, διότι δὲν ἤθελεν νὰ καταστρέψῃ, ἀλλὰ νὰ σώσῃ, οὔτε νὰ ἐκπλήξῃ, ἀλλὰ νὰ διορθώσῃ, καὶ ἤθελεν ἐξ ἀρχῆς νὰ καταστείλῃ τὴν ἔπαρσιν τὴν ἀνθρωπίνην καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ματαιοδοξίαν. **D** Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς δὲν γίνεται μόνον ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ πτωχὸς ἄνθρωπος, καὶ ἐκλέγει τέτοιαν μητέρα, καὶ τόπον ἀσήμαντον, προτιμῶν τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς πτωχείας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τοὺς πόνους τοῦ τοκετοῦ ἀκόμη. Διότι πές μου ποιὰ γυναῖκα καὶ ἂν ἀκόμα εἶναι ἡ πτωχοτέρα ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀν-

Τροιζῆνος κατὰ τὸ 709 π.Χ. Ἕνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους της καὶ τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ἐν αὐτῇ κινήσεως ἤχθη εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ δύναμιν. Οἱ Συβαρῖται ἠσχολοῦντο μὲ εὐωχίας, συμπόσια, θεάματα καὶ μὲ παντὸς εἴδους ἀπολαύσεις, καὶ ἐκ τούτου ἐδημιουργήθη ὁ παροιμιώδης ὅρος «Συβαριτισμός», ὁ ὁποῖος ἐκφράζει τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς ζωῆς.

θρώπους καὶ εἶναι ἐπαίτης, δὲν ἔχει κλίνην διὰ νὰ τοποθετήσῃ τὸ νεογέννητον βρέφος της. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἐτοποθετήθη οὔτε εἰς κλίνην, ἀλλὰ ἐντὸς φάτνης, ὅπως ἔτυχε, καὶ ἐπὶ πλέον ὄχι μέσα εἰς οἰκίαν, ἀλλὰ ἐντὸς καλύβης. Τέτοια ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν κόσμον τόσον λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος. Ὅταν δὲ ἀκοῦς εἴσοδον μὴ νομίσῃς μετάβασιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλὰ συγκατάβασιν τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ.

3. E Διότι καὶ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ· «Ὅταν δὲ πάλιν εἰσαγάγῃ τὸν πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην» (Ἑβρ. 1, 6) ἀναγγέλει εἰς ἡμᾶς τὴν οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ, διότι ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν ποῦ θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰσέλθῃ; Ὠνόμασεν ὅμως ἔτσι τὴν διὰ τῆς οἰκονομίας φανέρωσίν του εἰς ἡμᾶς. Ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον ἦλθεν μὲ ταπεινὴν μορφὴν περιφρονῶν τὴν ἀλαζονείαν, καταστέλλων τὴν ἔπαρσιν, πείθων ὅλους νὰ εἴμεθα μετριόφρονες καὶ νὰ μὴ θεωροῦμεν ἀτιμωτικὴν τὴν πενίαν, οὔτε ἐξευτελιστικὴν τὴν πτωχείαν, νὰ μὴ ἐπιθυμοῦμε πολὺ τὸν πλοῦτον, καὶ νὰ μὴ νομίζωμεν ὅτι εἶναι μεγάλο πρᾶγμα ἡ φαντασμένη ἐπίδειξις, ἀλλὰ νὰ τὴν θεωροῦμεν ὡς ἀσθενεστέραν σκιᾶς, 375 A ὡς ἀναξιωπέραν ἀπὸ τὰ φύλλα, καὶ ἀπατηλοτέραν ἀπὸ τὰ ὄνειρα.

Ὅταν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἐκάλεσε βαρβάρους καὶ ὄχι μόνον ἁπλῶς βαρβάρους, ἀλλὰ καὶ μάγους οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον εἶδος τῆς ἀσεβείας. Ἐπειδὴ ἡ κατάστασις εἰς τὸν κόσμον δὲν ἦτο καλὴ καὶ ἐπεκράτει παντοῦ ἀσέβεια καὶ ὑψοῦτο παντοῦ κνίσσα καὶ καπνός,[15] καὶ δὲν ἴσχυεν ὁ νόμος, οὔτε οἱ προφῆται ἠδυνήθησαν νὰ διορθώσουν τὴν κατάστασιν αὐτήν, καὶ οὔτε αἱ παραινέσεις ὠφέλησαν, οὔτε τὰ θαύματα, οὔτε ἡ κόλασις καὶ ἡ τιμωρία, καὶ ἐμολύνετο ἡ γῆ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων αἱμάτων καὶ δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν οὔτε ἡ φυσικὴ συγγένεια «Ἔθυσαν γὰρ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας τοῖς δαιμονίοις» (Ψαλμ. 105, 37) καὶ κατεσκάπτοντο τὰ θυσιαστήρια, καὶ ἐφονεύοντο οἱ προφῆται, καὶ ὁ ναὸς τῆς εὐσεβείας ἐγίνετο ἐρείπιον B καὶ τόπος ὅπου ἐτοποθετοῦντο εἰδωλολατρικοὶ θεοὶ καὶ ὁ λαὸς ποὺ ἦλθεν διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ἄλλους ἐγίνετο αἰτία βλασφημίας εἰς τοὺς ἄλλους· «Τὸ γὰρ ὄνομά μου δι' ὑμᾶς βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι» λέγει· (Ἡσ. 52, 5)· καὶ ἐπειδὴ κατεφρονοῦντο αἱ θυσίαι καὶ αἱ ἑορταὶ καὶ αἱ νεομηνίαι καὶ τὰ Σάββατα καὶ εἶχεν ἀποβληθῆ πᾶν κατάλοιπον τῆς λατρείας, καὶ παρημελεῖτο ἡ ἀρετὴ καὶ ἠκούετο ἀπὸ ἐπάνω ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς κατηγοροῦσε, καὶ ἀπὸ κάτω ἡ φωνὴ τῶν προφητῶν ποὺ ἐθρηνοῦσαν, καὶ ἠκούοντο φωναὶ ἀπὸ παντοῦ ἐξ αἰτίας τῆς

15. Ἀναφορὰ εἰς τὰς θυσίας εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς θεούς.

κακῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπειδὴ ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς κακίας καὶ ὑπῆρχε πυκνὴ νεφέλη καὶ βαθὺ σκότος, καὶ ἐγίνοντο μὲν μὲ παρρησίαν τὰ ἔργα τὰ πονηρά, ἐξεδιώκοντο δὲ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς C καὶ ὑπῆρχε μεγάλη τρικυμία καὶ κύματα συνεχῆ καὶ πολλὰ ναυάγια, καὶ ὅλοι ἦσαν ναυαγισμένοι, καὶ δὲν εἰσηκούετο οὔτε ἡ φωνὴ τοῦ κυβερνήτου, οὔτε ἴσχυεν ἡ τέχνη τῶν ναυτῶν, ἀλλ' ἐπεκρατοῦσαν τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε οὐδεμία ἐλπὶς σωτηρίας καὶ δὲν ἐτολμοῦσε κανεὶς νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεόν· διότι πῶς θὰ ἐτολμοῦσεν, ἀφοῦ ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ προφῆται κατηγόρουν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἄγγελοι ποὺ ἐπιτηροῦν τὸ κάθε ἔθνος χωριστὰ ἐκρύπτοντο ἀπὸ ἐντροπήν; Ἐκάλει λοιπὸν ὁ καιρὸς τὸν Δημιουργὸν τοῦ παντός, αὐτὸν τὸν πλάστην ποὺ ἐδημιούργησεν ἐξ ἀρχῆς τὸ γένος ἡμῶν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦτο πολὺ δύσκολος ἡ ἀσθένεια καὶ μάλιστα ἐγεννήθη αὐτὴ ἐκ τῆς παραφροσύνης καὶ τῆς ἀλαζονείας καὶ κατεστρέφοντο καὶ ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ μέσα καὶ τὰ τέλη τῶν πραγμάτων, ἐξεπήδησεν ἀπὸ τοὺς πατρικοὺς θρόνους D καὶ ἦλθεν εἰς τὴν γῆν. Ὅταν ἀκούσῃς πάλιν ὅτι ἐξεπήδησεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν μὴ νομίζῃς ὅτι αὐτὸ σημαίνει μετάβασιν τοπικήν, οὔτε ἐρήμωσιν τῶν οὐρανῶν, διότι καὶ ὅταν ἀκόμη εὑρίσκετο εἰς τὴν μήτραν τῆς Παρθένου ἦτο καὶ τότε μετὰ τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ πῶς μὴ ἐξετάζῃς, οὔτε νὰ ζητᾷς ἐξηγήσεις, διότι ὅταν ὁ Θεὸς πράττῃ κάτι, διὰ τὴν παραδοχήν του χρειάζεται μόνον πίστις, συγκατάθεσις καὶ ὁμολογία. Ὅταν ἦλθε λοιπὸν καὶ εἶδε τὸν ἀσθενῆ νὰ κεῖται ἐπὶ τῆς κλίνης ἀπελπισμένος (ὅταν δὲ λέγω ἀσθενῆ ἐννοῶ τὸ ἀνθρώπινον γένος ποὺ κατέκειτο ὄχι ἐπὶ κοινῆς κλίνης, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς πονηρίας) καὶ νὰ ἔχῃ ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τοὺς ἰατρούς, νὰ πολιορκῆται ἀπὸ τὰ πάθη, νὰ ἔχῃ κατακυριευθῆ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, E νὰ κατέχεται ἀπὸ κάθε εἶδος ἀσθενείας ποὺ ἐνέσκηψεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ νὰ ἔχῃ χάσει ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἑαυτόν του, καὶ τὸν ἰατρὸν ὁ ὁποῖος τοῦ ἐδόθη διὰ τὰς πληγάς του νὰ εἶναι κατήγορος σκληρός, ἐννοῶ τὸν νόμον, καὶ νὰ αὐξάνουν αἱ κατηγορίαι, καὶ νὰ καθιστοῦν τὸν ἄνθρωπον ἄξιον μεγαλυτέρας τιμωρίας, καὶ τὴν τυραννικὴν ἐξουσίαν τῆς ἀσθενείας, καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κακῶν, ὅταν λοιπὸν εἶδεν τὸν ἀσθενῆ ποὺ δὲν ἐπεζήτει τίποτε ἄλλο παρὰ αὐτὸν ποὺ μᾶς διεμόρφωσεν ἐξ ἀρχῆς, βλέπε κατ' ἀρχὴν τί πράττει· ἐνδύεται τὴν ἰδικήν μας φύσιν ἡ ὁποία εἶχεν ἀσθενήσει καὶ εἶχεν ἡττηθῆ, διὰ νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ ἀγωνισθῆ πάλιν δι' αὐτῆς, καὶ ἀμέσως κατ' ἀρχὴν ἐκριζώνει τὴν ἀλαζονείαν, 376 A καθόσον αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία ὅλων τῶν κακῶν. Διότι τὸν Διάβολον, ὁ ὁποῖος

δὲν ἦτο Διάβολος, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα τὸν ἔκαμε νὰ εἶναι Διάβολος· καὶ τὸ ὑποδηλοῖ ὁ Παῦλος ὅταν λέγῃ· «Μὴ νεόφυτον, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ τοῦ διαβόλου» (Α΄ Τιμ. 3, 6). Αὐτὸ ἦταν ἡ αἰτία ὥστε νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ Ἀδὰμ ἐκ τοῦ παραδείσου, διότι ἤκουσε τὸ «ἔσεσθε Θεοὶ» (Γεν. 3, 5), καὶ ἐξαπατηθεὶς ἀπὸ τὴν προσδοκίαν αὐτὴν ἤγγισε τὸ δένδρον καὶ κατεπάτησε τὸν νόμον καὶ παρέβη τὴν ἐντολήν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς παρεσκεύασε τὸ κατάλληλον φάρμακον διὰ τὸ τραῦμα. Διότι ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει εἰς τὰ σώματα τὰ ἀντίθετα νοσήματα νὰ θεραπεύωνται διὰ τῶν ἀντιθέτων πρὸς αὐτὰ φαρμάκων καθὼς λέγουν καὶ τὰ τέκνα τῶν ἰατρῶν, ὅτι δηλ. καὶ τὸ ψυχραινόμενον θερμαίνομεν καὶ τὸ ξηρανθὲν ὑγραίνομεν· B τὸ ἴδιον λοιπὸν ἔκαμε καὶ ὁ Θεὸς εἰς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ ἀλαζονεία διήγειρε τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἔκαμε νὰ ἔχῃ φλεγμονήν, ἔθεσεν ἐπ᾽ αὐτῆς φάρμακον διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἔπαρσιν αὐτῆς καὶ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ οἴδημα. Ποῖον ὅμως φάρμακον; Τὴν περιεφρούρησε μὲ τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο δὲν ἔκαμε μόνον θνητὸν τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὸ ἔκαμε καὶ νὰ σήπεται καὶ νὰ καταστρέφεται, καὶ νὰ ἐκβάλῃ πηγὰς σκωλήκων, καὶ νὰ φθάνῃ εἰς τελείαν ἀποσύνθεσιν, καὶ νὰ εἶναι πλῆρες δυσωδίας, θέτων ἔτσι ἀπὸ νωρὶς τὰ θεμέλια τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ μὴ ἐπιτρέπων οὐδέποτε αὐτὸν ὁ ὁποῖος εἶναι ἀλαζὼν νὰ ὑψηλοφρονῇ. Διότι τί εἶναι δυσωδέστερον ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα; C Καὶ τί πιὸ μηδαμινὸν ἀπὸ νεκρὸν σῶμα;

4. Ὅμως μὴ στενοχωρηθῇς, ἀγαπητέ, ἀλλὰ σκέψου καὶ ἐδῶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διότι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν αὐτὸς ποὺ ἀποθνήσκει δὲν αἰσθάνεται αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν εἰς τὸ σῶμα του, διὰ νὰ ὑποφέρῃ, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ αὐτὸς ποὺ ζῇ μὲ ξένον σῶμα μανθάνει νὰ ἐξετάζῃ προσεκτικὰ τὰ πράγματα. Διότι καὶ ἂν μυρίας φορὰς καυχηθῇ καὶ ὑπερηφανευθῇ πολύ, ἐὰν ἐπισκεφθῇ τάφον καὶ αἰσθανθῇ τὴν δυσωδίαν, καὶ ἐνθυμηθῇ τὴν μηδαμινότητά μας, συστέλλεται καὶ συμμαζεύεται καὶ ὁδηγεῖται ἡ σκέψις του εἰς αὐτὸν τὸν Ἅδην. Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτὸ ἔγινε δι᾽ αὐτὸν τὸν λόγον, καὶ ὄχι διὰ νὰ καταφρονήσῃ τὴν ἡμετέραν φύσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ χαλιναγωγήσῃ τὴν παραφροσύνην τῆς σκέψεως καὶ διὰ νὰ διατηρῇ τὸν ἄνθρωπον εἰς συνεχῆ ταπεινοφροσύνην, D ἐπειδὴ ἐξ ἀρχῆς εἰς αὐτὸν τὸ ἁμάρτημα ἀπὸ ἐκεῖ ἔγινεν, ἄκουσε τί λέγει ὁ προφήτης Ἡσαΐας· «Ὅπως ἐξέπεσεν ἐξ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωῒ ἀνατέλλων» (Ἡσ. 14, 12). Καὶ δὲν τὸ λέγει αὐτὸ διὰ τὸ ἄστρον. Διότι δὲν ἔπεσε ποτὲ ὁ αὐγερινὸς ἀλλὰ ἔχει στερεωθῇ καὶ θεμελιωθῇ διὰ παντὸς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ βαδίζει τὸν

ἰδικόν του δρόμον. Τί σημαίνει λοιπὸν αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ προφήτης· «Πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωῒ ἀνατέλλων»; Τὸ λέγει αὐτὸ διὰ κάποιον βάρβαρον βασιλέα· τὸν ὀνομάζει δὲ ἑωσφόρον λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο ἔνδοξος, λόγῳ τοῦ βασιλικοῦ του στέμματος καὶ τοῦ πορφυροῦ ἐνδύματος καὶ λόγῳ τῆς ἀκτινοβολίας τῶν περιστοιχιζόντων αὐτῶν E καὶ διὰ τὴν λάμψιν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ ὅπλα καὶ διὰ τὸν λάμποντα χρυσόν, διὰ τὰ δόρατα τὰ ἠκονισμένα καὶ ἐξαστράπτοντα, δι᾽ ὅλην τὴν ἄλλην ἐντύπωσιν ποὺ προκαλεῖ καὶ διὰ τὸ ὅτι ὁδηγεῖ ὅλα τὰ ἄλλα. Ὅτι δὲ δὲν τὸ λέγει περὶ τοῦ ἑωσφόρου, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα μεταφορικῶς, ἀφοῦ εἶπε «Πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωῒ ἀνατέλλων;» λέγει ἐν συνεχείᾳ· «Σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ καρδίᾳ σου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ θήσω τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ» (Ἡσ. 14, 13). Ὅτι δὲ ὁ ἀστὴρ δὲν ἔχει οὔτε διάνοιαν, οὔτε νοῦν, οὔτε λόγια, εἰς ὅλους εἶναι γνωστὸν βεβαίως, ἀλλὰ τὸ λέγει τοῦτο διὰ κάποιον βασιλέα βλάσφημον καὶ ἀλαζόνα καὶ καυχησιολόγον καὶ καυχώμενον δι᾽ αὐτά. Ποῖος εἶναι ὁ βασιλεὺς αὐτός; 377 A Δύναμαι νὰ σᾶς τὸν ὀνομάσω, ὅμως διὰ νὰ μὴ τὰ πληροφορῆσθε ὅλα ἀπὸ ἐμέ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι νὰ ἐρευνᾶτε μὲ σύνεσιν καὶ προσοχὴν τοὺς θησαυροὺς τῆς θείας Γραφῆς ἀκολουθήσατε τὸ χωρίον τοῦ προφήτου καὶ θὰ μάθετε καὶ ποῖος εἶναι ὁ βασιλεὺς καὶ ποίου ἔθνους βασιλεὺς ἦτο, καὶ πότε ἔζησεν. Διότι λέγει· «Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν καὶ σοφώτερος ἔσται» (Παροιμ. 9, 9).

Επειδὴ λοιπὸν ὁ βασιλεὺς αὐτὸς μολονότι ἦτο λαμπρὸς καὶ ἔνδοξος καὶ εἶχεν μεγάλην περιουσίαν πλούτου καὶ ἐπεσκέφθη ὅλην τὴν οἰκουμένην καὶ ἐπέκτεινε τὴν βασιλείαν του, διὰ μιᾶς ἀνηρπάγη καὶ ἀπέθανε, βλέπων τὴν μεταβολὴν αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων ὁ προφήτης εἶπεν· «Πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος ὁ πρωῒ ἀνατέλλων, ὁ σείων βασιλεῖς, ὁ θεὶς τὴν οἰκουμένην ὅλην ἔρημον»; B Καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς αὐτὸν καὶ κωμῳδῶν, λέγει· «Σὺ δὲ εἶπας, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρων τοῦ οὐρανοῦ θήσομαι τὸν θρόνον μου, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ὑψίστῳ· νῦν δὲ εἰς Ἅδην καταβήσῃ, ὑποκάτω σου στρώσουσι σῆψιν· καὶ τὸ κάλυμμά σου σκώληξ» (Ἡσ. 14, 12).

Βλέπεις λοιπὸν ὅτι, καθὼς εἶπε, διὰ τοῦτο ἔκαμε τὸ σῶμα μας νὰ ἔχῃ τέτοιον τέλος, διὰ νὰ εἶναι φάρμακον τῆς ἀλαζονείας; Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶδε τὸν ἄνθρωπον ἀλαζόνα, τὸν διδάσκει μὲ αὐτὰ ποὺ συμβαίνουν μετὰ τὸν θάνατόν του, ὑπενθυμίζων τοὺς σκώληκας, τὴν δυσωδίαν, τὴν σαπίλαν, ὥστε ἐνθυμούμενος ἐκεῖνα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν παραφροσύνην καὶ

νὰ μὴ σκέπτεται τὰ παρόντα καὶ φυσιοῦται, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται εἰς ποῖον τέλος θὰ καταλήξῃ. Ποίαν μεταβολὴν θὰ ἔχῃ. C Διὰ τοῦτο ἐλάβομεν τὸ σῶμα ἀσθενές, καὶ τόσον δυσώδες μετὰ τὸν θάνατον. Διότι ἐὰν τώρα ποὺ εἶναι ἡ φύσις ἡμῶν τέτοια, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνοήτους ἔχουν παρεκτραπῆ εἰς τόσον μεγάλην ἀπόνοιαν, ὥστε νὰ σκέπτωνται ἰσοθεΐαν καὶ νὰ σκοπεύουν τὸν οὐρανόν, ἂν δὲν συνεκρατοῦντο ἀπὸ αὐτὸν τὸν χαλινόν, εἰς ποῖον μέγεθος παρανομίας δὲν θὰ εἶχαν ξεχυθῆ;

Δὲν ἦταν μόνον αὐτὸς ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ καὶ ἄλλος ὁ ὁποῖος ἐφαντάζετο τὸ ἴδιον πρᾶγμα καὶ τὸν ὁποῖον ἕνας ἄλλος προφήτης, ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ διακωμωδῶν ἔλεγε· «Σὺ δὲ εἶπας Θεός εἰμι καὶ οὐκ ἄνθρωπος, κατοικῶν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς· μὴ ἐν τῇ χειρὶ τῶν ἀποκτενούντων σε ἐρεῖς, ὅτι Θεός εἰμι καὶ οὐκ ἄνθρωπος;» (Ἰεζ. 28, 2). Βλέπεις ὅτι καὶ αὐτὸς ὑποδηλοῖ ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐπεισῆλθε ὁ θάνατος. D διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἀλαζονείαν καὶ διὰ νὰ ἐκριζώσῃ ὁλοσχερῶς τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἐπιθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐνέσπειρεν ὁ διάβολος εἰς τὸν πρωτόπλαστον; Διότι δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἐδημιουργήθη καὶ ἡ εἰδωλολατρεία, τὸ ἀποκορύφωμα ὅλων τῶν κακιῶν τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ πολλοὶ κατέληγον εἰς ἀλαζονείαν καὶ ἐπεθύμουν νὰ γίνουν ἰσόθεοι. Ὅλοι λοιπὸν οἱ Θεοὶ ποὺ ὑπῆρχον εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Διὰ νὰ μὴ συμβοῦν αὐτὰ ἔδωσεν ὁ Θεὸς ὡς προστατευτικὸν τεῖχος τὸν θάνατον ποὺ ἀποδεικνύει τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ὑπερηφάνειαν ἔκαμε τέτοιαν τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν κόσμον καὶ προτίμησε καλύβην καὶ πτωχείαν καὶ μητέρα πτωχήν, πείθων ὅλους ἐμπράκτως νὰ περιφρονήσουν τὴν ἀνθρωπίνην ἔπαρσιν· E καὶ ὅταν ἦλθεν ἐκάλεσεν πρῶτον τοὺς βαρβάρους. Χάριν τίνος καὶ διὰ ποῖον λόγον; Ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκετο τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εἰς καλὴν κατάστασιν (πάλιν θὰ ἐπαναλάβω τὰ ἴδια λόγια) καὶ ὅλοι εἶχον ἀπελπισθῆ διὰ τὴν σωτηρίαν των, μεταθέτει πρῶτον τὸ φρούριον τοῦ διαβόλου καὶ τὰ ἰσχυρότατα αὐτοῦ ὅπλα, διὰ νὰ μὴ εὑρίσκεται πλέον εἰς ἀπόγνωσιν κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἄλλωστε τοῦτο γίνεται καὶ δι' ἐντροπὴν τῶν Ἰουδαίων, διότι ἐκεῖνοι μὲν ἐδίσταζον νὰ προσέλθουν, αὐτοὶ ὅμως ἐπεχείρησαν μακρυνὸ ταξεῖδι. 378 A διὰ νὰ ἰδοῦν αὐτὸν καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν, καὶ ἀφοῦ ἔφθασαν λέγουν· «Ποῦ ἐστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;» (Ματθ. 2, 2).

5. Ὢ τῶν θαυμαστῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων! Ἀπὸ φωνὴν βαρβαρικὴν τὸ πρῶτον κηρύσσεται ὁ μονογενὴς υἱὸς

τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχον προφῆται καὶ πατριάρχαι καὶ δίκαιοι, καὶ νόμος, καὶ κιβωτός, καὶ διαθήκη, καὶ ναὸς καὶ θυσίαι καὶ λατρεῖαι· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀνεγράφησαν μὲ αὐτὰ οὔτε ἀφοῦ τὸ ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, σωφρονίζονται· αὐτοὶ δὲ ποὺ οὐδέποτε ἤκουσαν κάτι δι' αὐτόν, γίνονται διδάσκαλοι ἐκείνων ποὺ τὰ ἐμελέτησαν. Ἕνεκα τούτου διακωμωδῶν αὐτοὺς ὁ προφήτης Δαυὶδ ἔλεγεν· «Ἱνατὶ ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;» (Ψαλμ. 2, 1).

Πῶς νὰ μὴ εἰπῇ ὅτι «ἐμελέτησαν κενά» B ἀφοῦ δὲν ἐδέχθησαν τὸν προφητευθέντα; Ὅμως δὲν συνέβη τὸ ἴδιον εἰς τοὺς μάγους, ἀλλὰ αὐτοὶ ἄφησαν τὴν πατρίδα των καὶ τὴν οἰκίαν των καὶ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς καὶ ἀνεχώρησαν διὰ πολὺ μακρυνὴν χώραν καὶ ἔθεσαν τοὺς ἑαυτούς των εἰς κίνδυνον· διότι ἔφθασαν εἰς βασιλευομένην πόλιν καὶ ἠρώτων ποῦ ἐγεννήθη ὁ βασιλεύς; Χωρὶς νὰ ὑποψιασθοῦν τότε τὴν ὀργὴν τοῦ βασιλέως καὶ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ πλήθους, καὶ τὰς ἐπιβουλὰς τῆς πόλεως. Ἐπειδὴ ἐδέχθησαν τὸ κήρυγμα γίνονται, ζῶντες ἀκόμη, διὰ μιᾶς καὶ φιλόσοφοι καὶ μάρτυρες, ὑπομένοντες τὸν θάνατον, ἀψηφοῦντες τοὺς κινδύνους, περιφρονοῦντες τὴν παροῦσαν ζωήν, διακηρύσσοντες μὲ θάρρος ἐκεῖνα ποὺ ἔμαθαν, ἀνακηρύσσοντες δημοσίᾳ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ τῆς πόλεως τὸν γεννηθέντα Χριστόν. C Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον κρύπτεται καὶ ὁ ἀστήρ, ὥστε νὰ χάσουν αὐτὸν ποὺ τοὺς ὡδηγοῦσε καὶ νὰ ἀναγκασθοῦν νὰ πληροφορηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, μᾶλλον δέ, μὲ τὸ νὰ πληροφορηθοῦν αὐτοί, νὰ διδάξουν ἐκείνους, διότι ἐρωτοῦν νὰ μάθουν μόνον διὰ τὸν τόπον, τὸ ὅτι δὲ ἐγεννήθη τὸ ἐγνώριζαν προηγουμένως.

Ἀλλὰ βλέπε τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον τοὺς ἐκάλεσε. Δὲν τοὺς ἐκάλεσε διὰ προφήτου διότι δὲν θὰ τὸν ἐδέχοντο, οὔτε δι' ἀποστόλου, διότι δὲν θὰ ἔδιδαν προσοχὴν εἰς αὐτόν, οὔτε διὰ τῶν Γραφῶν διότι δὲν τὰς ἐγνώριζαν, ἀλλὰ διὰ γνωστῶν καὶ συνήθων πραγμάτων ἐγείρει αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πλάνην των. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἦσαν μάγοι καὶ ἠσχολοῦντο μὲ τοὺς ἀστέρας, ἀστὴρ φαίνεται εἰς αὐτοὺς ὁδηγῶν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν μακρυνήν των χώραν, D ἀστὴρ δὲ ὄχι ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ φαίνονται, ἀλλὰ κάποια θεία καὶ ἀόρατος δύναμις ποὺ ἔλαβε τὴν μορφὴν τοῦ ἀστέρος. Τοὺς προσελκύει δὲ ὁ ἀστὴρ διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν περαιτέρω ἀσχολίαν τους περὶ τοὺς ἀστέρας καὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν μανίαν τῆς ἐνασχολήσεως μὲ τὴν ἀστρονομίαν.

Τὸ ἴδιον ἔκαμεν καὶ ὁ Παῦλος μιμούμενος τὸν Δεσπότην· «Μιμηταί μου γίνεσθε», λέγει, «καθὼς κἀγὼ Χρι-

στοῦ» (Α΄ Κορ. 4, 6). Ὅπως ὁ Δεσπότης καλῶν τοὺς μάγους ἔστειλεν εἰς αὐτοὺς τὴν μορφὴν τοῦ ἀστέρος, ὥστε νὰ ἑλκυσθοῦν ἀπὸ τὸ σύνηθες εἰς αὐτοὺς πρᾶγμα καὶ νὰ ὑπακούσουν εὐκόλως, καὶ ἀφοῦ ἔλθουν νὰ ἰδοῦν τὸν Δεσπότην τῶν ἀστέρων, καὶ ἀφοῦ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν ἐκείνην νὰ προσέλθουν εἰς αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν τοῦ Δεσπότου, ἔτσι λοιπὸν καὶ αὐτὸς ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταργήσῃ τὴν περιτομὴν **E** ἔστειλε τὸν Τιμόθεον, ὁ ὁποῖος προηγουμένως εἶχεν ὑποστῇ τὴν περιτομήν. Ἐπειδὴ ἦσαν Ἰουδαῖοι αὐτοὶ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ τὸν δεχθοῦν, αὐτὸς δὲ ἦτο υἱὸς γυναικὸς Ἰουδαίας πιστῆς, πατρὸς δὲ Ἕλληνος καὶ ἕνεκα τούτου ἀκρόβυστος,[16] τὸν περιέτεμε, πράττων ὅπως οἱ ἁλιεῖς· ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι δὲν ρίπτουν γυμνὸν τὸ ἄγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ θέτουν γύρω ἀπὸ αὐτὸ κρέας. Ἂς ὑποθέσωμεν, παραδείγματος χάριν, ὅτι εἶναι ἡ συναγωγὴ πέλαγος, οἱ Ἰουδαῖοι ἰχθεῖς, ὁ Τιμόθεος ἄγκιστρον, ἡ περιτομὴ δὲ τὸ κρέας ποὺ τοποθετοῦμεν γύρω ἀπὸ τὸ ἄγκιστρον, ἁλιεὺς δὲ ὁ Παῦλος. Ρίπτει λοιπὸν τὸ ἄγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ὄχι γυμνόν· τὸν Τιμόθεον δηλαδὴ περιτετμημένον καὶ ὄχι ἀκρόβυστον· 379 **A** διότι ἂν τὸν ἔστελλεν ἀκρόβυστον θὰ ἔφευγαν οἱ ἰχθύες βλέποντες γυμνὸν τὸ ἄγκιστρον· διὰ τοῦτο λοιπὸν περικαλύπτει αὐτὸ (τὸ ἄγκιστρον, δηλαδὴ τὸν Τιμόθεον) διὰ τῆς περιτομῆς, ὥστε ἀφοῦ ἴδουν γνωστὸν εἰς αὐτοὺς πρᾶγμα νὰ τρέξουν ἐπάνω εἰς τὴν λείαν, καὶ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ φόβον τὸ κυνήγιον ποὺ ἔτρεξεν εἰς αὐτό· ὥστε νὰ προσελκυσθοῦν μὲν ἐξ αἰτίας τῆς περιτομῆς, νὰ κατακρατηθοῦν δὲ διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ λόγου· πρᾶγμα ποὺ συνέβη· διότι ἐνῷ εἰσῆλθεν περιτετμημένος κατήργησεν τὴν περιτομήν.

Τέτοια εἶναι τὰ ἀξιοθαύμαστα τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ· συναινεῖ προηγουμένως καὶ μετὰ ἀνασύρει. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ Χριστὸς καλῶν τοὺς βαρβάρους. Διότι ὅπως, ὅταν ἐκάλει τοὺς ἀνθρώπους, ἔλαβε καὶ ἀνθρωπίνην μορφὴν καὶ φύσιν, ἔτσι καὶ ὅταν καλῇ τοὺς μάγους, **B** τὴν ἀόρατον δύναμιν ἔκαμε μορφὴν ἀστέρος. Τὸ ὅτι δὲ δὲν ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἀστὴρ ἐκεῖνος, νὰ τὸ διαπιστώσῃς ἀπὸ τὴν πορείαν του. Δὲν ἐκινεῖτο ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν πρὸς τὴν Δύσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν βορρᾶν πρὸς τὸν νότον, διότι εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν εὑρίσκεται ἡ Παλαιστίνη ἐν σχέσει μὲ τὴν Περσίαν. Ἐπίσης ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν φαίνεται ὁ ἀστὴρ κατὰ τὴν νύκτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ ἀστέρος· διὰ τοῦτο ἄλλοτε φαίνεται καὶ ἄλλοτε κρύπτεται· καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ ἀστέρος. Καὶ κρύπτεται μὲν

16. Ὁ μὴ ὑποστὰς τὴν περιτομήν.

ὅταν ἔφθασαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, φαίνεται δὲ πάλιν, ὅταν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν βασιλέα. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε κάποια λογικὴ δύναμις ἡ ὁποία τὰ διευθετοῦσε ὅλα σύμφωνα πρὸς τὴν ἐντολὴν ποὺ ὑπῆρχε. Καὶ δὲν φαίνεται τοῦτο μόνον ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι ὅταν τοὺς ὡδήγησε εἰς τὴν φάτνην **C** δὲν τοὺς δείχνει τὸ βρέφος ἀπὸ ἐπάνω, ἀλλὰ ἀφοῦ ἦλθεν κάτω ἐστάθη ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκετο τὸ παιδίον, ἐπάνω ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν κεφαλήν του ἠμποροῦμε νὰ εἰποῦμεν. Ἐὰν ἦτο ἀστὴρ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ φανερώσῃ τέτοιον τόπον στενὸν καὶ περιωρισμένον. Γνωρίζετε βεβαίως σαφῶς ὅτι ἐξ αἰτίας τοῦ ὑπερβολικοῦ ὕψους δὲν ἠμπορεῖ ὁ ἀστὴρ οὔτε τὸν τόπον μιᾶς πόλεως νὰ ὑποδηλώσῃ οὔτε εἶναι εὐδιάκριτος ἡ εὐθεῖα αὐτοῦ ποὺ προσπίπτει καθέτως, λόγῳ τοῦ ὑπερβολικοῦ ὕψους. Ἐκεῖνος ὅμως ὁ ἀστὴρ ἐφανέρωσε καὶ μικρὸν τόπον καὶ τὴν φάτνην ἀφοῦ ἦλθε πλησίον τῆς κεφαλῆς τοῦ παιδίου, καὶ ἀφοῦ ἔδειξε τὸ βρέφος εἰς τοὺς μάγους ἀμέσως ἐχάθη, πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ ἀστέρος.

6. Ἂν δὲ οἱ μάγοι λέγουν· «Εἴδομεν αὐτοῦ τὸν ἀστέρα» (Ματθ. 2, 2) τὸ λέγουν αὐτὸ ὁμιλοῦντες ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προηγουμένης τέχνης των, **D** ὕστερα ὅμως ὁδηγηθέντες ἀπὸ αὐτὸν ἀπηλλάγησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν. Τὸ ὅτι δὲ εἶδαν τὸν ἀστέρα καὶ συγχρόνως ἐλευθερώθηκαν ἀπὸ τὴν πλάνην γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι προσκυνοῦν τὸ βρέφος, διότι ἐὰν τὸ ἐθεωροῦσαν ὡς ἕνα ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἀνθρώπους δὲν θὰ τὸ προσεκύνουν. Διότι τί ἀγέμενον ἀπὸ τὸ παιδίον, ἐνῷ ἦσαν καὶ ξένοι καὶ ἄρτι ἀφιχθέντες καὶ βάρβαροι; Ἀπὸ ποῦ δὲ ἐγνώριζον ὅτι θὰ ζήσῃ καὶ θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτοὺς ποὺ ἦλθον ἀπὸ τόσον μακρυνὴν ἀπόστασιν τὰς ἀμοιβάς; Πῶς δὲν ὑπελόγισαν τὸν κίνδυνον ποὺ παραμόνευε; Πῶς δὲν ἐσκέφθησαν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ χάσουν πρὸ τῆς ὥρας τὴν ζωήν των, διότι ἠμποροῦσε νὰ τοὺς φονεύσῃ ὁ βασιλεὺς ποὺ ὑπῆρχε τότε; Ποῖον δὲ σύμβολον βασιλείας εἶδον; Ποῖα προπύλαια; Ποίους σωματοφύλακας; Ποίους ὑπασπιστάς; **E** Ποίαν ὑπηρεσίαν; Ποίας χρυσᾶς ἀσπίδας; Ποίας ἁμάξας; Ποίαν στέγην; Ποίας πολυτελεῖς ἀσπίδας; Ποῖον πλῆθος εὐνούχων; Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶχεν, ἀλλὰ ὅλα τὰ ἀντίθετα· φάτνην, καλύβην καὶ καταγώγιον καὶ πτωχὴν μητέρα, καὶ πτωχείαν πολὺ μεγάλην, καὶ σπάργανα. Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν προσέφερον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν λίβανον καὶ τὴν σμύρναν; Δὲν εἶναι καταφάνερον ὅτι ἦσαν ἐμψυχωμένοι διὰ τῆς πίστεως;

Καὶ ἡ διαφορὰ τῶν δώρων ἔχει πολλὴν σημασίαν ἐπέχουσαν θέσιν κηρύγματος. Δὲν εἶναι δηλαδὴ ἄξιος παρασιωπήσεως ὁ λόγος ἂν καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἔχει λεχθῇ, ὅτι τὸν πα-

ρεδέχοντο καὶ ὡς Θεὸν διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ λιβάνου, καὶ ὡς βασιλέα διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ χρυσοῦ, καὶ τὸν πάσχοντα καὶ τὸν τάφον ἐδείκνυον διὰ τῆς σμύρνης, 380 A ὅπως καὶ ἐτάφη· καὶ δι' ὅσων αὐτοὶ ἔπραττον αὐτὰ ὑπεδήλουν. Δὲν ὠφείλετο λοιπὸν τὸ συμβὰν εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀστρονομίας, ἀλλ' εἰς τὴν δύναμιν τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ. Διότι δὲν εἰσήγαγεν τὴν ἀστρονομίαν αὐτὸς ποὺ ἦλθεν διὰ νὰ διδάξῃ τὴν ἀρετήν, ἀλλὰ καταργεῖ αὐτὴν καθορίζων ὅτι μὲ τὴν θέλησίν του ὁ καθεὶς πράττει τὰ καλὰ καὶ μὲ τὴν θέλησίν του τὰ κακά. Διὰ τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἠπείλησε μὲ γέενναν πυρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡτοίμασε καὶ τὴν βασιλείαν. Διότι δὲν θὰ ἡτοίμαζεν εἰς ἐκείνους ποὺ κατ' ἀνάγκην εὑρίσκονται εἰς μίαν κατάστασιν, οὔτε στεφάνους νίκης, οὔτε θὰ ἀπειλοῦσε μὲ κόλασιν, διότι καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι συνέπειαι τῆς ἐλευθέρας θελήσεως. Δὲν θὰ ἔθετε νόμους, οὔτε θὰ προέτρεπε μὲ συμβουλάς, οὔτε θὰ ἔπραττε τόσα πολλά, B ἂν ἦτο δεσμευμένον ἀναγκαστικῶς τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ κυρίαρχοι τῆς θελήσεώς μας, γινόμεθα δὲ φαῦλοι ἀπὸ τὴν ραθυμίαν, καὶ ἀγαθοὶ καὶ καλοὶ ἀπὸ τὸν ζῆλον μας, ἦλθε δημιουργῶν τὰ σωτήρια φάρμακα ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν εἰς αὐτό, διορθώνων τοὺς πολλοὺς μὲ τὸν φόβον τῆς γεέννης καὶ μὲ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς βασιλείας καὶ μὲ τοὺς νόμους, διδάσκων ἡμᾶς νὰ ἐξετάζωμεν βαθύτερα τὰ πράγματα.

Ὅτι δὲ δὲν ὑπάρχει εἱμαρμένη, οὔτε ἡ κίνησις τῶν ἀστέρων κυβερνᾷ τὰ ἀνθρώπινα καὶ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν Γραφῶν εἶναι αὐτὸ φανερὸν ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα. Διότι ἂν ἦσαν καθωρισμένα ἀναγκαστικῶς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, τότε διὰ ποῖον λόγον μαστιγώνεις τὸν δοῦλον ὁ ὁποῖος ἔκλεψεν; Διὰ ποῖον λόγον τὴν μοιχευθεῖσαν γυναῖκα τὴν σύρεις εἰς τὰ δικαστήρια; Διὰ ποῖον λόγον, ὅταν πράττῃς τὰ πονηρά, ἐντρέπεσαι; C Διότι ἐὰν κατ' ἀνάγκην γίνεται τὸ ἁμάρτημα διὰ ποῖον λόγον δὲν ἀνέχεσαι οὔτε τὰ λόγια ὅταν ὀνειδίζεσαι, ἀλλὰ ἂν κάποιος σὲ ὀνομάσῃ μοιχὸν ἢ πόρνον ἢ φονέα θεωρεῖς τὸ πρᾶγμα ὡς ὕβριν; Ἐὰν δὲν ἦσαν τὰ ἁμαρτήματα ἀποτέλεσμα τῆς ἐλευθέρας θελήσεως, δὲν θὰ ἦτο οὔτε ἔγκλημα τὸ πραττόμενον, οὔτε ὕβρις τὸ λεγόμενον.

Τώρα ὅμως σὺ καὶ μὲ ὅσα ἐπιρρίπτεις εἰς τοὺς ἄλλους καὶ μὲ τὸ ὅτι δὲν συγχωρεῖς τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ δι' ὅσα πράττεις σὺ ἐντρέπεσαι καὶ προσπαθεῖς νὰ κρυφθῇς, καὶ θεωρεῖς ὑβριστὰς αὐτοὺς ποὺ σοῦ λέγουν αὐτά, δι' ὅλων τούτων παραδέχεσαι ὅτι δὲν εἶναι προκαθορισμένα ἀναγκαστικῶς ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ ἔχουν τιμηθῆ διὰ τῆς ἐλευθερίας· D ἐκείνους λοιπὸν ποὺ κατ' ἀνάγκην πράττουν κάτι ξέρομε νὰ τοὺς συγχωροῦμε. Ἂν λοιπὸν κάποιος ποὺ ἐξουσιάζεται ὑπὸ δαίμονος μᾶς κτυπήσῃ καὶ σχίσῃ τὰ ἐνδύματά μας καὶ μᾶς πληγώσῃ, αὐτὸν ὄχι μόνον δὲν τὸν τιμωροῦμεν καὶ δὲν τὸν σύρομεν εἰς τὰ δικαστήρια, ἀλλὰ ἀντιθέτως καὶ τὸν οἰκτίρομεν καὶ τὸν συγχωροῦμεν. Διατί λοιπόν; Διότι οὐχὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐπιλογῆς, ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τοῦ δαίμονος ἔκαμεν αὐτά. Ὥστε ἐὰν καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἁμαρτήματα ἦσαν ἀποτέλεσμα τοῦ πεπρωμένου καὶ τῆς ἀνάγκης, θὰ τὰ συγχωρούσαμεν· ἐπειδὴ ὅμως γνωρίζομεν ὅτι δὲν εἴμεθα ὑποδουλωμένοι εἰς τὴν ἀνάγκην, διὰ τοῦτο καὶ δὲν συγχωροῦμεν, οὔτε οἱ δεσπόται τοὺς δούλους, οὔτε οἱ ἄνδρες τὰς γυναῖκας, οὔτε αἱ γυναῖκες τοὺς ἄνδρας, E οὔτε οἱ ἄρχοντες τοὺς ἀρχομένους, οὔτε οἱ νομοθέται τοὺς νομοθετουμένους, ἀλλὰ γινόμεθα σκληροὶ ἐξετασταὶ καὶ τιμωροὶ εἰς ἐκείνους ποὺ ἐτόλμησαν νὰ μᾶς βλάψουν, καὶ τοὺς ὁδηγοῦμεν εἰς δικαστήρια, καὶ τοὺς τιμωροῦμεν, καὶ χρησιμοποιοῦμεν κατηγορίας, καὶ πράττομεν ὅλα διὰ νὰ ἀπαλλάξωμεν τὸν δοῦλον ἀπὸ τὰς κακίας καὶ τὸν υἱὸν ἀπὸ τὰς πονηρίας. Διὰ τοῦτο τοὺς θέτομεν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν παιδαγωγῶν, καὶ ἀπειλοῦντες τοὺς στέλλομεν εἰς διδασκάλους καὶ ἐπαυξάνομεν τὰς τιμωρίας. Διὰ ποῖον λόγον, πές μου, καὶ διατὶ τὰ κάμνομεν αὐτά; Διότι ἂν ἦτο πεπρωμένον εἰς αὐτὸν νὰ γίνῃ φαῦλος, εἰς τί χρειάζονται αἱ βοήθειαι; Λοιπὸν εἶναι φανερὸν ὅτι δὲν εἶναι δεσμευμένος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ τὸ πᾶν εὑρίσκεται εἰς τὴν θέλησιν, 381 A διὰ τοῦτο καὶ προσφέρομεν διαφόρους βοηθείας καὶ ἀπομακρύνομεν ἀπὸ τὴν ραθυμίαν καὶ ὁδηγοῦμεν πρὸς τὴν ἀρετήν.

Διὰ ποῖον λόγον διαπλέομεν τὴν θάλασσαν, καὶ καλλιεργοῦμεν τὴν γῆν, καὶ οἰκοδομοῦμεν πόλεις, καὶ φροντίζομεν πάρα πολὺ διὰ τὴν ὑγείαν μας, ὅταν ἀσθενοῦμεν, καὶ δαπανοῦμεν χρήματα, καὶ καλοῦμεν ἰατροὺς καὶ κατασκευάζομεν φάρμακα καὶ συγκρατοῦμεν τὴν γαστέρα μας καὶ περιορίζομεν τὴν ἐπιθυμίαν; Ἂν καθὼς σὺ λέγεις, εἶναι πεπρωμένον νὰ ζήσῃ κανεὶς καὶ νὰ ἀποθάνῃ εἶναι περιττὰ τὰ δαπανώμενα χρήματα, περιτταὶ ἐπίσης αἱ εἴσοδοι τῶν ἰατρῶν, περιττὴ ἡ φροντίδα καὶ ἡ σπουδὴ τῶν ἀσθενούντων. Τώρα ὅμως ἐξ ὅσων ὅλοι πράττουν φανερώνουν ὅτι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι περιττὸν B καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ ἀκολουθῇ τὴν εἱμαρμένην, καὶ δὲν ὁδηγοῦνται τὰ συμβαίνοντα εἰς ἡμᾶς ἀπὸ καμμίαν ἀναγκαιότητα, ὅλα δὲ ἔχουν τιμηθῆ διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς θελήσεως.

Τί χρειάζονται οἱ κόποι καὶ οἱ ἱδρῶτες ποὺ καταβάλλομεν διὰ τὴν ἀρετήν; Ἂν ἦτο πεπρωμένον νὰ γίνῃ κανεὶς καλὸς καὶ ἂν ἀκόμα κοιμᾶται καὶ ἂν ροχαλίζῃ πάλιν θὰ εἶναι καλός, μᾶλλον δὲ δὲν δύνασαι νὰ ὀνομάσῃς καλόν, αὐτὸν ὁ

ὁποῖος γίνεται ἀπὸ ἀνάγκην καλός. Τί χρειάζονται τόσοι κόποι καὶ ἱδρῶτες; Ἂν ἦτο πεπρωμένον νὰ γίνῃ κακὸς καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος ταλαιπωρηθῇ πάρα πολύ, θὰ εἶναι κακός, μᾶλλον δὲ οὔτε τὸν τοιοῦτον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν ὀνομάσῃς κακόν, διότι ὠθεῖται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην. Διότι ὅπως τὸν δαιμονισμένον, καὶ ἂν ἀκόμη μᾶς ὑβρίσῃ C —πάλιν θὰ χρησιμοποιήσω τὸ ἴδιον παράδειγμα— δὲν θὰ τὸν ὀνομάσωμεν ὑβριστήν, οὔτε θὰ θεωρήσωμεν ὡς ὕβριν τὴν κακολογίαν, διότι γίνεται τοῦτο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τοῦ δαίμονος, ἔτσι καὶ τὸν κακόν, ἐὰν ὠθῆται εἰς τὸ κακὸν ἀπὸ τὸ πεπρωμένον καὶ τὴν ἀνάγκην ἂς μὴ τὸν ὀνομάσωμεν κακόν, ὅπως δὲν ὀνομάζομεν τὸν καλόν, καλόν. Ἂν πράττωμεν τοῦτο θὰ ὑπάρχῃ σύγχυσις καὶ ταραχὴ καὶ διαστροφὴ τῶν πραγμάτων καὶ οὔτε κάτι θὰ εἶναι ἀρετή, οὔτε κακία, οὔτε αἱ τέχναι, οὔτε οἱ νόμοι, οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ τοιαῦτα. Βλέπεις ποῦ φθάνει ἡ ἀπάτη τοῦ διαβόλου καὶ τί ἠθέλησε νὰ κάμῃ εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ εἰς ποῖον σκοπὸν ἀποβλέπει;

Γνωρίζοντες λοιπὸν ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ περισσότερα τούτων — διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπῶ καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτά, D ἀλλὰ εἰς τοὺς συνετωτέρους ἀρκοῦν καὶ αὐτὰ — ἂς ἀποφύγωμεν τὴν κακίαν, καὶ ἂς προτιμήσωμεν τὴν ἀρετήν, ὥστε ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν προηγουμένως νὰ ἔχωμεν τὴν εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ ἔπειτα νὰ ἀπαλλαγῶμεν καὶ τῆς γεέννης τοῦ πυρός, καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἴθε ὅλοι μας νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς χάριτος καὶ φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν πατέρα, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΟΜΙΛΙΑ ΛΕΧΘΕΙΣΑ ΕΙΣ ΤΟ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΠΕΤΡΑΝ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΟΝ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ, ΕΝΩ ΕΙΧΑΝ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΗ ΟΛΙΓΟΙ ΕΞ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΚΟΚΑΙΡΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΣΥΝΕΧΩΣ ΝΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΝΩΝΤΑΙ ΟΙ ΠΙΣΤΟΙ, ΚΑΙ ΝΑ ΜΗ ΑΠΕΛΠΙΖΩΝΤΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΣΩΤΗΡΙΑΝ ΤΩΝ, ΟΤΑΝ ΕΥΡΙΣΚΩΝΤΑΙ ΕΝ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ, ΑΛΛΑ ΝΑ ΕΠΙΔΕΙΚΝΥΟΥΝ ΜΕΤΑΝΟΙΑΝ.

1. Διατί συμβαίνει τοῦτο; 323 A Ἐνῷ ἔπρεπε νὰ παρευρίσκεται σήμερον ἐδῶ ὅλη ἡ πόλις, δὲν ἔχει συγκεντρωθῆ οὔτε τὸ ἐλάχιστον μέρος ἀπὸ τοὺς πιστούς. Μήπως εἶναι αἰτία ἡ λάσπη καὶ ἡ βροχή; Ὄχι βέβαια. Δὲν εἶναι ἡ λάσπη ἀλλὰ ἡ νωθρότης καὶ ἡ ἀδιαφορία. Διότι ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ λείπουν, ὅταν οἱ μὲν μάρτυρες περιεφρόνησαν καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν, αὐτοὶ δὲ δὲν ἐτόλμησαν οὔτε νὰ ἔλθουν ἐδῶ ἐξ αἰτίας τῆς λάσπης. B Μὲ τί λόγια νὰ ἐπαινέσω ἐσᾶς ποὺ ἤλθατε ἐδῶ; Μὲ τί λόγια πάλιν νὰ ἐλεεινολογήσω ἐκείνους ποὺ λείπουν, καὶ διὰ τὸ ὅτι λείπουν καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ποὺ ἀπουσιάζουν. Διότι εἶναι φανερόν, ὅτι ἐπειδὴ εἶναι προσηλωμένοι εἰς τὰς βιωτικὰς φροντίδας καὶ ἀνάβουν περισσότερον εἰς τοὺς ἑαυτούς των τὸν πόθον πρὸς τὰ χρήματα ποὺ ὅλα τὰ καταστρέφει, διὰ τοῦτο ἔλειψαν ἀπὸ τὴν καλὴν αὐτὴν ἑορτήν.

Ἀλλὰ ἂν καὶ δὲν παρευρίσκονται εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσωμεν καὶ πρὸς τοὺς ἀπόντας· διότι εἶναι φανερὸν ὅτι θὰ τὰ μάθουν ἀπὸ ἐσᾶς ποὺ εἴσθε παρόντες. Μέχρι πότε θὰ κρατήσῃ ἡ λύσσα τῶν χρημάτων; Μέχρι πότε ἡ κάμινος ποὺ δὲν σβύνει C θὰ ἐπέρχεται καὶ θὰ κατακαίῃ ὅλα; Δὲν γνωρίζετε ὅτι αὐτὴ ἡ φλόγα γεννᾷ ἐκεῖνο τὸ ἄσβεστον πῦρ; Ὅτι αὐτὸς ὁ πυρετὸς γεννᾷ ἐκεῖνον τὸν φαρμακερὸν σκώληκα; Καὶ ἐὰν δὲν περιφρονῇς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς καὶ δὲν ταράζουν τὴν ψυχήν σου τὰ λόγια αὐτά, ἐπειδὴ δὲν ἐτιμωρήθης ἀκόμη, ἂς σὲ πείσουν τοὐλάχιστον ὅσα γίνονται τώρα. Δὲν εἴδατε τί καρπὸν ἐπαρουσίασεν προηγουμένως ἡ φιλοχρηματία, Δὲν εἶναι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας τὰ παραδείγματα; δὲν εἶναι πρόσφατος ἡ ἀπόδειξις τῆς τόσον μεγάλης καταστροφῆς; Ὅλη ἡ πόλις ἔχει γεμίσει ἀπὸ τὰ ὑπολείμματα τοῦ ναυαγίου ἐκείνου. 324 A καὶ ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃς, ὅπως ἀκρι-

θῶς ὅταν καταβυθίζεται ἕνα μεγάλο πλοῖο καὶ ἄλλος μὲν τὴν σανίδα, ἄλλος τὸ κουπί, ἄλλος δὲ τὸ πανί, ἄλλος δὲ κάποιο μέρος ἀπὸ τὰ εὐκόλως μεταφερόμενα ἔχουν διασώσει καὶ περιφέρουν, ἔτσι λοιπὸν καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ πρὸ ὀλίγου ἐπελθόντος ἐδῶ σεισμοῦ,[17] ἄλλος μὲν τὴν οἰκίαν, ἄλλος δὲ τοὺς ἀγρούς, ἄλλος τοὺς δούλους, ἄλλος τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἄλλος τὰ χρυσᾶ, ἀφοῦ τὰ διεμοίρασεν ἀπέδειξαν μεγάλο τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς καὶ ἔκαμαν νὰ διασκορπισθῇ παντοῦ ἡ ἐνθύμησις ἡ προερχομένη ἐκ τοῦ κλονισμοῦ.

Καὶ ἐκεῖνος ποὺ παρέμεινεν πολλὰς νύκτας ἄϋπνος καὶ ὑπέμενεν μυρίους κόπους καὶ κινδύνους καὶ συνεκέντρωσεν τόσα ἁμαρτήματα ἀπὸ αὐτήν του τὴν πλεονεξίαν, χωρὶς οἶκον, χωρὶς πόλιν ἔγινεν φυγὰς εἰς ξένον τόπον **B** καὶ στερεῖται τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, καὶ καθημερινῶς βλέπει νὰ ἐπικρέμαται ἐπ' αὐτοῦ ὁ κίνδυνος τοῦ θανάτου καὶ φαντάζεται ξίφη καὶ δημίους καὶ βάραθρα καὶ ζῇ ζωὴν χειροτέραν ἀπὸ ἀμετρήτους θανάτους.

Ἄλλοι δὲ ἀπολαμβάνουν τὰ ἀποκτήματα ἐκείνου καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἐκολάκευαν πρὶν ἀπὸ αὐτό, τώρα σκέπτονται κακὰ ἐναντίον του. Αὐτὰ λοιπὸν δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ σωφρονίσουν καὶ τὸν πλέον ἀναίσθητον;

Ἀλλὰ μετὰ ἀπὸ τόσον πλῆγμα, μετὰ ἀπὸ τόσην θύελλαν, μετὰ ἀπὸ τόσην καταστροφήν, μετὰ ἀπὸ τόσην καὶ τέτοιαν ἀλλαγήν, ποὺ εἶναι μπροστὰ εἰς τὰ μάτια μας, ποὺ ἔχει συμβεῖ πρὶν τριάκοντα ἡμέρας, πάλιν ἔχετε μανίαν μὲ αὐτά; **C** Καὶ ποίαν συγχώρησιν θὰ ἔχετε ἢ ποίαν ἀπολογίαν; Καὶ δὲν ἔχετε γίνει μανιακοὶ μόνον, ἀλλὰ οὔτε παρευρίσκεσθε ἐδῶ διὰ νὰ τὸ πληροφορηθῆτε. Διότι ὁμιλῶ πρὸς τοὺς ἀπόντας ὡσὰν νὰ εἶναι παρόντες καὶ αἰσθάνομαι μεγάλην στενοχώριαν διότι δὲν γίνονται καλύτεροι οὔτε μὲ τὸν φόβον τῶν μελλόντων οὔτε μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν παρόντων, ἀλλὰ ἁρπάζουν καὶ ἔχουν πλεονεξίαν, ὅπως εἰς τὴν κοπριὰν οἱ σκώληκες, εἶναι βαθιὰ θαμμένοι καὶ ἀπησχολημένοι εἰς τὸν βόρβορον τῶν φροντίδων των, διότι οὔτε μίαν φορὰν τὴν ἑβδομάδα φροντίζουν νὰ παρευρίσκωνται ἐδῶ διὰ νὰ μάθουν τοὐλάχιστον αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, δηλαδὴ ποῦ εὑρίσκονται.

Διότι ὅπως αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κυριευθῆ ἀπὸ παραφροσύνην οἱ ἴδιοι, **D** δὲν δύνανται νὰ γνωρίσουν τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται καὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἰατροὺς ποὺ θὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὴν μανιώδη κατάστασιν αὐτήν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κυριευθῆ ἀπὸ τὴν φοβερὰν λύσσαν τῶν χρημάτων, ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλους διδασκάλους διὰ νὰ μάθουν ὅτι εὑρίσκονται εἰς λυσσώδη κατάστασιν. Διὰ τοῦτο ὑπερβολικῶς τοὺς παρακαλῶ καὶ τοὺς ἱκετεύω νὰ μὲ συναντοῦν καὶ νὰ δέχωνται τὰ φάρμακα τοῦ λόγου. Δὲν ἔχω ἐγὼ μαχαίρι κοπτερόν, ἀλλὰ ἔχω τὸν λόγον ποὺ εἶναι πιὸ κοπτερὸς καὶ ἀπὸ μαχαίρι· δὲν ὑπάρχει φωτιὰ οὔτε φάρμακον πικρόν, ἀλλὰ ὑπάρχουν λόγια θερμότερα ἀπὸ τὴν φωτιὰν ποὺ κάμουν τὴν θεραπείαν ἀνώδυνον.

17. Ἐννοεῖ ἀλληγορικῶς τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐτροπίου.

2. Πές μου διὰ ποῖον λόγον ξεφεύγεις καὶ δὲν ἐπιδεικνύεις τὴν ἰδίαν φροντίδα διὰ τὴν ψυχήν σου **E** μὲ ἐκείνην ποὺ ἐπιδεικνύεις διὰ τὸ σῶμα σου; Διότι ὅταν ἐκεῖνο ἀσθενῇ, καὶ χρήματα ἐξοδεύεις καὶ ἂν ἀκόμη πρέπει νὰ δανεισθῇς ὅλα τὰ διαθέτεις καὶ τὰ δαπανᾷς· καὶ εἰς τοὺς ἰατρούς, καὶ ἂν ἀκόμη θέλουν νὰ κάμουν ἐγχείρησιν καὶ νὰ τὸ καυτηριάσουν, μὲ μεγάλην προθυμίαν παραδίδεις τὸ σῶμα σου διὰ νὰ κάμουν ἐκεῖνο ποὺ θέλουν. Διὰ τὴν ψυχήν σου ὅμως ποὺ ἔχει πηγὰς σκωλήκων δὲν ἔρχεσαι νὰ ἀκούσῃς τὸν λόγον ποὺ θὰ καθαρίσῃ τὴν σῆψιν, ἂν καὶ δι' αὐτὸ οὔτε χρήματα θὰ δώσῃς οὔτε τόσον πόνον θὰ ὑποφέρῃς· σὺ ὅμως ἔχεις παραδώσει τὸν ἑαυτόν σου εἰς ὁλοκληρωτικὴν καταστροφήν;

Καὶ πῶς νὰ συγχωρηθοῦν αὐτά; Διότι ἂν μὲν ἔλεγα ὅτι ὁ πλεονέκτης, ὁ ἅρπαξ, ὁ πόρνος, **325 A** ὁ μοιχὸς νὰ μὴν ἐμφανισθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἔδιωχνα καὶ ἐξεδίωκα ὅλους τοὺς ἁμαρτωλούς, οὔτε καὶ τότε μάλιστα θὰ ὑπῆρχε κάποια δικαιολογία, διότι ἔπρεπε νὰ διορθωθοῦν καὶ κατόπιν νὰ παρουσιασθοῦν. Τώρα δὲ οὔτε αὐτὸ λέγω, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶσαι πόρνος, καὶ ἂν εἶσαι μοιχός, καὶ ἂν εἶσαι ἅρπαξ καὶ πλεονέκτης ἔλα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μάθῃς νὰ μὴ κάμῃς πλέον τέτοια. Σύρω καὶ ἐφελκύω ὅλους καὶ ἔχω ἁπλώσει παντοῦ τὰ δίκτυα τοῦ λόγου καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ψαρέψω ἐδῶ ὄχι μόνον τοὺς ὑγιεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Αὐτὰ ἐπαναλαμβάνω κάθε ἡμέραν. Ἔλα νὰ θεραπευθῇς μαζὶ μὲ ἐμένα, καθόσον καὶ ἐγὼ ποὺ θεραπεύω ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ φάρμακα· διότι εἶμαι ἄνθρωπος καὶ ὑπόκειμαι εἰς τὰ ἴδια μὲ ἐσὲ πάθη τῆς φύσεως; **B** καὶ ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ λόγια ποὺ περιορίζουν τὴν ἄτακτον ἐπιθυμίαν, καὶ οὔτε ζῶ ζωὴν ἀπηλλαγμένην ἀπὸ φροντίδας, ἥσυχον καὶ ἤρεμον, ἀλλὰ ἔχω καὶ ἐγὼ θορύβους ἐπιθυμίας καὶ τρικυμίας.

Καὶ διατί νὰ ὁμιλῶ δι' ἐμὲ καὶ τὸν οἱονδήποτε, τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Παῦλος, ὁ ὁποῖος ἤγγισε τοὺς οὐρανούς εἶχεν ἀνάγκην θεραπείας καὶ αὐτός; Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ ἔκαμε φανερόν, τὸ ὅτι δηλαδὴ εἶχεν ἀνάγκην καὶ ὅτι οὔτε αὐτὸς ἔζη ζωὴν ἀπηλλαγμένην ἀπὸ φροντίδας, ἀλλὰ εἶχεν πολλοὺς ἀγῶνας· διὰ τοῦτο καὶ ἔλεγε· «Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ μήπως ἄλλοις κηρύξας αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι»

(Α΄ Κορ. 9, 27). Κατεπίεζε τὸ σῶμα του ποὺ ἐπανεστάτει καὶ ὑπέτασσε ἐκεῖνα ποὺ ἤθελε νὰ παρεκτραπῇ, διὰ τοῦτο καὶ συνεβούλευε τοὺς ἄλλους λέγων· **C** «Ὁ δοκῶν ἑστάναι βλεπέτω μὴ πέσῃ» (Α΄ Κορ. 10, 12). Ἀφοῦ δὲ ὁ Παῦλος δὲν εἶχε γαλήνην, ἀλλὰ ὅπως αὐτοὶ ποὺ ταξιδεύουν εἰς τὴν θάλασσαν, ἔβλεπε ἀπὸ παντοῦ νὰ ὑψοῦνται πολλὰ κύματα, ποῖος θὰ τολμήσῃ νὰ εἰπῇ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ διόρθωσιν καὶ θεραπείαν καὶ συνεχῆ ἐπαγρύπνησιν;

Ἔλα λοιπὸν διὰ νὰ θεραπευθῇς μαζὶ μὲ τὸν διδάσκαλόν σου. Ἐὰν δὲ εἶσαι ὑγιὴς καὶ πάλιν νὰ ἔλθῃς διὰ νὰ γίνῃς πιὸ ὑγιής. Διότι ὁ λόγος καὶ αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἀσθενεῖς τοὺς θεραπεύει ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ τοὺς ὑγιεῖς τοὺς καθιστᾷ περισσότερον ὑγιεῖς, διότι καὶ διορθώνει ἐκεῖνα που ἐγένοντο καὶ προφυλάσσει ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἀκόμη δὲν συνέβησαν. Ἐὰν δὲ δὲν ἔχεις αὐτὸ τὸ ἁμάρτημα, ἔχεις ὅμως κάποιον ἄλλο· «Τίς γὰρ καυχήσεται ἁγνὴν ἔχειν καρδίαν; **D** ἢ τίς παρρησιάσεται καθαρὸς εἶναι ἀπὸ ἁμαρτίας (Παροιμ. 20, 9).

Λοιπὸν νὰ μὴ ἐντραπῇς νὰ ἔλθῃς ἐπειδὴ ἁμάρτησες, ἀλλὰ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς νὰ ἔλθῃς. Διότι κανεὶς δὲν λέγει· Ἐπειδὴ ἔχω πληγὴν δὲν ἐπιζητῶ τὸν ἰατρὸν καὶ οὔτε δέχομαι φάρμακον, ἀλλὰ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιζητοῦμεν καὶ τοὺς ἰατροὺς καὶ τὴν διὰ φαρμάκων θεραπείαν.

Γνωρίζομεν καὶ ἡμεῖς νὰ συγχωροῦμεν καθ' ὅσον καὶ οἱ ἴδιοι εἴμεθα ὑπεύθυνοι δι' ἄλλα ἁμαρτήματα. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς δὲν ἔδωσεν εἰς ἡμᾶς ἀγγέλους ὡς διδασκάλους, οὔτε τὸν Γαβριὴλ κατεβίβασεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διὰ νὰ διευθύνῃ τὰ πρόβατό του, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ ποίμνιον ἀφοῦ ἔλαβεν ἔκαμεν ποιμένας, **E** ἀπὸ τὰ ἴδια πρόβατα ἔκαμε τὸν ποιμενάρχην διὰ νὰ εἶναι συγχωρητικὸς εἰς τοὺς ἀρχομένους καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν ἰδικήν του ἀδυναμίαν νὰ μὴ φέρεται ἀλαζονικῶς πρὸς τοὺς ποιμενομένους, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ τὴν ἀνάγκην τῆς συνειδήσεώς του ὡς χαλινὸν καὶ ἀφορμὴν διὰ ταπεινοφροσύνην.

Καὶ ὅτι δὲν εἶναι σκέψεις ἰδικαί μου αὐτὰ ποὺ λέγω, ἄκουσε τὸν Παῦλον ποὺ γράφει καὶ ἐξετάζει βαθύτερα αὐτά. Διότι γράφων πρὸς τοὺς Ἑβραίους ἔτσι λέγει· «Πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος, ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται, ὥστε προσφέρειν δῶρα καὶ θυσίας, μετριοπαθεῖν δυνάμενος τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ πλανωμένοις, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς περίκειται ἀσθένειαν· καὶ διὰ ταύτην ὀφείλει, καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ, οὕτω καὶ περὶ ἑαυτοῦ προσφέρειν ὑπὲρ ἁμαρτιῶν» (Ἑβρ. 5, 1-3).

326 **A** Εἶδες πῶς πολὺ καλὰ μᾶς εἶπε τὴν αἰτίαν διὰ τὴν

ὁποίαν οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχάγγελοι, ἀλλὰ ἄνθρωποι προΐστανται εἰς τὰς Ἐκκλησίας διὰ νὰ ἠμποροῦν νὰ συμπονοῦν τοὺς ὁμοίους των καὶ νὰ ἔχουν τὴν συνείδησιν τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων ὡς τὴν μεγαλυτέραν διδασκαλίαν ταπεινοφροσύνης; Καθόσον καὶ αὐτός, λέγει, ὑπόκειται εἰς ἀσθένειαν καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς ὀφείλει, ὅπως προσφέρῃ θυσίαν διὰ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ νὰ προσφέρῃ καὶ διὰ τὰς ἰδικάς του.

Αὐτὸ λοιπὸν γίνεται καὶ τώρα, καθόσον παριστάμεθα ἐμεῖς εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν τράπεζαν καὶ προσφέρομεν τὴν φοβερὰν αὐτὴν θυσίαν καὶ ὅπως παρακαλοῦμεν νὰ συγχωρηθοῦν τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λαοῦ **B** ἔτσι παρακαλοῦμεν καὶ δι' αὐτὰ τὰ ἰδικά μας καὶ δεόμεθα καὶ ἱκετεύομεν καὶ ὑπὲρ ὅλων προσφέρομεν τὴν θυσίαν.

3. Μὴ μοῦ παρουσιάσῃς τὸν πλεονέκτην καὶ τὸν κοιλιόδουλον καὶ αὐτὸν ποὺ ἔχει προδώσει τὴν εὐγενῆ του καταγωγὴν εἰς τὴν πονηρίαν, ἀλλὰ αὐτὸν (τὸν Ἠλίαν) καὶ τοὺς ὁμοίους μὲ αὐτὸν ἀνθρώπους, αὐτοὺς ποὺ διατηροῦν τὸ πρωτότυπον καὶ δὲν ἔχουν καταστρέψει τὸν βασιλικὸν χαρακτῆρα, καὶ τότε θὰ γνωρίσῃς τί εἶναι ἄνθρωπος. Διότι καὶ αὐτὸς ἦτο ἄνθρωπος καὶ ἐγεννήθη ἀπὸ γυναῖκα **C** καὶ ἀνετράφη μὲ γάλα, καὶ κατῴκησεν εἰς τὴν γῆν καὶ ἀνέπνευσεν ἀέρα καὶ ὅλα εἰς αὐτὸν ἦσαν ἴδια μὲ ἡμᾶς, ἴδια τὰ τῆς φύσεως.

Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἐξαιρετικὴ ἡ θέλησίς του, διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐξέλαμψε διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Καίτοι δὲν ὑπῆρχον εἰς αὐτὸν οὔτε χρήματα, οὔτε εἶχεν εὐγενῆ καταγωγήν, οὔτε μεγάλην πατρίδα, οὔτε ἱκανότητα λόγου, οὔτε δύναμιν μεγάλην εἰς τὰ λόγια, οὔτε κοπάδια ζώων, οὔτε πλῆθος εὐνούχων, οὔτε οἰκίαν μὲ χρυσοῦν ὄροφον, οὔτε ἐνδύματα μεταξωτά, οὔτε πολυτελῆ τράπεζαν, οὔτε κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ φαίνονται εἰς τοὺς πολλοὺς ὅτι εἶναι ἄξια μακαρισμοῦ, ἀλλὰ χειρίστην πτωχείαν· διότι δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, ἀλλὰ ἐπαιτοῦσε καὶ μάλιστα ἀπὸ χήραν γυναῖκα, **D** Σιδωνίαν, ἁπλώνων τὴν χεῖρα καὶ ζητῶν ἄρτον. Καὶ τὸ σπήλαιον ἦτο εἰς αὐτὸν οἶκος, τὸ δέρμα ἔνδυμα, ἡ γῆ τράπεζα, καὶ προγόνους εἶχεν ἀσήμους καὶ ἀγνώστους, καὶ πατρίδα χωρὶς ἀξίαν, καὶ ἡ ζωή του ἦτο πρωτόγονος.

Ὅμως τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτὰ δὲν ἔγινεν ἐμπόδιον εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν διὰ νὰ διαπρέψῃ, ἀλλ' ἦτο καὶ πιὸ πλούσιος ἀπὸ ὅλους τοὺς βασιλεῖς καὶ σοφώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλοσόφους καὶ τοὺς ῥήτορας καὶ ἐνδοξότερος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὰ βασιλικὰ στέμματα, καὶ περισσότερον εὐγενὴς τὴν καταγωγὴν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἔχουν τὰς βασιλικὰς πόλεις, διότι εἶχε πατρίδα τὴν οἰκουμένην, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴ ἦτο μικρὰ δι' αὐτὸν καὶ φωνάζει ὁ Παῦλος λέγων· **E** «Περιῆλθον

ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν· ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος» (Ἑβρ. 11, 37), καθόσον ἦτο πολίτης τῆς ἄνω πόλεως τῆς ὁποίας τεχνίτης καὶ δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός. Δι' αὐτὸ σοῦ παρουσιάζω πτωχὸν καὶ ἄξεστον νὰ διαπρέπῃ, διὰ νὰ μὴ ἔχῃς οὐδεμίαν πρόφασιν. Διότι ἐὰν μὲν σοῦ ἔφερα ὡς παράδειγμα πλούσιον καὶ σοφὸν θὰ ἠμποροῦσες νὰ εἰπῇς, ὅτι ἡ πτωχεία καὶ ἡ ἀμάθεια μὲ ἐμποδίζουν νὰ γίνω τέτοιος· τώρα ὅμως δὲν ἠμπορεῖς νὰ καταφύγῃς εἰς οὐδεμίαν τέτοιαν πρόφασιν, καθόσον καὶ πτωχὸς ἦτο ἐκεῖνος καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πτωχότερος καὶ κατοικοῦσε εἰς τὴν ἔρημον καὶ δὲν εἶχεν εὐγενῆ καταγωγήν, οὔτε φημισμένην πατρίδα καὶ οὔτε τίποτε ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. **327 A** Ἀλλ' ὅμως ἔλαμψε περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ τότε καὶ τώρα καὶ ὅσην γῆν ἐπιβλέπει ὁ ἥλιος τόση εἶναι ἡ δόξα αὐτοῦ, ἂν καὶ ἔζησε πρὶν ἀπὸ τόσον χρονικὸν διάστημα.

Δὲν ἀπήλειψε τὸ μεγάλο χρονικὸν διάστημα τὴν μνήμην αὐτοῦ, καὶ πολὺ εὐλόγως. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρετή, εἶναι πρᾶγμα ἀθάνατον καὶ λάμπον περισσότερον ἀπὸ τὸν ἥλιον. Ἀλλ' ἐκεῖνο ποὺ εἶπα προηγουμένως (διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν τὴν ὑπόθεσιν, ἐπειδὴ ἔχομεν ἀνοιχθῇ εἰς τὸ πέλαγος τῶν ἐγκωμίων τοῦ προφήτου) εἶναι ὅτι καὶ αὐτὸς ἀποδεικνύει αὐτὰ ποὺ ἔχουν λεχθῆ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως. Διότι ἐπειδὴ ἦτο φυσικὸν νὰ ὑπερηφανευθῇ αὐτὸς ἀπὸ τὰ κατορθώματα καὶ νὰ μὴ εἶναι εἰς τοὺς πολλοὺς συγχωρητικός, πρόσεξε τί πράττει ὁ Θεός· ἀφήνει αὐτὸν νὰ γυμνωθῇ ἀπὸ τὴν χάριν αὐτοῦ, **B** ὥστε νὰ ἀποδειχθῇ ἡ ἀδυναμία του, μᾶλλον δὲ προηγουμένως νὰ φανερώσωμεν πῶς δὲν ἦτο πολὺ συγχωρητικός.

Ὅταν ἔκλεισε τοὺς οὐρανοὺς διὰ νὰ μὴ βρέχῃ καὶ ἔκαμε τὴν γῆν ἄγονον, καὶ ἐπῆλθε πεῖνα, πεῖνα πολὺ ὀδυνηρή, καὶ ἐστέρεψαν αἱ πηγαὶ καὶ ἐξηράνθησαν τὰ χόρτα ὅλα καὶ ἐστέγνωσαν οἱ ποταμοὶ καὶ ἦτο φοβερὰ ἡ ὄψις τῆς γῆς προδικάζουσα θάνατον καὶ ἦλθεν ἡ πεῖνα καὶ κατέτρωγε τὰ πάντα, ἐπιφέρουσα τὸν χείριστον θάνατον, οὔτε τότε δὲν ἐλύγισεν, ἀλλὰ ἔφυγε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους ἐγκαταλείψας εἰς τὴν σκληρὰν αὐτὴν καταστροφὴν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων. Ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς καὶ ἡ ἀνέκφραστος ἀγαθότης **C** δὲν ἠνέχετο τὴν αὐστηρότητα αὐτήν, καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἤθελε νὰ παρακαλέσῃ τὸν Θεὸν μόνος του διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ κακόν, ὁ δὲ Θεὸς πάλιν χωρὶς ἐκεῖνον δὲν ἤθελεν νὰ κάμῃ αὐτό, δὲς τί γίνεται· πρῶτα τὸ ἀνακοινώνει εἰς αὐτὸν καὶ μετὰ ἀφήνει τὴν βροχήν. Εἶδες καὶ εἰς αὐτὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν τιμὴν ποὺ ἔκαμε εἰς τὸν ἅγιον; Διότι δὲν ἀφῆκε πιὸ μπροστὰ

τὰ χαλινὰ τῆς βροχῆς, ἕως ὅτου συνωμίλησε μὲ αὐτὸν καὶ εἶπεν ἐκεῖνο ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν νὰ ἀναγγείλῃ τὴν μελλοντικὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν.

Ἐπειδὴ δι' αὐτοῦ τὰ κακὰ ἐγένοντο **D** ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ κάμῃ αὐτὸν καὶ ἀγγελιαφόρον τῶν καλῶν· καὶ ἀφοῦ τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τοῦ ὄρους τὸν ἀπέστειλε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην τὴν πτῶσιν τῶν βροχῶν καὶ τὸ τέλος τῆς πείνης. Ὅταν ὅμως κατῆλθεν ἡ βροχὴ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ἡ ἀφθονία, ἀφοῦ συνεκέντρωσε τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βάαλ τοὺς τετρακοσίους καὶ τοὺς τετρακοσίους ὀγδοήκοντα τοὺς κατέσφαξε, καὶ ἔρρευσεν χείμαρρος αἱμάτων.

4. Λοιπὸν τί σχέσιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν; Μὴ ἀνησυχῇς, ἀγαπητέ, διότι τώρα θὰ ἀποτελειώσω αὐτὰ ποὺ ἔχω εἰπῆ. Διότι ἐπειδὴ ἔφερε κάτω ἐκείνην τὴν φωτιάν, καὶ ἐκέρδισε τὴν νίκην, καὶ ἔστησε τὸ λαμπρὸν τρόπαιον, **E** καὶ διέπραξε τὴν σφαγὴν τῶν ἱερέων, ἀπεμακρύνετο καίρων καὶ ἐσκέπτετο ὑπερηφάνως δι' αὐτὰ ποὺ συνέβησαν. Κατόπιν διεμήνυσε πρὸς αὐτὸν ἡ γυναῖκα τοῦ Ἀχαάβ,[18] ποὺ ἦτον πόρνη ποταπὴ καὶ περιφρονημένη, νὰ τοῦ εἰποῦν· «Τάδε ποιήσειάν μοι οἱ Θεοί, καὶ τάδε προσθείησαν, ἐὰν μὴ θῶ τὴν ψυχήν σου αὔριον ὡς ἑνὸς τῶν ἱερέων τούτων. Καὶ ἐφοβήθη, καὶ ἔφυγεν ὁδὸν ἡμερῶν τεσσαράκοντα» (Γ΄ Βασιλ. 19, 2-3).

Τί λοιπόν; Ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἡ οὐρανομήκης, αὐτὸς ποὺ ἦταν ὑπέρτερος ὅλου τοῦ κόσμου, αὐτὸς ποὺ περιεφρόνησε τόσην πεῖναν καὶ ἐπανεστάτησεν ἐναντίον τόσον τυραννικοῦ βασιλέως, αὐτὸς ποὺ ἔκλεισε καὶ ἤνοιξε τὸν οὐρανόν, αὐτὸς ποὺ ἔφερεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν τὴν μίαν φορὰν βροχήν, τὴν ἄλλην φωτιάν, αὐτὸς ποὺ περιεφρόνησε τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως, **328 A** αὐτὸς ποὺ δὲν ἐφοβεῖτο, αὐτὸς ποὺ παντοῦ εἶχε θάρρος, αὐτὸς διὰ μιᾶς, μετὰ ἀπὸ τόσα κατορθώματα, μετὰ ἀπὸ τόσον θάρρος δὲν ἄντεξεν εἰς τὴν διὰ λόγων ἀπειλὴν μιᾶς πόρνης, ἀλλὰ τὰ ἐγκαταλείπει ὅλα καὶ γίνεται φυγὰς καὶ μετανάστης καὶ φεύγει κρυφὰ εἰς τὴν ἔρημον καὶ βαδίζει ὁδὸν τεσσαράκοντα ἡμερῶν. Ἆρά γε ποία ἦτο ἡ αἰτία;

Ἐγύμνωσεν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν χάριν του καὶ ἐφάνη ἡ ἀδυναμία τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ἔδειξε τὸν προφήτην, ἔδειξε καὶ τὸν ἄνθρωπον, διὰ νὰ μάθουν ὅτι καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἐγένοντο τότε ἦσαν ἔργον τῆς χάριτος. Τὰ ἔπραττε δὲ αὐτὰ διὰ νὰ τὸν κάμῃ ἐπιεικῆ εἰς τοὺς πολλοὺς **B** καὶ τὸν ἐγωϊσμὸν ποὺ εἶχεν ἐξ αἰτίας τῶν κατορθωμάτων νὰ λιγοστεύσῃ

(18) Ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἰεζάβελ (Γ΄ Βασ. 19, 2-3).

καὶ νὰ σταματήση. Διὰ τὸ ὅτι ἐσκέπτετο καὶ ἐφαντάζετο διὰ τὸν ἑαυτόν του μεγάλα πράγματα καὶ περιεφρόνει ὅλους τοὺς ἄλλους, αὐτὸν τὸν ἴδιον θὰ σᾶς φέρω ὡς μάρτυρα. Ὅταν ἦλθε πρὸς αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἠρώτα τὴν αἰτίαν τῆς εἰς αὐτὸν τὸν τόπον παραμονῆς λέγων· «Τί σοι ὧδε, Ἠλία;» καὶ «τί σοι ὧδε;» (Γ´ Βασ. 19, 13) τὸν ἠρώτα ὄχι ἐπειδὴ ἤθελε νὰ μάθῃ, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἀποκαλύψῃ εἰς ἡμᾶς τὰ κρύφια τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Διότι καὶ τὴν Χαναναίαν ὁ Χριστὸς ὅταν ἠρώτα, τὴν ἠρώτα ὄχι διὰ νὰ μάθῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ εἰς ἡμᾶς τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως ὁ ὁποῖος ὑπῆρχεν εἰς αὐτήν.

Ἐρωτᾷ λοιπὸν αὐτόν, διὰ ποῖον λόγον ἔχει φθάσει ἐδῶ τόσον μακριὰ C καὶ διατὶ ἐγκατέλειψε πόλεις καὶ πλήθη καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἔρημον, ὄχι διὰ νὰ μάθῃ αὐτὸς (διατί νὰ ἐρωτᾷ διὰ τῆς ἀπαντήσεως ἐκείνου τὰ κρύφια τῆς ψυχῆς του καὶ αὐτὸς ποὺ γνωρίζει τὰ πάντα;), ἀλλὰ διὰ νὰ διδάξῃ εἰς ἡμᾶς ὅτι εὐλόγως ἀφῆκεν αὐτὸν νὰ διαταραχθῇ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὴν δειλίαν. Τὸν ἄφησε, δὲν τὸν ὤθησε· τοῦ τὸ ἐπέτρεψε, δὲν τὸ ἐνήργησεν, ἀλλὰ τὸν ἐγύμνωσε μόνον, καὶ ἐφανερώθη ἡ ἀδυναμία του. Ὅταν τοῦ εἶπεν ὁ Θεός· «Τί σοι ὧδε Ἠλία» ἂς ἀκούσωμεν τί εἶπεν αὐτός· «Τὰ θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν καὶ τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν· κἀγὼ ὑπελείφθην μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχήν μου» (Γ´ Βασ. 19, 14). Βλέπεις ὅτι ἐνόμιζεν ὅτι εἶχον ἀπολεσθῇ ὅλοι καὶ ὅτι μόνον αὐτὸς ἔχει ἀπομείνει καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτόν, πρᾶγμα ποὺ ἠδύνατο νὰ τὸν φέρῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀλαζονείαν. D Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Θεὸς διὰ νὰ τοῦ βγάλῃ τὴν πεπλανημένην αὐτὴν σκέψιν λέγει· «Κατέλιπον ἐμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῷ Βάαλ» (Γ´ Βασ. 19, 18).

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ὅταν ἐπέφερε τὴν ξηρασίαν, δὲν ἐκάμφθη ἀλλ' ἐσυνέχιζε τὴν τιμωρίαν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἐφαντάζετο μεγάλα πράγματα, ὡσὰν νὰ ἦτο μόνον αὐτὸς εἰς τὴν γῆν ὁ θεοσεβής, ἀφήνει αὐτὸν νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἰδίαν ἀδυναμίαν πληροφορῶν αὐτὸν περὶ τοῦ πλήθους ποὺ διεσώθη, καὶ διὰ τῶν δύο τούτων ταπεινώνει τὴν σκέψιν αὐτοῦ καὶ τὸν πείθει νὰ εἶναι ταπεινὸς καὶ νὰ εἶναι συγχωρητικὸς καὶ νὰ συνδυάζῃ τὸν ζῆλον του μὲ τὴν φιλανθρωπίαν. E

5. Ἂν δὲ ἐπιθυμῇς νὰ ἰδῇς τὰ ἴδια εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην πάλιν θὰ προσπαθήσω νὰ σοῦ φέρω ὡς παράδειγμα ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἄνδρας, τοὺς κορυφαίους, τοὺς πύργους, τὰ φρούρια καὶ τοὺς πρώτους. Ὡς τέτοιους δέ, ὅπως διὰ τὴν Παλαιὰν χαρακτηρίζουν τὸν Μωϋσῆν καὶ τὸν Ἠλίαν ἔτσι διὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην τὸν Παῦλον καὶ τὸν Πέτρον. Διότι ὅπως ἀκριβῶς κάθε ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο, ὁ μὲν

ἕνας ἀπὸ ἕνα Αἰγύπτιον, ὁ δὲ ἄλλος ἀπὸ ἀπειλὴν μιᾶς πόρνης ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγον, ἔτσι λοιπὸν καὶ ὁ Πέτρος, ἡ βάσις, ὁ θεμέλιος, ὁ στῦλος, μετὰ τὰς τόσας ἐντολάς, μετὰ τὰ τόσα θαύματα, μετὰ τὴν τόσην φιλοσοφίαν, δὲν ἐφοβήθη οὔτε κάποιαν βασίλισσαν, οὔτε κάποιον ἄνδρα, ἀλλὰ τὴν ἀπειλὴν κόρης θυρωροῦ· 229 A καὶ αὐτὸ ἦτο ἀπὸ τὸ προηγούμενον πολὺ χειρότερον. Διότι αὐτοὶ μὲν ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγον μόνον, αὐτὸς δὲ ὑπέπεσε καὶ εἰς παράπτωμα ἀθλιώτατον, πρᾶγμα ποὺ ὅλοι τὸ γνωρίζουν. Διότι ὅταν ἐγυμνώθη ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐφάνη καὶ ἡ ἀδυναμία αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐγκατελείφθη ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Θεοῦ.

Ἄφησε δὲ αὐτὸν ὁ Θεὸς νὰ πέσῃ, διότι ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸν ἄρχοντα ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὥστε ἐνθυμούμενος τὰ παραπτώματα τὰ ἰδικά του, νὰ συγχωρῇ αὐτοὺς ποὺ ἁμαρτάνουν. Καὶ ὅτι δὲν εἶναι σκέψεις ἰδικαί μου αὐτά, ἄκουσε αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν ποὺ λέγει· «Σίμων, Σίμων, ποσάκις ἐζήτησεν ὁ Σατανᾶς σινιάσαι σε ὡς τὸν σῖτον· κἀγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου. B Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου» (Λουκ. 22, 31). Δός μου αὐτὴν τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν πρὸς σὲ βοήθειαν· διότι ἐὰν δὲν ἀπελάμβανες τῆς ἰδικῆς μου προνοίας, δὲν θὰ ἠδύνασο μόνος νὰ ὑποφέρῃς τὴν ἐπίθεσιν ἐκείνου. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐννοήσῃς τὰ ἰδικά σου νὰ γίνῃς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συγχωρητικός, διότι τὸ «Στήριξον» αὐτὸ ἀκριβῶς ὑποδηλοῖ διὰ τῆς ἐπιεικείας νὰ στηρίζῃς αὐτοὺς ποὺ κλονίζονται, ἁπλώνων τὴν χεῖρα σου, καὶ ἐπιδεικνύων πολλὴν φιλανθρωπίαν.

Καὶ ὁ Παῦλος ποὺ ἦτο τολμηρότερος ἀπὸ λέοντα, ἡ ἀκατάβλητος ψυχή, τὸ ἴδιον ἔπαθε. Καὶ δὲς πῶς δεικνύει συνεχῶς τὸν ἑαυτόν του νὰ ἔχῃ ἀνάγκην ἀπὸ τὰ φάρμακα τῆς ταπεινοφροσύνης. Γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους λέγει C «Οὐ θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν τῆς γενομένης ἡμῖν ἐν τῇ Ἀσίᾳ ὅτι καθ' ὑπερβολὴν ἐβαρήθημεν ὑπὲρ δύναμιν· ἀλλ' αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν, ἵνα μὴ πεποιθότες ὦμεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Θεῷ τῷ ἐγείροντι τοὺς νεκρούς, ὃς ἐκ τηλικούτων θανάτων ἐρρύσατο ἡμᾶς. Ἠλπίκαμεν δὲ ὅτι καὶ ῥύσεται» (Β´ Κορ. 1, 8-11). Ἔχομεν ἀπογοητευθῆ, λέγει, δὲν ἐλπίζομεν νὰ ζήσωμεν καὶ ἐσκέφθημεν ὅτι θὰ ἀποθάνωμεν ὁπωσδήποτε, διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «Αὐτοὶ ἐν ἑαυτοῖς τὸ ἀπόκριμα τοῦ θανάτου ἐσχήκαμεν». Αὐτὸ μᾶς ἀπήντησαν τὰ πράγματα, ὅτι θὰ καταστραφοῦμεν ὁπωσδήποτε. Διὰ ποῖον λόγον ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς νὰ φθάσωμεν εἰς τόσον μεγάλους κινδύνους; Διὰ νὰ μὴ ἔχωμεν βεβαιότητα εἰς τοὺς ἑαυτούς μας λέγει.

D ἀλλὰ εἰς τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος ἀνασταίνει τοὺς νεκρούς. Αὐτὸ ποὺ λέγει ἔχει αὐτὴν τὴν ἔννοιαν· διὰ νὰ μὴ καυχώμεθα διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανευώμεθα ἀλαζονικῶς διὰ τὰ κατορθώματά μας αὐτὸ ποὺ τὸ λέγει σαφέστερον καθὼς συνεχίζει, γράφων οὕτω· ἐπειδὴ λοιπὸν ἀνέφερε τὴν ἁρπαγὴν εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν εἴσοδον εἰς τὸν παράδεισον, τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ ἀπόρρητα ἐκεῖνα λόγια συνεπέρανεν· «Καὶ τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀποκαλύψεων ἵνα μὴ ὑπεραίρωμαι, ἐδόθη μοι σκόλοψ τῇ σαρκί, ἄγγελος Σατᾶν, ἵνα με κολαφίζῃ» (Β΄ Κορ. 12, 7)· ἐννοεῖ ἐδῶ αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔθλιβον καὶ τὸν παρηνώχλουν καὶ τὸν ἔβαλαν εἰς φυλακήν, διότι κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ὀνομάζει Σατανᾶν. Μοῦ παρεχωρήθη δὲ νὰ ὑπομένω τοὺς πειρασμοὺς **E** διὰ νὰ περιορίζεται ὁ ἐγωϊσμὸς καὶ διὰ νὰ μάθω νὰ εἶμαι ταπεινός. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἐνῶ παρεκάλεσα τὸν Θεὸν δὲν ἐπέτυχα νὰ λάβω τὸ ζητηθέν, ἀλλὰ παρέμενα συνεχῶς ὑποφέρων καὶ ἔχων ὡς φάρμακον ταπεινοφροσύνης τὴν θλῖψιν.

Διότι αὐτὸς ποὺ ἐκάθητο εἰς τοὺς πόδας τοῦ Γαμαλιήλ[19] καὶ ποὺ ἔζη σύμφωνα μὲ τοὺς πατρικοὺς νόμους, αὐτὸς ποὺ ἦτο ζηλωτὴς τῶν πατρικῶν παραδόσεων, αὐτὸς ποὺ ἀνεγίγνωσκε καθημερινῶς τοὺς προφήτας, αὐτὸς ποὺ ἀνετράφη μὲ τὸν νόμον, αὐτὸς ὅταν ἦλθεν ὁ Χριστὸς καὶ ἔκαμε θαύματα καὶ ἐδίδασκεν αὐτὰ 330 **A** καὶ παρέθετε καὶ ἑρμήνευε τὰς Γραφάς, δὲν τὸν ἐδέχθη, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἐσταυρώθη καὶ ἀνεστήθη τὸ κατεδίωκε καὶ μὲ χίλια χέρια ἔρριπτε ἐναντίον τοῦ μαθητοῦ ἐκείνου καὶ κατεπολέμει τὰς ἐκκλησίας καὶ ἦτο ἀγριώτερος καὶ ἀπὸ λύκον καὶ ἕως ὅτου ἔλαμψεν τὸ φῶς ἀπὸ ἐπάνω καὶ ἠκούσθη φωνὴ ποὺ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀλήθειαν, μόνος του δὲν ἠδυνήθη νὰ γνωρίσῃ τὸ ὀρθόν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς συνεχῶς εἰς τὰς ἐπιστολάς του αὐτὰ ἀναφέρει ἐντρεπόμενος δι' ὅσα ἔγιναν. Γράφων εἰς τὸν Τιμόθεον ἔλεγε· «Χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν, τὸν πρότερον ὄντα βλάσφημον καὶ διώκτην καὶ ὑβριστήν· **B** ἀλλ' ἠλεήθην, ὅτι ἀγνοῶν ἐποίησα ἐν ἀπιστίᾳ» (Α΄ Τιμ. 1, 12 - 13). Καὶ πάλιν· «Διὰ τοῦτο ἠλεήθην, ἵνα ἐν ἐμοὶ πρώτῳ ἐνδείξηται ὁ Θεὸς τὴν πᾶσαν μακροθυμίαν πρὸς ὑποτύπωσιν τῶν μελλόντων πιστεύειν ἐπ' αὐτῷ εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Α΄ Τιμ. 1, 16). Καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους πάλιν γράφων ἔλεγε· «Ὅς οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, ὅτι ἐδίωξα τὴν Ἐκκλησίαν» (Α΄ Κορ. 15, 9).

6. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐγίνοντο καὶ ἄφηνεν αὐτοὺς γυμνοὺς ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν χάριν του, ὥστε, ὅταν μάθουν τὴν ἀδυναμίαν τὴν ἰδικήν των **C** καὶ ὅτι τίποτε δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν ἔχει τὴν ἄνωθεν βοήθειαν, ὅταν ἀνεβοῦν εἰς τὸν δικαστικὸν θρόνον καὶ ὅταν γίνουν ἡγέται καὶ ἄρχοντες, νὰ ἐπιδείξουν μεγάλην φιλανθρωπίαν, πολλὴν συγκατάβασιν καὶ πολλὴν ἐπιείκειαν εἰς τοὺς ἀρχομένους. Διὰ τοῦτο καὶ γράφων πρὸς τοὺς Γαλάτας ἔλεγεν· «Ἀδελφοί, ἐὰν καὶ προληφθῇ ἄνθρωπος ἔν τινι παραπτώματι, ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον, σκοπῶν σεαυτόν, μὴ καὶ σὺ πειρασθῇς» (Γαλ. 6, 1).

Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ γνωρίζομεν αὐτὰ καὶ αὐτοὺς ποὺ παρεκτρέπονται ἂς συγκρατῶμεν καὶ εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας ἂς εἴμαστε συγχωρητικοὶ καὶ ἂς ἐπιδείξωμεν μεγάλην φιλανθρωπίαν, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ συγχωρηθῶμεν καὶ ἡμεῖς δι' ὅσας ἁμαρτίας πράττομεν **D** διὰ τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα ἀνήκει εἰς τὸν Πατέρα συγχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

19. Μέγας φαρισαῖος νομοδιδάσκαλος τῶν ἀρχῶν τῆς χριστιανικῆς ἐποχῆς. Ἦτο μέλος τοῦ Μεγάλου Συνεδρίου. Ὑπῆρξεν διδάσκαλος τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ἦτο ὑποστηρικτὴς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ τὴν δίκην τῶν ἀποστόλων ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου συνέστησεν τὴν ἀπελευθέρωσίν των, ἡ ὁποία καὶ ἐγένετο. Τὸ γεγονὸς τοῦτο συνετέλεσεν ὥστε νὰ νομισθῇ ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρας χριστιανικῆς παραδόσεως ὡς κρυπτοχριστιανὸς βαπτισθεὶς ὑπὸ τῶν Πέτρου καὶ Παύλου, ἀναγραφόμενος μάλιστα εἰς πολλὰ μαρτυρολόγια ὡς μάρτυς. Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν ἡμερολόγιον, ἑορτάζεται τὴν 3ην Αὐγούστου ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων αὐτοῦ καὶ τοῦ Στεφάνου.